

PEDAGOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**PROJEKTOVÁ VÝUKA A REGIONÁLNÍ DĚJINY. UKÁZKA
ZAČLENĚNÍ REGIONÁLNÍCH DĚJIN DO VÝUKY DĚJEPISU
NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE NA KONKRÉTNÍM PŘÍKLADU
ZÁKLADNÍ ŠKOLY LIBUŠÍN.**

Project teachings and regional history. Illustration of integration of regional history into history teaching at primary school on concrete example of primary school Libušín.

Praha 2010

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Hana Havlůjová

Vypracovala:

Jana Dimová

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím literatury a pramenů v práci uvedených.

V Praze, dne 9. července 2010

Jana Dimová

Poděkování:

Velmi děkuji mé vedoucí práce PhDr. Haně Havlůjové za její ochotu a cenné rady při zpracovávání tématu, ředitelce Základní školy Libušín Mgr. Ivě Dubravské, že mi umožnila realizovat projekty a v neposlední řadě pracovníkům Sládečkova vlastivědného muzea na Kladně za jejich spolupráci.

Klíčová slova:

Regionální dějiny, projektová výuka, kritické myšlení, hradiště, dějiny 20. století, výuka dějepisu na základní škole

Anotace:

Práce se zabývá regionálními dějinami a jejich začleněním do výuky dějepisu na základní škole. V první části jsem popsala možnosti a cíle regionálních dějin a projektové výuky. Teoretická část se stala východiskem pro druhou část mé diplomové práce. V té se snažím pomocí dvou případových studií prokázat vhodnost využití projektové výuky právě pro začlenění regionálních dějin do výuky dějepisu na Základní škole Libušín. Při přípravě obou projektů jsem vycházela z důležitých etap historického vývoje města. První projekt vychází z hradištního období, druhý z dějin 20. století. Nejdříve bylo nutné vypracovat historii města a posléze naplánovat projekty. Oba projekty jsem vyzkoušela v praxi během června 2010 na Základní škole Libušín.

Keywords:

Regional history, project methods, critical thinkng, history of 20th century, Early Middle Ages fort, history teaching at primary school

Abstract:

This work deals with regional history and their incorporation into history teaching at primary school. The first part describes the possibilities and objectives of the regional history and the project methods. The theoretical part became the basis for the second part of my thesis. By using two case studies demonstrate the suitability of project teaching just for the integration of regional history into history taught at at elementary school Libušín. Preparation of the two projects based on important stages of historical development of the city. The first project was based on the Early Middle Ages, the second on history of the 20th century. First it was therefore necessary to discover the city's history and then to plan projects. The two projects were made on practice in June 2010 at elementary school Libušín.

OBSAH:

Úvod	7
1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	9
1.1. Regionální dějiny	9
1.1.1. Vysvětlení pojmů a interdisciplinární vazby	9
1.1.2. Regionální dějiny a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	12
<i>a. Důvody pro začlenění do výuky, možné splnění cílů v rámci vzdělávacího oboru dějepis</i>	16
1.1.3. Vyučovací formy vhodné pro výuku regionálních dějin	20
1.2. Projektová výuka	22
1.2.1. Historické kořeny projektové výuky	22
1.2.2. Pojem „projektové vyučování“	24
1.2.3. Fáze výchovně vzdělávacího projektu	26
1.2.4. Typy projektů	29
1.2.5. Hodnocení projektové výuky	31
1.2.6. Výchovně vzdělávací projekty s regionálně historickou tematikou	32
2. NÁVRH ZAČLENĚNÍ REGIONÁLNÍCH DĚJIN DO VÝUKY DĚJEPISU NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	35
2.1. Historický vývoj obce Libušín	35
2.1.1. Název města	36
2.1.2. Nejstarší dějiny	38
2.1.3. Hradiště	39
2.1.4. Doba po zániku hradiště	46
2.1.5. Život v Libušíně ve 14. století	47
2.1.6. Od husitských válek přes Martinice k nálezu uhlí	48
2.1.7. Dějiny Libušína spjaté s nálezem uhlí	50
2.1.8. První světová válka	54
2.1.9. Poválečné změny a vývoj za první republiky	55
<i>a. Samospráva a politika města</i>	55
<i>b. Hospodářství</i>	58
<i>c. Občanská vybavenost, spolky a slavnosti</i>	60
<i>d. Škola</i>	62
<i>e. Významné události</i>	63
<i>f. 30. léta 20. století</i>	65
2.1.10. Druhá světová válka a poválečný vývoj	66

2.2. Návrh začlenění regionálních dějin do výuky dějepisu na Základní škole Libušín	71
2.2.1. Východisko	71
<i>a. Základní škola Libušín</i>	71
<i>b. „Místo, kde žijeme“</i>	72
2.2.2. Systémové začlenění regionálních dějin do výuky	
3. PŘÍPADOVÉ STUDIE	82
3.1. Po stopách neznámých jezdců	83
3.2. Jak ovlivnilo hornictví naše město	106
3.3. Hodnocení projektů a doporučení	125
Závěr	127
Seznam literatury a pramenů	128
Seznam příloh	130
Přílohy	

ÚVOD

Tématem mé práce jsou regionální dějiny a možnost využití projektové výuky při jejich začleňování do výuky dějepisu na základní škole. Důvodů pro výběr tématu jsem měla několik. Čistě osobním motivem je můj dlouhodobý zájem o regionální dějiny Libušína, kde jsem se narodila a donedávna žila. Vždy pro mě bylo důležité dozvědět se, co nejvíce o svém rodišti. Rozhodla jsem se proto vypracovat dějiny města Libušín, avšak nejen jako téma historické, ale také jaké téma didaktické. V první řadě mě k sepsání diplomové práce na toto téma motivovaly zkušenosti, které jsem získala při svém působení na Základní škole v Libušíně od září 2007 do ledna 2010. Díky své praxi jsem si uvědomila možné přínosy začlenění regionálních dějin. Především možnost působit na afektivní stránku žáka a formovat tak jeho historické myšlení. Regionální dějiny se mohou stát velmi významnou motivační složkou hodin dějepisu. Vzdělávací obor dějepis má podle Rámcového vzdělávacího programu především kultivovat historické vědomí jedince a uchovávat kontinuitu historické paměti. Žáci mají být vedeni k uvědomění si, že historie není jen uzavřenou minulostí ani shlukem faktů a definitivních závěrů, ale je kladením otázek, jimiž se současnost prostřednictvím minulosti ptá po svém vlastním charakteru.¹ Regionální dějiny v sobě mají velký potenciál pro naplnění těchto obecných cílů vzdělávacího oboru Dějepis. Díky regionálním dějinám máme možnost přiblížit žákům vzdálené historické události a souvislosti. Nejdůležitějším momentem při výuce regionálních dějin je možnost jejich prostřednictvím u žáků vytvářet a rozvíjet vztah k regionu a komunitě. Na tomto vztahu jsou pak založeny kladné morální vlastnosti a občanské charakteristiky, jako je například tolerance, solidarita, aktivní zájem o své okolí. K vytváření takového vztahu je potřeba užívat efektivní metody. Takovou může být například projektové vyučování. Rozhodla jsem se ve své práci ověřit, zda takové možnosti pro využití regionální historie opravdu má.

Cílem mé práce je ukázat možnosti, jakými lze s tematikou regionálních dějin pracovat na základní škole při výuce dějepisu. Svůj teoretický návrh jsem ověřila případovými studii. Realizace mnou připravených projektů pro začlenění

¹ Kol. autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, VÚP, Praha 2007, str. 43.

regionálních dějin do výuky formou projektové výuky proběhla v červnu 2010 na Základní škole Libušín se žáky šestého a devátého ročníku.

V první části práce nejdříve teoreticky zakotvují pojmy regionální dějiny a projektová výuka. Objasním problematiku těchto pojmů, jejich možnosti a meze v souvislosti s výukou dějepisu na základní škole. Pro tuto část práce jsem čerpala především z odborné literatury a současných kurikulárních dokumentů. V druhé části, která nese název: „Návrh začlenění regionálních dějin do výuky dějepisu na příkladu města Libušín“, vycházím z východisek, které jsem stanovila v kapitole první. Nejdříve tedy předkládám historický vývoj města Libušín. Znalost dějin je bezpodmínečně nutná pro jejich následné zařazení do výuky. Vzhledem k tomu, že pro město Libušín nebyly nikdy vydány celkové dějiny města, musela jsem se opřít o vlastní práci. Pro starší dobu jsem využila především knihu Zdeňka Váni „Přemyslovský Libušín“. Pro další období jsem vycházela především ze zpracovaných edic listin a pramenů. Pro sepsání dějin 20. století jsem čerpala z obecní Kroniky a archivního fondu města Libušín, který je uložený ve Státním oblastním archivu Praha – Státní okresní archiv Kladno. Zde jsem pracovala s knihami zápisů ze schůzí městské rady, účetními knihami. Pracovníci archivu mi zapůjčili i velkou část nezpracovaného fondu, především kroniky škol. Velkou překážkou ve zpracovávání dějin bylo uzavření slánského pracoviště kladenského archivu, ve kterém byl fond města Libušín uschován. Další informace jsem získala od pamětníků a občanů města Libušín. Díky setkání s nimi jsem se mohla seznámit a použít různé sborníky vydané k výročím, fotografie či dokonce kroniku fotbalového oddílu. Cenným pramenem získaným tímto způsobem jsou především historické fotografie.

V další práci jsem navrhla, jakým způsobem lze regionální dějiny města Libušín začlenit do výuky dějepisu na tamní škole. Východiskem pro tuto část práce se staly mé vlastní zkušenosti ze Základní školy Libušín a dříve uskutečněný projekt „Místo, kde žijeme“. Následně jsem svůj návrh ověřila ve dvou případových studiích. Naplánovala jsem dva projekty pro žáky šestého a devátého ročníku. Oba, první projekt celý a druhý projekt částečně, jsem realizovala v červnu 2010. V části „Případové studie“ předkládám oba navržené projekty a jejich reflexi.

1.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1.1. Regionální dějiny

V první části se budu teoreticky zabývat pojmem regionální dějiny a jejich místem ve výuce dějepisu na základní škole. V úvodu kapitoly vymezím pojem regionální dějiny. Následně shrnu, jak je problematika regionálních dějin a regionu řečena v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, přičemž se zaměřím na interdisciplinární vazby a mezipředmětové vztahy. Poté přejdu k vystižení důvodů pro důraznější začlenění regionálních dějin do výuky dějepisu. Popíšu, jakým způsobem může výuka regionálních dějin naplňovat cíle vzdělávacího oboru Dějepis, a pokusím se objasnit roli učitele v tomto procesu. Nakonec vyberu a charakterizuji vyučovací formy a metody, které jsou vhodné pro výuku regionálních dějin.

1.1.1. Vysvětlení pojmů, interdisciplinární vazby

Region, regionalizace, regionální jsou pojmy v současnosti často užívané. Vysvětlovat je můžeme z hlediska ekonomického, politického či z pohledu dalších společensko-vědních, ale i přírodo-vědních oborů. Je tedy namístě vysvětlit, z jakého pojetí vycházím. Základním bodem pro objasnění pojmu je vymezení regionu z pohledu historického, avšak i v rámci historické vědy se objevují různé charakteristiky výše zmíněných pojmů. V souvislosti s globalizací světa, s integračními procesy v Evropě můžeme za region považovat státní celek. Za regionální dějiny můžeme považovat také dějiny územních celků větších než jeden stát. Jde o dějiny takových regionů jako je Balkán nebo Pobaltí. Do třetice můžeme vnímat regionální dějiny jako dějiny celků menších než jeden stát.² V tomto smyslu zahrnují regionální dějiny výzkum dějin oblastních a místních.³

² BENEŠ, Zdeněk: *Regionální historiografie a školní dějepis*, str. 9 - 19, in: Regionální dějiny v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách, Filosofická fakulta Univerzity J.E. Purkyně, Ústí nad Labem 2006, str. 10.

³ VOREL, Pavel: *Základy historické regionalistiky*, Univerzita Pardubice, Fakulta humanitních studií, Pardubice 2005, str. 9.

Pojmy region a regionální budu dále užívat jen ve smyslu dějin oblastních a místních.

Regionální dějiny jsou součástí dějin obecných, avšak mají svá specifika, která se odvíjejí již od charakteristiky regionu. Na jedné straně ho můžeme region chápat jako oblast, která nemá pevně stanovené hranice, ale vyznačuje se určitým stupněm soudržnosti. Podle charakteru soudržnosti, pak k pojmu region dosazujeme přívlastky např. ekonomický, kulturní, zeměpisný, správní atd. V tomto případě bychom dle Vorlova členění mluvili o dějinách oblasti. Na druhé straně lze regiony definovat jako územně ohraničené jednotky, které se takto vymezují za určitým účelem.⁴ Tyto jednotky jsou již víceméně přesně definované a můžeme je rozdělit do dvou podkategorií: místo a objekt. Místem je myšlena základní sídelní jednotka, která má své vlastní místní jméno, tedy obec. Objektem se rozumí konkrétní součást místa, u které lze sledovat osobitý vývoj. Příkladem jsou hrady, zámky, kláštery, kostely, zvonice, pivovary, mlýny, rybníky, lesy atd.⁵

Úkolem regionálního historika je přistupovat k takto definovaným oblastem nebo místům s otázkou: proč daný region v současnosti nebo v některém okamžiku minulosti má právě takovou podobu? Historik tedy popisuje historický vývoj. Nezůstává však u pouhého popisu, ale snaží se vysvětlit, proč historický vývoj probíhal právě takovým způsobem. Snaží se vysvětlit důvody, příčiny a motivy, které vedly k charakteristice daného regionu v době, která byla východiskem zkoumání.⁶

Aby mohl historik uspokojivě zodpovědět otázku regionálních dějin, musí si vytvořit komplexní pohled na daný region. Regionální dějiny se zabývají mnoha stránkami života společnosti a člověka v minulosti, což vede k spolupráci s dalšími vědními obory. Pro regionální historii je důležitá představa konkrétního přírodního prostředí, do kterého je daný region zasazen. Neobejde se bez fyzicko-geografické charakteristiky. Vztah ke geografii je velmi silný i v jiných oblastech regionální historie. Řada historických jevů má bezprostřední vztah k přírodnímu prostředí, ke krajině a k místu, kde se nachází. Je logické, když v rámci výkladu

⁴ BARTOŠ, Josef; SCHULZ, Jindřich; TRAPL, Miloš: *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*, Filosofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 2004, str. 22 - 24.

⁵ VOREL, Pavel: *Základy historické regionalistiky*, str.7.

⁶ VOREL, Pavel: *Základy historické regionalistiky*, str.7.

o ekonomickém vývoji regionu dostane prostor i historicko-ekonomická geografie, v rámci vývoje územně správní struktury politický zeměpis, v rámci demografického vývoje zeměpis obyvatelstva, v rámci urbanistické problematiky historická sídelní geografie.⁷ Většina oborů zeměpisu jsou hraniční disciplíny, které souvisejí s jinými společensko-vědními obory, jako je antropologie, demografie, sociologie, etnologie a etnografie. Svě místo zde má i ekologie, která je nejčastěji stručně definována jako vědní obor, který se zabývá vztahy mezi organismy a jejich živým a neživým prostředím.⁸ V rámci historické vědy mají regionální dějiny blízko k dějinám každodennosti a dějinám mentalit.⁹

I přes tyto výrazné vztahy k jiným vědám je regionální dějepis historickou disciplínou, svou metodologií i metodikou pevně zakotvenou v historické vědě.¹⁰ Tomu odpovídá i pramenná základna a metody práce regionálních historiků.

Také regionální historické prameny proto členíme na prameny hmotné, písemné, obrazové a ústní. Hmotné prameny dále dělíme na nemovité a movité. Nemovitým pramenem jsou všechny historické stavby. Poskytují nám informace o architektuře dané stavby (např. prvky lidové architektury), o urbanismu, ale i charakteru a významu místa (přítomnost kostela nebo jen kapličky ve vsi). Movitými prameny rozumíme obvykle předměty, které mají určitý vztah ke sledovanému regionu (užívání, místo výroby). Movité předměty regionálního charakteru se často nacházejí v regionálních muzeích jako součást obecně historických, etnografických či jinak specializovaných sbírek (např. odívání, sklo). Významným zdrojem hmotných pramenů regionálních dějin je archeologický výzkum.¹¹ Další skupinu pramenů představují prameny písemné. V této skupině jsou nejdůležitějším typem pramene pro regionální dějiny místní pamětní knihy a kroniky. Ve státních okresních archivech můžeme pak dále obvykle nahlédnout do kronik školních, církevních, spolkových. Vedle zmíněných kronik mohou být dostupné knihy protokolů ze schůzí městského zastupitelstva a další úřední knihy.

⁷ BARTOŠ, Josef; SCHULZ, Jindřich; TRAPL, Miloš: *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*, str. 84.

⁸ BARTOŠ, Josef; SCHULZ, Jindřich; TRAPL, Miloš: *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*, str. 77.

⁹ BARTOŠ, Josef; SCHULZ, Jindřich; TRAPL, Miloš: *Regionální dějiny. Stav, problémy a výhledy* in: Acta universitatis Palackianae Olomucensis. Historica 29, Univerzita Palackého, Filosofická fakulta, Olomouc 2000, str. 24.

¹⁰ BENEŠ, Zdeněk: *Regionální historiografie a školní dějepis*, str. 12.

¹¹ VOREL, Pavel: *Základy historické regionalistiky*, str. 36 – 37.

Významné místo zaujímá i regionální tisk a dobová beletrie. Neopominutelnou složkou při výzkumu regionálních dějin jsou obrazové prameny. Zahrnují v sobě jednak různé obrazy (veduty, portréty), ale také reklamní letáky, mapy a plány, pohlednice, fotografie. Posledním typem pramenů jsou orální prameny. Aplikovat metody orální historie, a využít tak vzpomínek pamětníků, však můžeme pouze pro výzkum historie zcela nedávné.¹²

Práce historiků zabývajících se regionálními dějinami se tedy neliší od jiných specializovaných odvětví historie i historie obecné. Regionální dějiny však mají své vlastní a jedinečné postavení. Plní v podstatě dva úkoly. V první řadě představují specializovanou část celé historiografie. Jako takové jsou vnímány dvojím způsobem. První z nich je chápáno jako základ historie. Určitý jev se musí nejdříve prozkoumat z regionálního hlediska a teprve syntézou regionálních dějin lze vytvářet dějiny širších celků, postupně až dějiny světové. Zastánci druhého názoru vychází od obecných dějin a postupují směrem k dějinám regionálním.¹³ Skutečný smysl regionálních dějin leží někde mimo oba pohledy. Regionální dějiny významně překračují svou vědecko-výzkumnou funkci. Především poskytují lidem informace o minulosti jejich bezprostředního okolí. Směřují k poznání regionu pro jeho vlastní sebepoznání a vlastní potřeby. Z toho hlediska uspokojují potřebu lidí znát svůj domov, místo, ve kterém žijí nebo vyrůstali. Regionální historie může tak navázat na úzký vztah lidí k prostředí, ve kterém se pohybují.¹⁴

1.1.2. Regionální dějiny a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Zvláště druhý úkol regionálních dějin je významný pro jejich začlenění do školních vzdělávacích programů, především do výuky na základní škole. Díky svému charakteru mají regionální dějiny významnou funkci nejen poznávací, ale

¹² FOLTÝN, Dušan: *Nahlédnutí do zamlženého zrcadla minulosti* in: *Prameny paměti*, str. 3 - 34, Katedra dějin a didaktiky dějepisu PedF Univerzity Karlovy, Praha 2008, str. 7 - 16.

¹³ BARTOŠ, Josef; SCHULZ, Jindřich; TRAPL, Miloš: *Regionální dějiny. Stav, problémy a výhledy*, str. 25.

¹⁴ VOREL, Pavel: *Základy historické regionalistiky*, str. 24 - 28.

i společenskou, výukovou a výchovnou.¹⁵ V této části práce ukáži, jakým způsobem s tímto potenciálem regionálních dějin pracuje základní vzdělávací dokument pro základní školy – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV).

Při objasňování pojmů region a regionální dějiny jsem naznačila, že se jedná o pojmy zasahující do více vědních oborů. V současné době je také v základním vzdělávání kladen akcent na posílení mezipředmětových souvislostí a odstranění přílišné roztříštěnosti vědomostí. Hledají se nosná témata (např. totalitarismus, holocaust), která mohou být z různých hledisek rozpracována v příbuzných předmětech.¹⁶ Ačkoli základ regionálních dějin logicky leží uvnitř vzdělávacího oboru dějepis, kterému se budu více věnovat v následující kapitole, je region a jeho dějiny právě takovým tématem, které umožňuje integraci více vzdělávacích oblastí. Z tohoto důvodu se v tuto chvíli zaměřím na všechny vzdělávací oblasti a ve stručnosti objasním, které oblasti a jak se regionu věnují. Navrhnu způsoby, kterými je ve školním prostředí možné potencionál regionální tematiky využít pro propojování obsahů a cílů jednotlivých vzdělávacích oblastí a oborů, a úspěšně tak využívat mezipředmětových vztahů. Není však mým cílem v této kapitole podat úplný a dokonalý výčet možností, cílem je ukázat, že regionální dějiny jsou pojmem interdisciplinárním a jako s takovým bychom s ním měli zacházet i na základní škole.

Na prvním stupni se bez regionální tematiky neobejdeme. Při výuce vycházíme ze znalostí žáků, které si přinášejí z rodiny a svého okolí. Při vstupu do školy a v prvním roce školní docházky převládá u žáků názorné myšlení, které postupně přechází k logickému myšlení a operování s abstraktními pojmy. To se však děje pouze ve vztahu ke konkrétním objektům, které mohou žáci vnímat svými smysly. Malí žáci se musí opírat o smyslovou skutečnost. Ať jim chceme vysvětlit z fungování světa a společnosti cokoli, vždy se náš výklad musí opírat o názorný příklad, který je žákům blízký a známý. Uplatňujeme zásadu postupu od bližšího ke vzdálenějšímu, od známého k méně známému.¹⁷ Téma regionu je zakotveno

¹⁵ BARTOŠ, J.; SCHULZ, J.; TRAPL, M.: *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*, str.14.

¹⁶ LABISCHOVÁ, Denisa; GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostravská univerzita, Ostrava 2008, str. 26.

¹⁷ ČÁP, Jan; Mareš, Jiří: *Psychologie pro učitele*, Portál, Praha 2007, str. 393.

především ve vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*. „Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život.“¹⁸ V rámci tematického okruhu *Místo, kde žijeme*, je důraz kladen především na poznávání místních a regionálních skutečností a na utváření přímých zkušeností žáků.

Na druhém stupni na vzdělávací oblast *Člověk a jeho svět* navazují především vzdělávací oblasti *Člověk a společnost* a *Člověk a příroda*. Obě oblasti jsou stěžejními pro začleňování pojmu region a regionální historie do výuky. Oblast *Člověk a společnost* je tvořena kromě vzdělávacího oboru *Dějepis*, také *Výchovou k občanství*. *Výchova k občanství* se zaměřuje na vytváření kvalit, které souvisejí s orientací žáků v sociální realitě a s jejich začleňováním do různých společenských vztahů a vazeb. Seznamuje žáky se vztahy v rodině a širších společenstvích, s hospodářským životem, činnostmi důležitých politických institucí a orgánů a s možnými způsoby zapojení jednotlivců do občanského života.¹⁹ Otevírá žákům svět, a proto je logické začít od rodiny a postupovat dále přes nejbližší okolí, tedy region. V rámci *Výchovy k občanství* je pro seznámení s místní a oblastní problematikou vyčleněn samostatný tematický celek: „Naše obec, region, kraj“ v rámci širšího tématu *Člověk ve společnosti*. Základní učivo tohoto tematického celku tvoří důležité instituce, zajímavá a památná místa, významní rodáci, místní radnice, ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku.²⁰ S regionální tematikou se ale setkáváme i v rámci témat *Člověk a jedinec*, *Stát a hospodářství* a *Stát a právo*.²¹

Druhou vzdělávací oblastí navazující na oblast *Člověk a jeho svět* představuje *Člověk a příroda*. Zdánlivě se vzdaluje od regionální historie, ale velmi blízce se věnuje regionu. Je tvořena vzdělávacími obory *Fyzika*, *Chemie*, *Přírodopis* a *Zeměpis*. Žáci se učí především zkoumat příčiny přírodních procesů, souvislosti či vztahy mezi nimi, klást si otázky (Jak? Proč? Co se stane, jestliže?) a hledat na ně odpovědi, vysvětlovat pozorované jevy, hledat a řešit poznávací nebo praktické problémy, využívat poznání zákonitostí přírodních procesů pro jejich předvídání či

¹⁸ cit.: Kol. autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, str. 37.

¹⁹ Kol. autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, str.43.

²⁰ Kol. autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, str.48 - 50.

²¹ Tamtéž.

ovlivňování. Vzdělávací oblast *Člověk a příroda* přibližuje žákům region z pozice přírodních jevů.²² V rámci těchto vzdělávacích oborů musíme hledat souvislosti mezi stavem přírody a lidskou činností. K regionální tematice žáky nutně vede požadavek na pozorování a vyvozování důsledků. Cílem oborů je přimět žáky pozorovat své okolí a tedy region.

Přechod mezi přírodopisným a společensko-vědním pojetím regionu představuje vzdělávací obor *Zeměpis*. Oficiálně je problematika regionu zakotvena v tématu *Česká republika*. Jedním ze vzdělávacích cílů je naučit žáky vymezit a lokalizovat místní oblast (region) podle bydliště nebo školy. Obsah učiva v tématickém celku „Místní region“ tvoří zeměpisná poloha, kritéria pro vymezení místního regionu, vztahy k okolním regionům, základní přírodní a socioekonomické charakteristiky s důrazem na specifika regionu důležitá pro jeho další vývoj. *Zeměpis* se také prolíná s regionální historií. Jde například o pochopení vlivu krajiny na výběr míst pro zakládání lidských sídel.²³

Ve vzdělávacích oblastech *Člověk a společnost* a *Člověk a příroda* je regionální tematika pevně zakotvena, zapadá do jejich celkové koncepce a obecné charakteristiky. V dalších vzdělávacích oblastech se tematika regionu již neobjevuje tak výrazně, přesto ji lze využít ke splnění dílčích cílů. Například v rámci oblasti *Jazyk a jazyková komunikace* je vhodné využít regionální tematiku k dosahování vzdělávacích cílů jako samostatné získávání informací z různých zdrojů, zvládnutí práce s jazykovými a literárními prameny i s texty různého zaměření, získávání sebedůvěry při vystupování na veřejnosti, kultivace rétorického projevu jako prostředku prosazení sebe sama.²⁴ Další možností je začlenění četby regionální beletrie. *Informační a komunikační technologie* je další oblastí, do které lze začleňovat regionální tematiku. Žáci mohou například vyhledávat informace, které využijí na vytvoření webové prezentace obce, či regionu.²⁵

Chce-li škola regionální tematiku zapojovat ve větší míře, lze využít i dalších vzdělávacích oblastí. V matematice mohou žáci zpracovávat statistické

²² Kol. autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, str.51 - 52.

²³ Kol. autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, str. 60 - 63.

²⁴ PARKAN, František a kol.: *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. Metodická příručka*, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, str. 136 - 140.

²⁵ Kol. autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, str. 34.

údaje regionu, v rámci výtvarné výchovy mohou kreslit významné místní památky, v hudební výchově si mohou žáci zazpívat místní lidovou píseň. Pro ilustraci tyto příklady jistě stačí. Záleží především na celkové koncepci školy, zda se chce regionální tematice věnovat komplexně, či jen v rámci jednotlivých vzdělávacích oblastí a oborů. Z mého pohledu je toto téma vhodné především pro malé školy, jejichž žáci, rodiče a učitelé se navzájem znají a pocházejí právě z daného regionu. Pro tyto školy je nasnadě, aby téma regionu utvářelo jakousi hlavní linii provázející žáky při každém kroku jejich školní docházky. Vytvořit takový školní vzdělávací program, který by splňoval požadavek na komplexní začlenění regionální tematiky, je záležitostí celého učitelského sboru. I v případě, že se škola nerozhodne pracovat s pojmem region v celém svém školním vzdělávacím programu, je v moci každého učitele zahrnout toto téma právě do vzdělávacího oboru, který vyučuje. Výjimkou není ani učitel dějepisu.

a. Důvody pro začlenění do výuky, možné splnění cílů v rámci vzdělávacího oboru dějepis

Předchozí kapitoly vysvětlily pojem region a regionální historie nejen z hlediska teoretického, ale i z pohledu školního vzdělávání. Pro tuto chvíli chybí objasnit to nejpodstatnější, tedy způsob začlenění regionální historie do výuky dějepisu na základní škole a důvody, proč tak činit.

Dějepis patří do vzdělávací oblasti *Člověk a společnost*. Cíle sdílí společně s *Výchovou k občanství*. Aniž bychom ve vzdělávacím obsahu *Dějepisu* našli zmínku o začlenění regionální historie, nelze ji opominout z mnoha důvodů. Prvním z důvodů je věta, uvedená v charakteristice oboru *Dějepis*: „Obecné historické problémy jsou konkretizovány prostřednictvím zařazování dějin regionu i dějin místních.“²⁶ Poslání dějin regionu a dějin místních je však podstatně širší a přínosnější než to, co nám říká tato věta.

Regionální dějiny jsou významně ovlivněny dějinami národa. Vztah platí ale v některých případech i obráceně. Dějiny určitého regionu v některých svých

²⁶ Kol. autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, str. 43.

historických etapách výrazně ovlivnily dějiny národa.²⁷ Nelze tedy jednoznačně říct, že můžeme obecné dějiny doložit příklady z regionálních dějin. Během historického vývoje existují momenty, kdy je výhodnější využívat opačného způsobu práce. Tedy nejdříve probrat dějiny regionu a z nich dedukcí vyvodit jejich vliv na dějiny celého státu.

Vztah regionálních dějin k dějinám obecným, forma a hojnost jejich začlenění do výuky není v RVP ZV dostatečně popsán. Z povahy regionálních dějin vyplývá, že to ani není v konkrétní podobě možné. Metodické zpracování regionálních dějin vyžaduje nejen znalost pramenů a literatury, ale také tamějšího sociálního a kulturního prostředí. Regionální dějiny specifikují, určují každý region. Každá škola, každá obec má svou vlastní historii. Na každé škole proto záleží, jaký význam regionální tematice přikládá a je plně v její kompetenci, do jaké míry a jakým způsobem téma regionu začlenit do školního vzdělávacího programu. Ať už je nebo není problematika regionálních dějin do školního vzdělávacího programu začleněna, vystupuje do popředí osobnost učitele.

Osobnost učitele je důležitým momentem v integraci regionálních dějin do výuky dějepisu a to hned z několika důvodů. V první řadě je podmínkou, aby učitel regionální dějiny znal. Znalost regionálních dějin však není podmínkou pro získání pracovního místa, proto závisí pouze na osobní aktivitě jednotlivých učitelů. Seznámit se s vývojem obce, ve které učitel působí, může způsobovat značné obtíže. Některé obce nemají zpracovány své vlastní dějiny. Jiné obce svůj vlastní vývoj zpracovány mají, ale pouze na velmi nízké odborné úrovni. Často jedinou možností, jak získat informace o regionálních dějinách je vlastní badatelská činnost učitelů. Zainteresovanost učitele v kterékoli oblasti a jeho citový vztah k tématu spojený s výbornou znalostí zakládá i důležitou motivační složku. Záleží na učiteli a jeho didaktických schopnostech, jak své znalosti regionálních dějin transformuje do podoby učiva pro své žáky. Neexistují učebnice, podle kterých by se mohl řídit. Je na učiteli, aby vybral, kterým etapám z dějin obce bude věnována pozornost a jaké využije metody a formy vyučování. Učitelovo rozhodování musí navazovat na školní vzdělávací plán. Zohledňuje předmětové cíle, které lze

²⁷ SVOBODA, Lubomír: *Regionální dějiny ve vyučování dějepisu*, Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, České Budějovice 1986.

zařazením regionálního učiva naplnit. Dává do souvislosti obsah učiva probíraného v různých tematických celcích s historickým vývojem regionu.

Poznání regionálních dějin není základním cílem dějepisu. Seznamování žáků s regionálními dějinami ale podporuje efektivněji dosáhnout výchovně – vzdělávacích cílů dějepisu. V první řadě svým motivačním charakterem. Vztah žáků k místu bydliště a prostředí, v němž se pohybují, podněcuje proces učení a osvojování si historických procesů. Samotný přístup, který vychází od zkušeností žáků, pohybuje se směrem od blízkého ke vzdálenému, má motivační prvky. Učitel rozvíjí emocionální vazby žáků k dějepisnému učivu.

Regionální historie se odvíjí od vztahu žáků k rodišti, bydlišti nebo blízkému okolí. Seznámení se s historií místa a její znalost dále rozvíjí citový vztah žáků k místu a k lidem, kteří sdílí tento prostor s žáky. Zakládá se tak etický rozměr regionální historie. Prostřednictvím výuky regionálních dějin je možné podněcovat žáky k aktivnímu zapojení se do života v obci, podporovat jejich úctu k historickým památkám a posilovat potřebu chránit historické, ale i přírodní památky.²⁸ Upevňováním vztahu k domovu a jeho okolí rozvíjíme pocit příslušnosti k obci, který zakládá vědomí příslušnosti k širším společenstvím – k vlasti, k národu.

Vedle obecně pedagogických cílů, jako je motivace a utváření kladných citových vztahů, prostřednictvím regionálních dějin učitel může utvářet historické myšlení žáků. V první řadě regionální dějiny umožňují rozvíjet tvůrčí způsoby práce s historickým materiálem. Volba začlenit regionální dějiny do výuky umožňuje seznámit žáky se základy badatelské, nebo alespoň samostatné práce. Aktivně používají historické prameny, které jsou pro tuto tematiku dostupné. Mohou tak pracovat se školními a obecními kronikami, vlastivědnými sborníky, regionálním tiskem či beletrií. Většina z těchto pramenů je dostupná v regionálních paměťových a kulturních institucích, jejichž návštěva žáky dále obohacuje. Žáci snadno mohou nalézt prameny doma u svých rodičů nebo prarodičů. Stačí jen malé úsilí učitele, aby žáci pochopili, že rodinné fotky zastrčené v šuplíku nebo vyprávění babičky, jsou cenným a využitelným historickým pramenem. Kladem výběru lokálního tématu je i snadná práce v terénu a jednoduchá organizace exkurzí. Památky ležící

²⁸ LABISCHOVÁ, Denisa; GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 171.

v okolí, ale i regionální a kulturní instituce jsou dostupné díky malé vzdálenosti a obvykle i nízké ceně vstupů. Exkurze do okolí, pozorování krajiny či historických památek regionu může být v některých případech realizováno pouze v rámci jedné vyučovací hodiny dějepisu nebo během jednoho dopoledne.²⁹

Dostupnost pramenů a jejich hmatatelnost přibližuje žákům historii. Konkretizuje vzdálenou historii světa či státu. Přiblížení historického procesu vede žáky k uvědomění si, že historie není jen textem v učebnici, ale je skutečnou, odvíjí se v příbězích a má vliv na všechny zúčastněné. Z konkrétních a žákům blízkým událostí a jevů lze vyvozovat historické souvislosti a formovat tak historické a kritické myšlení žáků.³⁰ Aplikace historického způsobu myšlení, kterému se žáci naučí při práci s regionálními prameny, na obecné dějiny umožňuje žákům chápat dějinné souvislosti a vztahy. Překročí tak snadněji poznatkovou izolovanost a roztržitost historických faktů. Regionální tematika může být i vhodným prostředkem k odpoutání výuky dějepisu jednostranné orientace výuky dějepisu na politické dějiny. Nabízí začleňování dějin každodennosti, kulturních nebo sociálních dějin.³¹

Význam regionálních dějin se v podstatě pohybuje ve třech rovinách. První z nich představuje výchovný význam. Regionální historie v závislosti na výběru správných metod může posilovat citový vztah žáků k prostředí. Jako druhý vystupuje na světlo význam didaktický. Je spojen s postupy, které regionální historie naplňuje: od bližšího ke vzdálenějšímu, od konkrétního k abstraktnímu, od citového k rozumovému, od neuvědomělého zájmu k vědomému učení, od jevu k podstatě.

Cílem základního vzdělávání je vychovávat žáky, kteří budou otevřeni světu a budou se aktivně zapojovat do života společnosti. Chceme jim přiblížit svět a pomoci jim v něm obstát. Navíc také pro pochopení života regionu potřebují žáci znát život v zemi a v širších souvislostech. Proto ani v *Dějepisě* se nemůžeme omezit pouze na dějiny místa, regionu. Výuka se proto v žádném případě nemůžeme soustředit pouze na osvojování znalostí z regionálních dějin.

²⁹ FOLTÝN, Dušan a kol.: *Prameny paměti. Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe*, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, str. 3 - 34.

³⁰ SVOBODA, Lubomír: *Regionální dějiny ve vyučování dějepisu*, str. 9.

³¹ Tamtéž.

Ba co víc, regionální dějiny nemohou být ani cílem samy o sobě. Vidím v nich spíše prostředek k nalézání vztahu k dějinám, svému domovu, hledání kořenů k formování historického myšlení žáků. Využíváme je pro konkrétní příklady, hmatatelné důkazy. Jejich prostřednictvím přibližujeme žákům vzdálené a někdy pro ně abstraktní události. Pomáhají žákům ukázat historii jako příběh, nejen shluk faktů, a uvědomit si přesah historie do současnosti.

1.1.3. Vyučovací formy vhodné pro výuku regionálních dějin

Způsob práce s regionální tematikou odráží důvody, dle kterých byla do vyučování zařazena. Obsah a cíl vyučovací hodiny nebo delšího bloku hodin v rámci daného tematického celku jsou hlavním faktorem určujícím druh vyučovací metody a typ organizační formy vyučování.³² Dále výběr ovlivňují zkušenosti žáků, schopnosti a dovednosti žáků, význam obsahu regionálního tématu pro rozvoj vědomostí, funkcí regionálního materiálu vzhledem k cíli a obsahu vyučovací hodiny.³³

Mezi organizačními formami má své nezastupitelné místo frontální vyučování v systému vyučovacích hodin. Jedná se o organizační formu, kdy výuka probíhá v jednotlivých vyučovacích hodinách. Učitel pracuje s celou třídou žáků, plánovitě, soustavně a v určeném čase. Učitel ve své přípravě stanovuje dílčí didaktické cíle a obsah každé hodiny v závislosti na pořadí v tematickém celku³⁴. Probíhá-li výuka touto organizační formou, může učitel systematicky začleňovat výuku regionálních dějin a oživovat tak dějiny obecné. V rámci motivační fáze hodiny je nasnadě zařadit vyprávění o místní historické události či připomenout osudy významného občana obce, promítnout obrazový materiál nebo přečíst úryvek z novin či jiného archivního materiálu, a vzbudit tímto způsobem zájem žáků o učivo.³⁵ Při výkladu nového učiva lze regionální materiál použít pro ilustraci a konkretizaci obecných dějin. Na základě příkladu, si žáci vytváří konkrétní představu, která jim pomáhá osvojovat si učivo. Učitel může kromě deduktivního

³² „Vyučovací formy chápeme jako organizační uspořádání uspořádání vnějších podmínek, za kterých se prostřednictvím adekvátních vyučovacích metod a vyučovacích prostředků realizují cíle výuky.“ in: JULÍNEK, Stanislav a kol.: *Základy oborové didaktiky dějepisu*, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Brno 2004, str. 150.

³³ SVOBODA, Lubomír: *Regionální dějiny ve vyučování dějepisu*, str. 26.

³⁴ SKALKOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*, Grada, Praha 2007, str. 221.

³⁵ SVOBODA, Lubomír: *Regionální dějiny ve vyučování dějepisu*.

přístupu využít i přístup opačný, tedy induktivní, kdy se regionální látka stává východiskem pro výklad historie větších celků.³⁶

V rámci opakovací a fixační fáze vyučovacího procesu může učitel snadno začlenit regionální tematiku formou domácí práce žáků. Například učitel probírající s žáky téma husitství, může dát za úkol žákům vyhledat informace, zda obcí prošla husitská vojska. Žáci doma mohou samostatně vyhledávat informace s regionální tematikou a dávat je do souvislosti s obecnými dějinami.

Nastíněné příklady začlenění regionální tematiky jako občasného úniku z běžně plynoucí výuky je prvním z možných způsobů, jak pracovat s regionální tematikou. Uvedení příkladu z regionálních dějin vždy výuku oživí. Tato forma je nenáročná po všech stránkách. Učitel nemusí znát detailně dějiny daného regionu, stačí mu pouze určité momenty. Využívá jen lehce dostupné informace pro něj a žáky. Toto využití regionálních dějin je však jen jakýmsi torzem jejich skutečných možností. Navíc hrozí čerpání informací z neověřených zdrojů regionálního charakteru a žáci obvykle dostávají jen útržkovité informace.

Přikláním se k názoru, že především na základní škole umožňuje začlenění regionálních dějin daleko více (viz. výše). Pro využití všech možností, aniž bychom se odpoutávali od frontálního vyučování a systému jednotlivých vyučovacích hodin, je lepší začlenit regionální dějiny soustavně, v návaznosti na školní vzdělávací plán. Cílem je, aby se žáci setkávali s dějinami regionu systematicky během celé své povinné školní docházky.

Kromě souvislého začleňování do vyučovacích hodin je regionální historie vhodná pro koncipování dějepisného, či společenskovedního semináře. Dále je možno jejím prostřednictvím do výuky začlenit mimotřídní organizační formy vyučování.³⁷ Exkurze je vhodným způsobem k opakování a upevnování učiva. Znalost sbírek regionálních muzeí a galerií umožňuje učiteli zařadit vhodně návštěvu dané instituce po tematickém celku, který souvisí s obsahem výstavy či expozice dané instituce. Exkurze nemusí být orientovány jen na paměťově

³⁶ LABISCHOVÁ, Denisa; GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 171.

³⁷ LABISCHOVÁ, Denisa; GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 171.

a kulturní instituce. Učitel může zařadit výlet do okolí, například s cílem určování historických slohů starých budov.

Forem a metod pro začlenění do výuky je mnoho, záleží pouze na kreativitě učitele, jakou možnost si zvolí. Rozhodně by regionální tematika měla být přítomna ve výuce dějepisu tak, jak jsem ji výše nastínila, to znamená souvisle a plánovitě v rámci běžného plynutí hodin dějepisu. Žáci si musí být vědomi, že regionální dějiny jsou tady pořád a ne jen někdy.

Využití veškerého potenciálu regionální historie pro naplnění výchovně-vzdělávacích cílů dějepisu je podmíněno užitím efektivních metod. Jednou z metod může být projektové vyučování.

1.2. Projektová výuka

Předchozí kapitolu jsem ukončila poukazem na možnost využít projektovou výuku při začleňování regionálních dějin do výuky dějepisu. Tuto kapitolu věnuji právě projektové výuce. Postupně objasním historické kořeny projektové výuky, vysvětlím, ze kterých pedagogicko-psychologických teorií vychází, a uvedu jednotlivé typy projektové výuky. Srovnám klady a zápory. Dále zodpovím otázku, jaké je postavení projektové výuky k dějepisu. Kapitola si neklade nároky na úplnost, ale představuje malý exkurz do problematiky projektové výuky s cílem objasnit její význam při začleňování regionálních dějin. V závěru kapitoly odpovím na otázku, jaké jsou možnosti projektové výuky ve smyslu rozsahu regionálně historických projektů, výběru témat a naplňování cílů základního vzdělávání a vzdělávacího oboru dějepis.

1.2.1. Historické kořeny projektové výuky

Současná škola prochází celou řadou změn. Mění se proces vyučování a přístup k němu. Učitelé a školy mají výraznější možnost ovlivnit charakter a způsob práce s dětmi. V tomto procesu se velmi módní záležitostí stala projektová metoda, nicméně tento termín není objevem nikterak současným. Prvky

projektového vyučování se do škol dostávají v souvislosti s prosazováním pragmatické pedagogiky.

Pragmatismus je filosofický proud, který se začal rozvíjet na území USA na přelomu 19. a 20. století. Reagoval na velké změny americké společnosti. Při řešení soudobých společenských problémů měla hrát hlavní roli výchova nové generace. Bylo tedy logické, že filosofické myšlenky byly přeneseny do pedagogické vědy. Spojení myšlenek pragmatismu se školním prostředím a s výchovou jsou zásluhou Johna Deweyho (1859 – 1952). Dnes lze Deweyho považovat za zakladatele projektové metody.³⁸

Dewey vytvořil základ celistvého systému pragmatické pedagogiky. Jeho koncepce založená na pedocentrismu a rozvoji aktivního myšlení žáků překonala formalistické pojetí výchovy herbartismus. Podle Deweye se člověk v životě setkává s různými problémovými situacemi. Úkolem myšlení je pak proměnit problémovou, neznámou situaci v jasnou. Důležitým pojmem pragmatické pedagogiky je proto zkušenost. Od ní odvíjí Dewey své pojetí pracovních škol, ve kterých uplatňuje zásadu učení činností. Učitel má zavádět do školy dětem přiměřená zaměstnání z vnějšího světa, a tak propojovat školu s reálným životem. Škola je místem, kde se děti neučí opakovat nějaké poznatky, ale místem, kde se děti učí kriticky a rozumně žít. Škola by měla žákům předkládat takové učební situace, které jsou přiměřené věku dítěte a zároveň směřují k problémům, se kterými se mohou žáci setkat v dospělosti. Dalším požadavkem je, aby takto pojatá výchova vycházela od dítěte a byla tedy spojena s jeho zájmy a potřebami. Dítě by mělo pochopit, že to, co se učí je užitečné nejen pro budoucnost, ale i pro jeho současný život.³⁹

Největšího rozmachu dosahuje pragmatická pedagogika během dvacátých a třicátých let 20. století. V této době překračuje americké hranice a výrazně ovlivňuje i podobu výchovy a škol v Evropě. U nás jsou významnými představiteli tohoto pedagogického směru V. Příhoda a O. Chlup. V Chlupově encyklopedii z konce třicátých let již nacházíme definici projektové metody. Projektová metoda je zde vymezena jako metoda, která organizuje učební látku do řady projektů, tedy

³⁸ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana: *Teorie a praxe projektové výuky*, Masarykova univerzita Brno, Brno 2006, str. 24 - 25.

³⁹ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana: *Teorie a praxe projektové výuky*, str. 29.

učebních celků, s konkrétním cílem, které motivují žáky. Ve správném projektu musí žák řešit řadu otázek a problémů. Žáci tak získávají nejen vědomosti, ale i dovednosti.⁴⁰ Naše školství začalo být výrazněji ovlivňováno projektovou metodou až po roce 1989. Začalo docházet k realizaci prvních projektů. V současnosti je projektové vyučování již hojně využíváno. Je však otázkou, zda vždy dojde k naplnění charakteristik nutných k tomu, abychom o projektovém vyučování vůbec mohli mluvit.

1.2.2. Pojem „projektové vyučování“

Definice pojmu se neustále vyvíjí a s ní se vyvíjí i jednotlivé charakteristiky určující projektové vyučování. Termín projekt je odvozen od latinského proicere, (proieci, proiectum), což v překladu znamená hodit, vrhnout vpřed, napřáhnout.

Současné pojetí projektového vyučování vychází z principů konstruktivistické pedagogiky. Konstruktivistický přístup předpokládá, že žáci vždy již mají předběžné zkušenosti nebo poznatky, s nimiž je nutné pracovat, aby si žák osvojil nové poznatky. Vyučování vychází ze žákovských prekonceptů. Sdělování informací tak probíhá formou konfrontace dřívějších a nových poznatků. Ze srovnání pak vyvstává znalost nová, tzv. konstrukce. Stejná váha je kladena na výsledek i na metody poznávání. Žáci jsou vedeni k tomu, aby si uvědomovali spojitost mezi procesem poznávání a konstrukcí poznatku. Konstruktivisticky pojaté vyučování vede žáky k samostatnému a kritickému myšlení. Osvojují si takové mentální schopnost jako analyzovat problém, formulovat otázky a cíle, vymyslet a ověřovat různé způsoby řešení a teprve nakonec vybírat nejlepší možné řešení či odpověď.⁴¹

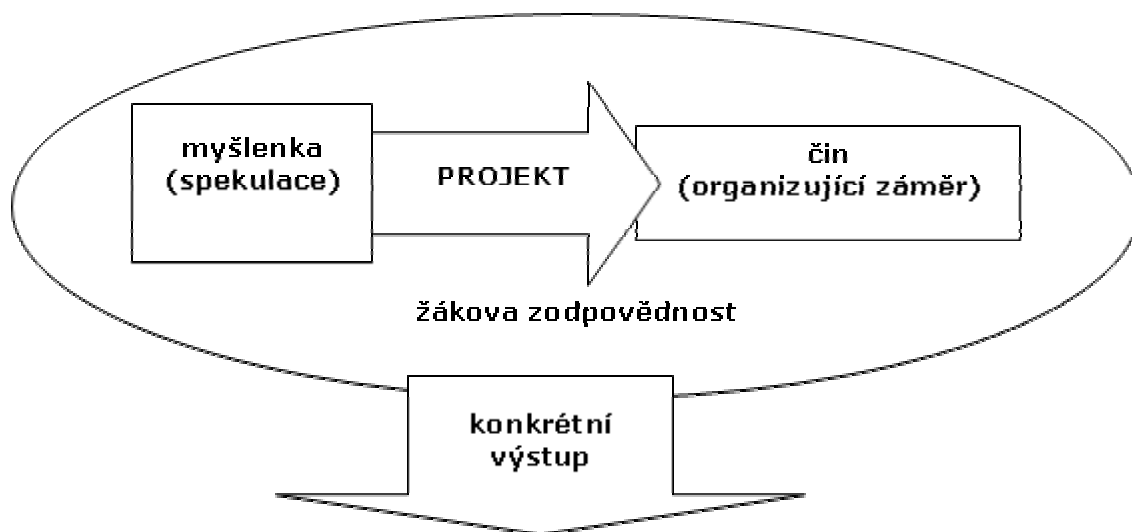
Podobné cíle si klade i projektové vyučování. Projekt stojí na hraně mezi vyučovací metodou a organizační formou vyučování. Lze ho považovat za určitý komplex nebo vzdělávací strategii. Zakládá se na řešení komplexních teoretických nebo praktických problémů na základě aktivní činnosti žáků.⁴² V rámci práce na projektu probíhá obvykle více organizačních forem vyučování a je uplatňována celá řada metod práce. Jeho výstupem je konkrétní produkt. Podle M. Kubínové je

⁴⁰ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana: *Teorie a praxe projektové výuky*, str. 30.

⁴¹ PASCH, Marvin + kol.: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*, Portál, Praha 1998, str. 154.

⁴² SKALKOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*, str. 234.

projekt přechod od myšlenky k činu, který se uskutečňuje na žákovu zodpovědnost a má zcela konkrétní výstup. Autorka tento proces znázorňuje schématem: ⁴³

Budeme-li na projekt nahlížet jako na metodu, musíme ho charakterizovat jako metodu aktivizující. Význam aktivizujících metod spočívá v tom, že výraznou měrou přispívají k rozvoji samostatnosti a tvořivosti žáků a vzbuzují jejich zájem o učení.⁴⁴ Z hlediska organizačních forem je projektové vyučování důležité proto, že umožňuje přenesení aktivity z učitele na žáky. Není ohraničeno prostorem školy. Žáci nutně řeší svůj projekt mimo školu – při terénním výzkumu, ve vzdělávací či jiné instituci. Žáci opouští školní lavice a pracují v přírodě nebo ve společnosti. Projektové vyučování tak narušuje schéma tradiční výuky, neboť nepotřebuje 45 minutové vyučovací hodiny probíhající podle daného rozvrhu po jednotlivých předmětech. Projektové vyučování má naopak interdisciplinární přesah. Překonává izolovanost jednotlivých vyučovacích předmětů a integruje více oborů.⁴⁵ Klíčovými pojmy projektového vyučování jsou komplexnost a reálnost. Při řešení projektů se používá celý komplex vyučovacích metod, forem a předmětů, což napomáhá přiblížit se realitě života, která není nikdy černobílá.

Z principů konstruktivismu vychází také další významný předpoklad projektového vyučování, skutečnost, že od sebe nelze oddělit poznání a činnost.

⁴³ KUBÍNOVÁ, Marie: *Projekty ve vyučování matematice, cesta k tvořivosti a samostatnosti*, Pedagogická fakulta UK, Praha 2002, str. 27.

⁴⁴ SKALCOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*, str. 422.

⁴⁵ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil: *Výukové metody*, PAIDO, Praha 2003, str. 68.

Nemůžeme od sebe odtrhávat práci hlavy a práci rukou.⁴⁶ Společná činnost žáků je nejdůležitějším prostředkem k rozvoji dispozic jedince. Mělo by jít zároveň o takovou činnost, se kterou se žáci ztotožňují a kterou emocionálně prožívají. Projekt umožňuje propojit sdílení znalostí, dovedností i postojů. Napomáhá, aby se žáci látku nejen naučili, ale aby ji uměli využít v případě potřeby v dalších situacích. Svou podstatou projekt naplňuje myšlenku čínského přísloví: „Slyším a zapomínám. Vidím a pamatuji si. Dělán a rozumím.“

Projektové vyučování vyžaduje převzetí aktivity a odpovědnosti za vlastní učení. Žáci musí být kreativní a učit se organizačním dovednostem. Musí plánovat a usilovat o dosažení vytyčeného cíle.⁴⁷ Svými tématy se projektové vyučování orientuje především na zkušenost žáka. Předměty získávají význam potud, pokud se včleňují do lidských zkušeností, nebo jsou používány ve společné činnosti. Tyto zkušenosti jsou založeny na aktivním vztahu žáka k okolnímu – přírodnímu či společenskému – prostředí. Při projektovém vyučování dochází k obohacování žákových zkušeností. Zkušenosti, které žáci získávají, jsou promyšlené a zpětně zhodnocené. Dochází tak k propojení učení s životem.⁴⁸ U žáků se rozvíjí celá osobnost a získávají pro svůj další život tolik důležité sociální kompetence. Svým charakterem umožňuje projektová výuka uplatnit výchovně vzdělávací potenciál regionálních dějin. Je tedy důležité zabývat se dále projektovou výukou do hloubky, a tím ukázat efektivnost zapojování regionálních dějin při využití projektu.

1.2.3. Fáze výchovně vzdělávacího projektu

Aby výchovně vzdělávací projekt naplnil výše uvedené charakteristiky, musí postupně projít několika fázemi. Na počátku veškeré činnosti stojí motivace. Motivací rozumíme to, co člověka podněcuje, aby něco dělal, reagoval. Dodává činnosti, našemu prožívání a chování energii a směr. V motivaci působí vnější pobídky a vnitřní motivy.⁴⁹ Výchovně-vzdělávací proces je často založen pouze

⁴⁶ SKALKOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*, str. 345.

⁴⁷ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta: *Učíme v projektech*, Portál, Praha 2009, str. 14.

⁴⁸ *Metodický portál RVP*: MAZÁČOVÁ, Nataša: *Možnosti a meze projektové výuky v současné škole*; dostupný z [www: http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1288/moznosti-a-meze-projektove-vyuky-v-soucasne-skole.html/](http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1288/moznosti-a-meze-projektove-vyuky-v-soucasne-skole.html) (přístup získán 25. duben 2010).

⁴⁹ ČÁP, Jan; Mareš, Jiří: *Psychologie pro učitele*, str. 92.

na vnějších pobídkách. Žáci jsou motivováni známkami nebo hrozbami rodičů, či jiným tlakem zvenčí. Učitel je však daleko úspěšnější, podaří-li se mu vzbudit u žáků vnitřní motivaci. Podmínkou vnitřní motivace je vlastní přijetí úkolu a touha ho vyřešit, úspěšně dosáhnout cíle. Žáci lépe přijímají takové úkoly, které jsou založeny na praktičnosti, aktuálnosti a smysluplnosti. Žáci si musí uvědomit, že to, co se učí a na čem pracují, mohou ve svém životě využít, je pro ně nebo jejich blízké zajímavé a užitečné.⁵⁰ V rámci projektového vyučování máme výbornou možnost žákům nabídnout témata, která jsou aktuální a určitým způsobem problematická. Je důležité, aby témata vycházela z praxe a aby v nich byly zohledněny zájmy a potřeby žáků. Při výběru témat se proto velmi často využívá principu svobodného výběru. Žák může volit z nabízených témat.⁵¹ Záleží na vyspělosti žáků a jejich předchozích zkušenostech s projektovým vyučováním. Začátečnickům učitel může vytvořit nabídku témat nebo okruhů, z kterých si žáci vybírají. Pokročilejší žáky může učitel, aby nechat sami vyhledávali vhodná témata pro řešení.⁵²

Po motivační fázi spojené s výběrem tématu nastává čas na ujasnění cílů, kterých chceme dosáhnout, a úkolů, na kterých budou žáci pracovat. I zde platí zásada, že je nutná aktivní účast žáků na rozhodování. Učitelem musí být jasně stanovená kritéria hodnocení projektu. Je důležité proto jasně a přesně stanovit cíl projektu. Aktivita a odpovědnost se přenáší na jednotlivé žáky, kteří si v rámci tématu sami stanovují svůj úkol. Vybírají zdroje informací, hledají vlastní způsob zpracování úkolu, plánují si čas, který budou muset činností věnovat, rozdělují si práci, vybírají si pomůcky i spolupracovníky.⁵³ V tuto chvíli se stanovuje i konkrétní produkt, který bude výstupem celého projektu. Produkt dává práci smysl a podporuje vnitřní motivaci žáka. Takovým produktem může být přednáška na dané téma, školní časopis, vytvoření školního herbáře, oprava laviček v parku obce, vypracování návrhu na přestavbu školního hřiště. Plánování projektu je velmi náročná činnost pro učitele. Je to záležitost dlouhodobá a týmová. Učitel

⁵⁰ PETTY, Geoffrey: *Moderní vyučování*, Portál, Praha 1996, str. 79.

⁵¹ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta: *Učíme v projektech*, str. 15.

⁵² PARKAN, František a kol.: *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví*. Metodická příručka, str. 136 - 140.

⁵³ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta: *Učíme v projektech*, str. 15.

spolupracuje s žáky i s ostatními kolegy. Oproti běžné výuce nelze přesně odhadnout a rozvrhnout přesné činnosti, jak budou následovat.⁵⁴

Z plánování se logicky přechází k fázi samotné aktivní činnosti, realizaci projektu. Způsoby práce jsou ovlivněny především typem projektu a jeho témat. Na tom záleží i výběr metod a časová a prostorová organizace práce. Společná pro všechny projekty je však proměna klasického vztahu učitel-žák, která se projevila již ve fázi předchozí. Projektové vyučování svým charakterem naplňuje současné požadavky na stále větší aktivizaci žáka. Změna současné školy zakotvená v rámcových vzdělávacích programech je především změnou přístupu k vztahu učitel-žák-obsah.⁵⁵ Jde především o to, abychom si před zahájením vzdělávacího procesu položili otázku: Co má žák umět na konci hodiny, tematického celku či při výstupu ze základní školy? Je nutné zapomenout na otázky typu: Co musí učitel dnes stihnout probrat, aby naplnil osnovy? Ptáme se po žákovi. Prvotně řešíme, jakou aktivitu bude vykonávat žák, a pak si pokládáme otázku, co proto musí udělat učitel. V projektovém vyučování se tento princip naplňuje. Projektové vyučování představuje vyučování orientované na žáka.⁵⁶ Učitel tak ustupuje do pozadí. Neznamená to však, že žáky nechává samotné. Jedním z cílů projektu je naučit žáky samostatné práci. Nepředpokládáme, že žáci jsou schopni samostatně dosáhnout veškerých cílů. Učitel jejich práci průběžně kontroluje a přivádí je na správnou cestu. Stává se jejich pomocníkem. Dostává se do role poradce a manažera a zároveň neustále podporuje motivaci žáků.⁵⁷

Po splnění úkolů nastává okamžik pro zhodnocení projektu. Projektové vyučování klade vysoké nároky na hodnocení. Hodnocení nepředstavuje pouhou klasifikaci výkonu žáka. Samozřejmě i v projektovém vyučování dochází k hodnocení, kterým učitel ověřuje, zda žák splnil stanovené cíle a v jaké míře. V žádném případě se učitel nesmí omezit pouze na hodnocení finální, ale musí hodnotit žáky v průběhu celého projektu. Může k tomu využívat různých podob hodnocení: slovní, známkou či body nebo jen gestem. Vždy by měl mít na paměti, že hodnocení slouží nejen k poznání, jak žáci pracovali, ale zároveň je motivuje

⁵⁴ PARKAN, František a kol.: *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. Metodická příručka*, str. 71 - 73.

⁵⁵ Kol. autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, str. 10.

⁵⁶ SKALKOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*, str. 130.

⁵⁷ PETTY, Geoffrey: *Moderní vyučování*, str. 308; PARKAN, František a kol.: *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. Metodická příručka*, str. 68 - 69.

(v případně špatné práce učitele s hodnocením i demotivuje) a podněcuje žáky k dalším činnostem a reakcím.⁵⁸ Hodnocení se však také stává cílem projektového vyučování. Žáci obvykle nejsou vedeni k tomu, aby se zamýšleli nad vlastní prací. Projektové vyučování nabízí možnosti, jak žáky hodnocení naučit. Žáci se učí hodnotit samotný projekt, ostatní spolužáky, ale hlavně se učí hodnotit sami sebe. Autonomní hodnocení je takové, které žák zvládá sám, jemuž rozumí a které dokáže vysvětlit a obhájit. Díky němu jsou žáci schopni sami najít chyby a poté hledat způsob nápravy chyb a cestu ke zlepšení.⁵⁹

Závěrečná fáze obsahuje nejen hodnocení, ale neměla by být pominuta ani prezentace výsledků práce. Zveřejnění výsledků je možné provést různými způsoby. Žáci mohou seznámit s výstupy projektu spolužáky z jiných tříd nebo rodiče. Ale kvalitu projektů posiluje veřejná prezentace. Prezentace mimo školu na společensky nebo kulturně významných místech. Budou-li na ni přítomni odborníci z dané oblasti či jiné významné osoby, efekt se ještě zvýší. Při prezentaci projektu žáci zažívají úspěch a nabývají pocitu sebeuspokojení z dobře odvedené práce. Upevňuje se víra v jejich schopnosti a utvrzují se v pocitu, že jejich práce byla smysluplná. Všechny tyto pocity žáky motivují a podněcují je k dalším činnostem.⁶⁰

1.2.4. Typy projektů

Stejně jako způsob práce také forma prezentace závisí na typu projektu. Projektů je nepřehledné množství, mají společnou strukturu a všechny splňují stejné fáze. Rozlišují se však podle různých hledisek:

1. podle časového rozsahu na:
 - krátkodobý, tj. dvou až několika hodinový
 - střednědobý, realizuje se v průběhu jednoho až dvou dnů
 - dlouhodobý, tzv. projektový týden, který se obvykle absoluuje jedenkrát ročně
 - mimořádně dlouhodobý, zahrnuje několik týdnů nebo i měsíců, avšak většinou probíhá paralelně s obvyklou výukou⁶¹

⁵⁸ SLAVÍK, Jan: *Hodnocení v současné škole*, Portál, Praha 1999, str. 105.

⁵⁹ SLAVÍK, Jan: *Hodnocení v současné škole*, str. 116.

⁶⁰ PARKAN, František a kol.: *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví*. Metodická příručka, str. 78 - 79.

⁶¹ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil: *Výukové metody*, str. 169.

2. podle velikosti
 - malé
 - velké⁶²
3. podle místa uskutečnění
 - školní
 - mimoškolní (domácí)
 - kombinované (žáci pracují na projektu ve škole i doma)⁶³
4. podle počtu žáků
 - individuální
 - skupinové
 - třídní
 - celoročnickové
 - školní
 - meziškolní
 - mezinárodní⁶⁴
5. podle vzniku
 - spontánní – žákovský
 - navržený učitelem, přijatý žáky za svůj
6. podle účelu
 - projekty určené k probírání nové látky
 - projekty zaměřené na opakování zvládnutého učiva
 - projekty určené k aplikaci poznatků na určitý životní problém
7. podle informačního zdroje
 - volné (informační materiál si žák obstarává sám)
 - vázané (informační materiál je žákovi poskytnut)
 - kombinace obou typů⁶⁵
8. podle vztahu k vyučovacím předmětům
 - oborové – sdružující více předmětů
 - předmětové – v rámci jednoho vyučovacího předmětu

⁶²GRECMANOVÁ, Hana; URBANOVSKÁ, Eva; NOVOVTNÝ, Petr: *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků*, str. 64.

⁶³MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil: *Výukové metody*, str. 169.

⁶⁴MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil: *Výukové metody*, str. 169.

⁶⁵KRATOCHVÍLOVÁ, Jana: *Teorie a praxe projektové výuky*, str. 48.

- místo předmětu⁶⁶

1.2.5. Hodnocení projektové výuky

Pokud se učiteli podaří zvládnout projektové vyučování, naplánovat projekt, časově jej vhodně zařadit do výuky ve školním roce, motivovat žáky k jeho realizaci a dovést je až k naplnění všech stanovených cílů, stane se projekt velmi přínosným doplněním výuky. Svými přednostmi vede k jejímu zkvalitnění a oživení. Na závěr uvádím shrnutí předností projektového vyučování podle Nataši Mazáčové:⁶⁷

- integruje poznatky z různých předmětů, připravuje na řešení globálních problémů, pomáhá vidět věci v souvislostech a systému
- pomáhá získávat poznatky spojené s prožitkem a smyslovým vnímáním
- respektuje individuální potřeby a možnosti žáka, jeho zájmy
- výrazně žáka aktivizuje a motivuje k učení
- má úzký vztah k realitě života
- umožňuje žákům pracovat v týmu a rozvíjí u nich pocit odpovědnosti
- rozvíjí žádoucí pracovní a studijní návyky
- žák nachází smysl poznávání
- žák se učí dokončovat práci, nebát se dělat chyby
- dotýká se skutečných věcí, má možnost zasahovat do skutečného života
- rozvíjí se žákova sebedůvěra
- vyučování se stává pro žáka podnětným, škola je prostředím, kam se žák rád vrací, neboť zde prožívá procesy učení s reálným poznáváním světa

Nelze samozřejmě tvrdit, že projektové vyučování je dokonalé. Jako každá záležitost má i svou druhou stránku. Klade obrovské nároky na kompetence

⁶⁶ KASÍKOVÁ, Hana; VALENTA, Josef: *Reformu dělá učitel aneb diferenciaci, individualizace a kooperace ve vyučování*. STD, Praha 1994, s. 23.

⁶⁷ MAZÁČOVÁ, Nataša: *Možnosti a meze projektové výuky v současné škole*.

učitele.⁶⁸ Podle Nataši Mazáčové při nadměrném zařazování projektů do výuky a jejich nepromyšlenosti:

- mohou být práce na projektech z časového hlediska neefektivní
- mohou zanechávat velké mezery ve znalostech žáků (při neúčelném využívání projektové výuky učitelem)
- jsou velmi náročné na přípravu učitele, na kvalitu jeho didaktických dovedností
- řada učitelů je může vést velmi nekvalitně
- mohou být přeskočeny důležité kroky v procesu učení žáků nutné pro kvalitní pochopení učiva
- z charakteru projektové výuky vyplývá, že obvykle neposkytuje dostatečný prostor pro procvičení poznatků; s výstupy a výsledky projektů je vhodné dále pracovat, rozvíjet získané kompetence žáků, učitelům se nabízí podněty formativního hodnocení⁶⁹

Nedostatkům projektové výuky nebo spíše možným hrozbám projektového vyučování lze předejít. Projekt musíme chápat především jako příležitost vykročit z tradičního způsobu výuky. Projektové vyučování však není nástrojem pro bourání tradičních vztahů a způsobů práce. Slouží k jejich obohacení a zkvalitnění. Je proto nezbytné, aby osvojené znalosti, dovednosti a hodnoty byly v souladu se školním vzdělávacím programem školy a aby odpovídaly probíraným tématům v příslušných vyučovacích předmětech. Existující hranice projektového vyučování nemají učitele odrazovat od realizace projektů, ale pouze je upozorňují na nutnost projekt důsledně promyslet a naplánovat.⁷⁰

1.2.6. Výchovně vzdělávací projekty s regionálně historickou tematikou

Z přehledu různých typů projektů vyplývá, že je možné koncipovat projekt, který bude naplňovat cíle a obsahy konkrétního vyučovacího předmětu. Projektová výuka je však zvláště vhodná k integraci vzdělávacích obsahů více předmětů, jen

⁶⁸ PARKAN, František a kol.: *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví*. Metodická příručka, str. 68 - 69.

⁶⁹ MAZÁČOVÁ, Nataša: *Možnosti a meze projektové výuky v současné škole*.

⁷⁰ PARKAN, František a kol.: *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví*. Metodická příručka, str. 70 - 73.

musíme objevit vhodná témata. A právě regionální historie, která je už ze své definice oborem interdisciplinárním, nabízí takových témat bezpočet.

Zpočátku můžeme zapojit projektové vyučování pouze do výuky dějepisu. Začlenění projektu umožní žádoucí spojení současnosti s minulými ději. Pomůže žákům objevovat souvislosti mezi minulou příčinou a následkem historického vývoje. Mnoho škol a učitelů se však pouští i do realizace složitějších regionálně historických projektů, vybírají si různá témata. Seznámení s projekty ostatních slouží pro inspiraci i poučení. Řadu námětů lze nalézt na stránkách Metodickém portálu Výzkumného ústavu pedagogického.⁷¹ Řadu nápadů a příkladů dobré praxe nalezneme v příručkách, které vznikly v letech 2006 - 2008 jako výstupy projektu CZ.04.1.03/3.1.15.2 *Metodika pro implementaci Výchovy ke vztahu ke kulturně historickému dědictví do Školních vzdělávacích programů*.⁷² Další možností je obrátit se na některou z paměťových institucí, které mají zkušenosti s realizací projektů a spolupracují se školami. Na spolupráci mezi muzei a školami byl zaměřen například program *Brána muzea otevřená*, který v letech 1998 – 2002 financovala nadace Open Society Fund. Program se zaměřil na zkoumání možností, jak rozšířit působení regionálních a městských muzeí. Výsledky programu zpřístupňuje publikace nesoucí stejný název.⁷³ Publikace *Brána muzea otevřená* obsahuje nejen teoretické stati, které se staly východiskem programu, dále především modelové studie a popisy jednotlivých výchovně vzdělávacích projektů.

Jak dokládají příklady publikované v uvedených zdrojích, témata z regionálních dějin jsou pro realizaci projektové výuky na základních školách velmi vhodná. V první řadě splňují požadavky na téma projektového vyučování. Nalezneme v nich aktuálnost a užitečnost. Rozbitá střecha místního kostela může například dovést žáky k položení si otázky: Proč by měla být střecha kostela opravena? Následné zkoumání dějin památky a hledání důvodů pro její zachování

⁷¹ Dostupné z: <www.rvp.cz>

⁷² Projekt byl realizován na základě finanční podpory z Evropského sociálního fondu a rozpočtu ČR. Příručky: PARKAN, František a kol.: *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. Metodická příručka*, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008. FOLTÝN, Dušan a kol.: *Prameny paměti. Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe*, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008. Obě příručky i další výstupy projektu jsou dostupné na webových stránkách projektu: <www.historickededitvi.cz>.

⁷³ BRABCOVÁ, Alexandra (ed.): *Brána muzea otevřená. Průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea*. Juko, Náchod 2003.

může směřovat k aktivnímu chování. Žáci mohou své závěry předložit panu starostovi a pokusit se ho přesvědčit, aby byly z rozpočtu obce vyčleněny peníze na opravu kostela. Hledání tématu v regionálních dějinách umožní žákům vyjít z vlastní zkušenosti. Žáci mohou historii regionu znát z vyprávění svých rodičů či prarodičů nebo sami vnímají pozůstatky historických procesů ve svém okolí. Také smysluplný výstup či produkt projektu lze lépe vytvořit v regionálních poměrech. Nechat otisknout závěrečnou zprávu o projektu v místních novinách, uspořádat žakovskou prezentaci před spoluobčany, zrealizovat historickou výstavu či předat obecnímu zastupitelstvu projekt na vytvoření naučné stezky není v lokálním měřítku nikterak nedosažitelným cílem.

Jak bylo řečeno výše, výběr tématu je velmi důležitým momentem při plánování projektu. V ideálním případě žáci sami nacházejí téma, které by v rámci projektu zpracovávali. Častějším případem je situace, kdy projekt navrhuje učitel. Sleduje jím své cíle. Mluvíme pak o projektech spontánních (navržených žáky) nebo uměle připravených (navržených učitelem).⁷⁴ V obou případech lze témata určitým způsobem členit. Dovolím si zde uvést členění témat podle Dušana Foltýna, který se zabýval možnostmi využití regionální historie pro vzdělávací praxi.⁷⁵ Foltýn doporučuje členit regionálně historická témata do tří skupin: lidé, místa a události. První skupina umožňuje soustředit se na sledování osudů známých i neznámých lidí spjatých s bydlištěm žáků. Výrazně zde můžeme vyzdvihnout kladné vzory chování. Východiskem takového projektu může být pamětní deska, fotografie či název ulice. Vycházet však můžeme nejen z lidských životů, ale i z určitého místa. Můžeme společně se žáky zaměřit pozornost na proměny krajiny či určitou významnou památku v našem okolí. Tento druh projektu poslouží k pochopení vlivu člověka a jeho činností na proměnu místa, krajiny. Poslední možnost je vyjít z konkrétní historické události. Projekty takto zaměřené se pokouší zrekonstruovat průběh zvolené události. V těchto projektech je vhodné ukázat souvislosti národních dějin s dějinami obce či regionu. Výhody mají regionální projekty i při realizaci. Prameny bývají dostupné a uskutečnění terénní práce nebývá časově ani finančně náročné.

⁷⁴ KRATOCHVÍLOVÁ, J.: *Teorie a praxe projektové výuky*, str. 45.

⁷⁵ FOLTÝN, Dušan: *Nahlédnutí do zamlženého zrcadla minulosti*, str. 3 - 34.

2.

NÁVRH ZAČLENĚNÍ REGIONÁLNÍCH DĚJIN DO VÝUKY DĚJEPISU NA PŘÍKLADU MĚSTA LIBUŠÍN

2.1. Historický vývoj města Libušín

Vypracovat dějiny obce je prvním krokem pro jejich možné zařazení do výuky. Tato podkapitola se snaží nastínit historický vývoj obce Libušín. Vyzdvihují v ní především dvě období vývoje městečka. První z nich je období hradištní a druhé je období první republiky. Obě období představovala významnou historickou etapu Libušína. Existuje k nim nejvíce pramenů a dosud jsou zakotveny v paměti místních občanů. Dobu hradištní si lidé nepřesně spojují s kněžnou Libuší a pak přeneseně se jménem města. Pozůstatky dnešního hradiště se nacházejí na vyvýšenině zhruba 2 kilometry východně od centra dnešního Libušína. Období první republiky uvízlo v paměti občanů především díky prvnímu povýšení Libušína na město, které bylo důsledkem rozvoje těžební činnosti na katastru obce. V historické části práce jsem stěžejní důraz položila právě na dobu raného středověku a dobu meziválečnou. Ostatním historickým etapám se věnuji pouze okrajově.

Libušín je v současnosti menším městečkem. Počet obyvatel nepřesahuje 3000.⁷⁶ Leží ve Středočeském kraji, 8 km severozápadně od Kladna. Centrem městečka protéká Svatojiřský, nebo též Knovízský, potok. Pramení nad Libušínem nedaleko kostelíku sv. Jiří.⁷⁷ Potok se postupně táhne celým městečkem, aby ho opustil na jeho druhé, západní straně. Zhruba po 20 km ústí do Zákolanského

⁷⁶ Podle posledního sčítání lidu žilo v Libušíně 2463 obyvatel (<http://www.czso.cz/xs/edicniplan.nsf/kapitola/13-2133-03--K000>); k 1.1.2010 se podle Českého statistického úřadu zvýšil počet obyvatel Libušína na 2 982 (<http://www.stredocesky.czso.cz/>)

⁷⁷ Fotografie současné podoby kostela sv. Jiří, viz příloha č. 1 a 2.

potoka a společně s ním se vlévá do Vltavy.⁷⁸ Zastavěnou plochu města, která se postupně rozrůstá směrem od potoku do strání, obklopují lesy a zarostlé haldy zvýrazňující údolí, ve kterém se Libušín nachází.⁷⁹

2.1.1. Název města

V dnešní době není město ničím výjimečné, přesto místní jméno Libušín zná velká část české populace. Vděčíme za to Aloisu Jiráskovi a jeho pověsti o Krokovi a jeho dcerách, Kazi, Tetě a Libuši. Tím však znalosti o místě, které údajně nese jméno po ženě bájného zakladatele dynastie Přemyslovců, končí. Než se dostanu k samotné historii města, zastavím se právě u místního jména Libušín. V historických listinách se objevují tvary jako Lubossin, Libussin, Lybussyn.⁸⁰ Podle Antonína Profouse musel být Libušín majetek osoby, která nesla jméno L'uboša, protože: „*prvotní tvar L'ubošín vznikl přivlastňovací příponou –in z os. jména*“⁸¹ Nyní se musíme nutně ptát, kdo byl, či byla, L'uboša a jaký vztah měla tato osoba k Libušínu. Lze ji spojovat s onou bájnou kněžnou Libuší?

Informaci nalezneme již v prvním písemném dokladu o Libušíně, v Kosmově kronice. Podle Kosmy si Krokova dcera Libuša „*vystavěla též hrad tehdy nejmocnější u lesa, jenž táhne se ke vsi Zbečnu, a podle svého jména jej nazvala Libušín.*“⁸² Další Kosmovo vyprávění odhaluje, že z tohoto svého hradu k sobě povolala Přemysla a také odtud provolala slávu Praze. Tyto informace z Kosmovy kroniky však nejsou přijatelné bez kritického posouzení. Nejasnosti vznikají především ve srovnání s druhým hlavním pramenem pro vyprávění o Přemyslovi a Libuši. Je jím Kristiánova legenda. Kristián popisuje Čechy jako lid bez města a bez vládce. Teprve propuknuvší mor je donutil vypravit se k jakési hadačce, která jim poradila založit hrad a najít sobě vládce znalého orbě. A tak

⁷⁸ VEVERKOVÁ, Irena: *Mlýny svatojiřského potoka* in: Slánský obzor, roč. 3, Slaný 1995, str. 51.

⁷⁹ Letecký pohled na město Libušín, viz příloha č. 3 - 4.

⁸⁰ PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny*, sv. 2, Česká akademie věd a umění, Praha 1949, str. 604.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² cit.: *Kosmova kronika česká*, Paseka, Praha 2005, str. 25.

založili hrad Prahu a za vladaře vybrali Přemysla, kterému dali za ženu onu hadačku.⁸³

Vyvstává tak otázka, jakou souvislost vlastně mají místní jméno Libušín a ona hadačka či kněžna Libuše. Mezi odbornou veřejností existují názory dva. Zdeněk Kuchyňka⁸⁴ považuje za pravděpodobné, že Libušín mohl být významným pohanským místem a ústní vypravování udrželo jeho tradici až do 12. století, do doby Kosmovy. Kosmas pravděpodobně vyprávění upravil a úmyslně k němu vytvořil geografii. Kosmas znal nejdříve místní jméno Libušín a podle něj pojmenoval Kristiánovu hadačku.⁸⁵ Potom jméno Libušín muselo být odvozeno od osoby se jménem Ludoš či Luboša. Zatím však neznáme osobu podobného jména pro raný středověk. Ale tato verze neodpovídá na otázku po původu jména Libušín.

Druhý názor se snaží odkrýt původnost vypravování o Krokovi a jeho dcerách a o ustanovení přemyslovské moci. Kosmova verze příběhu je poněkud košatější než vyprávění Kristiána. Je pravděpodobné, že Kristiánova verze je původnější. Přesto nejspíše obě vycházejí z jakési starší ústní přemyslovské pověsti, u které lze vysledovat motivy společné s Biblií, antickou tradicí i s pověstmi jiných Slovanů. Oba prameny jsou založeny na primátu Prahy a Přemyslovců, nutně musely být napsány v tomto kontextu. Představují oslavu ovládnutí Čech Přemyslovci a Prahou.⁸⁶ Nejarchaičtějším prvkem přemyslovské pověsti, tedy mýtu o vzniku knížecí moci, je postava Libuše. Snad je personifikací Vlady, snad v původním smyslu bohyně. Taková postava však zajisté musela mít své jméno. Z těchto důvodů se dle Dušana Třeštíka nemohla do pověsti dostat odvozením od jména Libušín.⁸⁷ Ve shodě s vysvětlením vzniku místního jména přivlastňovací koncovkou –ín a tím, co bylo řečeno o umělé geografii Kosmy, lze předpokládat, že místo nesoucí dnes název Libušín bylo osídleno v době Kosmově a je velmi pravděpodobné, že Kosmas znal jeho dřívější historii. První kronikář si toto místo uměle vybral pro lokaci hradu hadačky a podle ní ho pojmenoval.

⁸³ *Kristiánova legenda*, Vyšehrad, Praha 1978.

⁸⁴ ředitel Sládečkova vlastivědného muzea na Kladně

⁸⁵ KUCHYŇKA, Zdeněk: *Svatojiřská pouť* in: Kladenské noviny, 24. 4. 1991.

⁸⁶ TŘEŠTÍK, Dušan: *Mýty kmene Čechů*, NLN, Praha 2003, str. 109.

⁸⁷ TŘEŠTÍK, Dušan: *Mýty kmene Čechů*, str. 165.

Během dalších staletí kronikáři Libušín již v souvislosti s Libuší nezmiňují. Dalimilova kronika uvádí, že Libuše byla pohřbena na Libici. V druhé polovině 14. století Přibík Pulkava z Radenína přesouvá sídlo Libuše na Vyšehrad. Zvláště jeho přičiněním tak Libušín upadl na dlouho v zapomnění.

2.1.2 Nejstarší dějiny

Údaje z Kosmovy kroniky vystoupily zpátky na světlo až v 19. století, kdy se Libušín dostal do zájmů archeologů. Při neúplnosti písemných pramenů jsou archeologické prameny dodnes důležitým materiálem vedoucím k poznání dějin Libušína.

V údolí mezi Libušínem a Třebichovicemi byly objeveny kamenné nástroje, střepy hliněných nádob a kosti pravěkých zvířat. Stopy vedou k člověku mladší doby kamenné.⁸⁸ Nález objevil báňský ředitel PŽS Ing. Aug. Brož. Na začátku mladší doby kamenné byla v okolí Libušína dvě sídliště pravěkého člověka. Člověk se zde zdržoval i v pozdějších dobách – v době bronzové.⁸⁹

V mladší době kamenné pronikali do zdejšího kraje podél potoka první zemědělci. V libušínské cihelně byly nalezeny zbytky keramiky a v okolí Libušína ojedinělé nálezy kamenných nástrojů. Dále zde byly nalezeny hroby se skrčenými kostrami typu únětického, náramek bronzový. U haldy uhelného dolu hroby z prvních dob křesťanství s S-ovitými záušnicemi z bronzu i stříbra.⁹⁰

Pozornost archeologů vždy nejvíce zaměřovala na vyvýšené místo nad Libušínem s kostelem sv. Jiří, nesoucí místní jméno Hradiště. Zde se archeologové pokoušeli najít důkazy o sídle kněžny Libuše. Na hradišti docházelo nejdříve k náhodným povrchovým sběrům. Prvním, kdo zde prováděl archeologické vykopávky, byl Mathias Kalina z Jäthensteina v roce 1835. Při kopání našel střepy

⁸⁸ Nález učinil báňský ředitel Pražské železářské společnosti Ing. August Brož

⁸⁹ ŽABERA, Karel: *Libušínské údolí, sídliště pravěkého člověka* in: Vlastivědný sborník školního okresu slánského a kladenského, roč. XII., Slaný 1935, str. 133-134.

⁹⁰ SCHMIDT, Václav: *Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí* in: Památky archeologické a místopisné, roč. XVI., Archeologický sbor Národního musea a Historický spolek, Praha 1983, str. 66.

popelnic, zvířecí kosti, popel a uhlí. Nalezl též jehlici a zlomek železné sponky.⁹¹ Větší vykopávky v prostoru libušínského hradiště uskutečnil na počátku 20. století Josef Ladislav Píč. Při výkopech odkryl domnělý knížecí palác a tzv. Libušinu mohyly se zbytky údajného románského kostelíka. V době první republiky proběhly další vykopávky. Za přispění prvního československého prezidenta T. G. Masaryka je vedl Jaroslav Böhm. Výzkum se zaměřil především na domnělý knížecí palác a kostelík. Výzkum posunul informace o Libušinu blíže skutečnosti, když Böhm konstatoval, že na místě, kde se podle Píče nalézal knížecí palác, jsou pozůstatky raně novověkých budov. Vyvrácena byla i teorie o Libušině mohyle. Objekty na těchto místech datuje Böhm do 16. století⁹². Dále Böhmův výzkum přinesl základní informace o povaze osídlení vnitřního areálu hradiště.⁹³ Jeho výzkum dal impulz k dalším pracím.

Následující výzkumy, které probíhaly až po druhé světové válce, se zaměřily především na povahu opevnění hradiště. Práce probíhaly v letech 1949, 1950, 1951 a 1956.⁹⁴ Zatím nejrozsáhlejší byly však výzkumy Jana Kabáta a Zdeňka Váni z let 1966, 1970 a 1971.⁹⁵ Výzkumy ze sedmdesátých let ucelily do té doby získané poznatky. Posledním, kdo se libušínskému hradišti z archeologického hlediska věnoval, je Ladislav Varadzin. Jeho spolupracovníkem při výzkumu Libušína byl Jiří Sláma. Projekt „Libušín, hradiště Přemyslovské domény, jeho datování a hmotná kultura“ se zaměřil na dva cíle revizi nálezových celků a na plošný geofyzikální průzkum akropole hradiště. Souhrnný článek, který je výstupem projektu, však nebyl dosud publikován. Měl by vyjít během roku 2011 v *Památkách archeologických*.⁹⁶

2.1.3. Hradiště

Dnešní podoba místa prozrazuje dávnou historii. Existence hradiště je dobře rozpoznatelná. Hradiště bylo založeno na ostrožně nad údolím, kde později vzniklo

⁹¹ VELC, Ferdinand: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu slánském*, Česká akademie císaře Fr. Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1907, str. 8.

⁹² BÖHM, Jaroslav; WAGNER, Václav: *Hradiště nad Libušínem*, Libušín, 1935, str. 25.

⁹³ Vzhled prostoru akropole při vykopávkách Jaroslava Böhma, viz příloha č. 6.

⁹⁴ VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, Akademie, Praha 1973, str. 18.

⁹⁵ VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str. 19.

⁹⁶ VARADZIM, Ladislav: osobní konzultace, Praha, 4. 4. 2010.

dnešní město Libušín. Ostrožna má tvar trojúhelníku a je obklopena roklemi, přirozená tvář severní strany je poškozena dolováním. Jediná vhodná přístupová cesta je z jihozápadní strany, kde jsou dodnes viditelné tři souběžné valy, pozůstatky po hradbách, které chránily přístup k hradišti z tohoto směru.

Ostrožní hradiště je jedním z možných typů hradišť, která budovali Slované. Nejstarší hradiska u Slovanů navazovala na zemědělskou osadu se všemi znaky zemědělské vesnice. Hradiště plnila jak společenskou, tak obranou funkci. Postupně však docházelo ke zřetelnějšímu vyčleňování funkcí hradiště. Osadní typ navazoval na osadu, přenesenou se vším hospodářským zařízením příbytků i podzemních sýpek obilnic na vyvýšeninu, kterou chránilo lehké opevnění. Typ útočištný představovala hradiště rozlehlá a přírodou výtečně chráněná. Posledním typem hradišť jsou hradiště sídelní, k jejichž základní charakteristice patří opět výtečná přírodní ochrana. Hradiště nepotřebuje více než příčný ochranný val. Uvnitř hradiště je umístěn jeden nebo více dvorců, tedy palisádou vyčleněný prostor určený pro obydlí.⁹⁷

Pro určení typu libušínského hradiště je důležitá rekonstrukce opevnění a určení charakteru vnitřního osídlení. Hradiště bylo hradbami rozděleno na tři části.⁹⁸ Většina povrchu je v současnosti zalesněna. Bezlesý je pouze východní cíp ostrožny, kde se nacházela centrální část hradiště, tzv. akropole. Po celém jejím obvodu stály hradby. Jak už bylo řečeno, nejpřístupnější část ostrožny byla z jihozápadního směru. Zde se k akropoli přimykala dvě předhradí. Vnitřní předhradí bylo doplněno i hradbami po stranách, vnější pak chránil již jen příčný val.⁹⁹

Hradby měly obvykle dřevo-hlinité jádro s komorovou nebo roštovou konstrukcí. Nejdůležitější částí hradby byla přední stěna stavěná nasucho skládanými kameny.¹⁰⁰ Čelní líc pak tvořila zešikmená berma, která bránila sesouvání a podporovala stabilitu hradby. Před ní byl často vyhlouben příkop. Zadní stěnu hradby tvořilo dřevěné bednění. Celý obranný systém byl navíc doplněn žlebem ve vnitřním prostoru. Ne na všech místech měla hradba tyto prvky.

⁹⁷ ŠOLLE, Miloš: *Staroslovanské hradisko*, Vyšehrad, Praha 1984, str. 44.

⁹⁸ Plán hradiště, viz příloha č. 7.

⁹⁹ VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str. 17 - 18.

¹⁰⁰ Přední stěna hradby, viz příloha č. 8.

Zdůrazněny byly především příčné hradby chránící přístup z náhorní plošiny. Naopak na stranách, kde bylo hradiště chráněno přirozeným terénem, bylo opevnění zjednodušeno. Na některých místech dokonce chybělo.

Nejpevnějším místem byla příčná západní hradba, oddělující střední a vnitřní plochu hradiště. Z jižní strany k ní přiléhala jižní obvodová zeď. Na špičce ostrožny byla vybudována jihozápadní brána, spojující vnější prostor s akropolí hradiště.¹⁰¹ Opevnění vnitřního areálu pokračovalo na severní straně, kde byla k hradišti připojena studánka. Ochrana přístupu ke zdroji pitné vody byla velmi důležitá, proto byla studánka zvlášť opevněna a přístup k ní umožňovala brána přímo z vnitřního areálu.¹⁰²

Ze západní strany na akropoli navazoval střední areál. Opevnění dominovala opět příčná západní hradba. Podobně jako akropole hradiště byl i tento prostřední prostor opevněn z jižní a severní strany.¹⁰³ Vnější areál zvětšoval hradiště opět západním směrem a byl chráněn již pouze nevysokým valem z hlíny a kamení. Doplňoval ho mělký příkop. Boční okraje vnější plochy opevněny nebyly.¹⁰⁴

Celková délka opevnění je 1085 m.¹⁰⁵ Hradby ochraňují prostor o rozloze 12,3 ha.¹⁰⁶ Srovnáváme-li ho s ostatními středočeskými hradišti,¹⁰⁷ zjistíme, že větší rozlohou disponovalo pouze hradiště budečské. Ostatní – Praha, Lštění, Stará Boleslav, Tetín, Mělník a dokonce i Vyšehrad, se rozkládala na menší ploše.

Společně s výzkumy fortifikace, proběhly i výzkumy osídlení středního a vnitřního areálu, které ztěžovala zalesněná plocha hradiště a hřbitov s kostelem sv. Jiří. Nejstarší těmito výzkumy prokázané osídlení spadá do období keramiky pražského typu.¹⁰⁸ O přítomnosti dotyčné kultury svědčí právě jen nálezy jejich

¹⁰¹ VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str. 22 – 27; Jihovýchodní brán, viz příloha č. 9.

¹⁰² Tamtéž, str. 30, opevnění studánky, viz příloha č. 10.

¹⁰³ Tamtéž, str. 32 - 34.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 35.

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 43.

¹⁰⁶ ČTVERÁK, Vladimír a kol.: *Encyklopedie hradišť v Čechách*, Libri, Praha 2003, str. 180.

¹⁰⁷ Budeč – 22 ha; Lštění – 4,6 ha; Levý Hradec – 6,4 ha; Stará Boleslav 11,3 ha; Tetín – 9,9 ha; Vyšehrad 9-10 ha; Praha 5-6 ha (podle Jiřího Slámy).

¹⁰⁸ Ukázka rekonstruované keramiky pražského typu, viz příloha č. 11.

keramiky. Zatím se nepodařilo objevit příslušné sídlištní objekty. Všechny nálezy z období 6. – 7. století se nacházely v blízkosti studánky.¹⁰⁹

Při hledání stop z doby hradištní soustředili archeologové svou pozornost nejprve na prostor za příčnou hradbou středního areálu, kde se na jiných hradištích vyskytuje osídlení. V Libušíně byly odkryty jen rozptýlené kúlové jamky, které neprokázaly větší koncentraci osídlení. Další nálezy byly objeveny na západní straně. Doložena byla přítomnost tří srubovitých a kúlovitých staveb.¹¹⁰ Celkem z doby trvání hradiště pochází 9 jámovitých objektů různého typu.¹¹¹ I v prostoru akropole bylo odkryto několik jámových objektů z doby hradištní. Jeden z nich byl nejspíše součástí hradištní kovářské dílny, další obsahoval keramiku z doby hradištní. Objevena byla i malá polozemnice s ohništěm. Měla obdélný půdorys 2,6 x 2 m a hloubku 36,5 m. Nacházela se v severovýchodním rohu.

Velmi skromné nálezy sídlištního charakteru prokazují, že osídlení bylo poměrně řídké a pravděpodobně nemělo dlouhého trvání. Nikde se neprokázalo hojnější soustředění objektů, které by se navzájem překrývaly. Nikde se tak nemohla vytvořit souvislá sídelní vrstva.¹¹² Obyvatelé hradišť se obvykle zabývali zemědělstvím. Chov dobytka a zemědělství byly pravděpodobně i hlavním zaměstnáním obyvatel libušínského hradiště. Dokazují to především nálezy dvou zlomků srpů, zlomek kosáků a další pozůstatky nástrojů používaných v zemědělství.¹¹³ Chov dobytka a lov zvěře jsou doloženy jen nálezy zvířecích kostí.¹¹⁴ Jediné řemeslo, doložené na hradišti, je kovářství. O jiných řemeslech se důkazy nenalezly. Řemeslné výrobky nalezeny na hradišti byly, ale vyrobeny byly mimo prostor hradiště.¹¹⁵ Právě střepy keramiky představovaly největší procento nálezů. Kromě pozůstatků po zemědělství a kovářství byly na hradišti objeveny pozůstatky vojenského charakteru. Nalezla se zde celá řada pozůstatků zbraní: bodce kopí, střely a válečné nože. Kromě nálezů zbraní svědčí o přítomnosti bojovníků na hradišti i rytiny koní s jezdci, kteří drží prapory a kopí.

¹⁰⁹ VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str., 46, hliněný kotouč s vypíchaným slunečním symbolem, viz příloha č. 13.

¹¹⁰ VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str. 45.

¹¹¹ Tamtéž, str. 47.

¹¹² Tamtéž, str. 54.

¹¹³ Ukázka nálezů železných nástrojů, viz příloha č. 14.

¹¹⁴ VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str. 54.

¹¹⁵ Tamtéž, str. 56.

Váňa datoval hradiště podle nálezné situace do doby od konce 9. k přelomu 10. a 11. století. Konstatuje, že vzhledem k malé intenzitě osídlení nemohlo být užíváno po celou dobu.¹¹⁶ Velká rozloha hradiště a nízká hustota osídlení odpovídá nutnosti občasného ubytování většího počtu bojovníků.¹¹⁷ Váňa předpokládal, že hradiště mělo vojensko-strategický účel. Poloha hradiště je okrajová. Libušín byl podle něj součástí systému střežícího přemyslovské panství nejstarších Přemyslovců. Jen tehdy, dokud Přemyslovci neupevnili svou moc, mohlo plnit svou funkci. Váňův výzkum použil pro své závěry i Jiří Sláma, který rozvíjí dnes již tradiční představu o střežícím přemyslovském panství Přemyslovců.¹¹⁸ Jejich centrálním hradištěm byla Praha, obklopená hradišti Stará Boleslav, Lštění, Mlěník, Tetín a Libušín. Všechny tyto objekty mají přibližně stejnou vzdálenost od Prahy a sloužily k střežení hranic přemyslovského území.¹¹⁹ Libušínské hradiště tak mělo plnit funkci opěrného bodu, shromaždiště vojska na česko-luckém pomezí.¹²⁰ Svou funkci Libušín ztratil v okamžiku, kdy Přemyslovci sjednotili území ostatních kmenů pod svou vládou. To znamená na přelomu 10. a 11. století.

Krátkou epizodou osídlení pak podle Váni dokládají nálezy 18 kamenů s vyrytými postavami jezdců a koní.¹²¹ Jezdci drží kopí, které se používalo od 8. do 11. století. Praporec umístěný na kopích pochází z 10. až 11. století. Kameny byly nalezeny v místě, kde proběhla druhotná oprava hradby. Váňa tento nález klade na počátek 11. století, kdy se Čechy dostaly do mocenského zájmu německého krále Jindřicha II. a polského vládce Boleslava Chrabrého. Od roku 1003 vládl v Čechách Boleslav Chrabrý. Jindřich II. proti němu roku 1004 vytáhl. Spolu s německým králem se tažení účastnili i Oldřich a Jaromír, bratři sesazeného přemyslovského knížete Boleslava III. Jindřich II. táhl přes Krušné hory, Most, Žatec a Dřevíč ku Praze. Prameny uvádějí, že Oldřich opanoval Libušínu blízkou

¹¹⁶ Tamtéž, str. 67.

¹¹⁷ VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str. 76.

¹¹⁸ Střežící přemyslovské panství, viz příloha č. 17 a 18.

¹¹⁹ SLÁMA, Jiří: *Střední Čechy v raném středověku, archeologie o počátcích přemyslovského státu*, Univerzita Karlova v Praze, Praha 1998, str. 75.

¹²⁰ VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str. 83.

¹²¹ ČTVERÁK, Vladimír a kol.: *Encyklopedie hradišť v Čechách*, str. 182, nálezy kamenů s rytinami koně, viz příloha č. 15 a 16.

Dřevíč. Libušín leží na přímé cestě mezi ní a Prahou. Pak by bylo pravděpodobné, že v duchu těchto událostí, byl Libušín na krátkou dobu osídlen.¹²²

Váňovy závěry a údaje autorů z něj vycházející jsou však dnes v některých bodech překonané. Je třeba se znova zamyslet nad Váňovými nálezy, dát je do souvislosti s dnešním výkladem přemyslovských dějin a mít na paměti i práci Ladislava Varadzina. Bohužel nejsou dosud publikovány všechny jeho závěry, takže další výklad bude poněkud skromnější a neucelený. Přesto je zřejmé, že současný výzkum poukazuje na některé nedostatky staršího bádání. Především datace vzniku a existence hradiště byla značně posunuta, čímž byla vyvrácena i funkce předpokládaná odborníky dříve. Postupný výzkum snímá z Libušína romantickou pavučinu představ o jeho významu a spojitosti s dávnými, někdy až bájnými dobami, které předpokládali první archeologové.

Vzhledem k členění prostoru hradiště hradbami na tři areály, můžeme hradiště datovat. K rozčlenění hradní plochy dochází od 8. století do poloviny 10. století v období, které se nazývá dobou hradištní.¹²³ Datování lze zúžit objevem keramiky s kalichovitými okraji v tělese příčné hradby akropole.¹²⁴ Díky tomuto nálezu lze vznik libušínského hradiště klást nejdříve do 2. třetiny 10. století. Pravděpodobně do doby vlády Boleslava I. (935 – 972). Boleslav vytvořil nové správní základy státu a začal rozšiřovat svoje území. Promyšleně budoval zemskou správu a položil základ hradské soustavy. Jeho sídelním městem byla Praha, ale zemi vládl ze sedla svého koně.¹²⁵ V tuto chvíli je jasné, že libušínského hradiště nemohlo sloužit jako hraniční pevnost bránící středočeskou doménu Přemyslovců. Vzniká v době, kdy přemyslovská doména začala být rozšiřována. Tímto vyvstává i otázka po geografickém určení přemyslovské domény, která se díky Váňovi a Slámovi dlouhou dobu ohraničovala výše zmíněnými hradišti, mezi jinými i Libušínem.

Avšak o vojenském charakteru hradiště stále svědčí výběr místa hradiště, poměrně kvalitní soustava hradeb a promyšlené umístění bran. Prozatím nejsou

¹²² VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str. 78.

¹²³ ŠOLLE, Miloš: *Staroslovanské hradisko*, str. 55.

¹²⁴ VARADZIM, Ladislav: osobní konzultace, Praha, 4.4.2010.

¹²⁵ ŠAROCHOVÁ, Gabriela: *České země v evropských dějinách*, Paseka, Praha 2006, str. 154.

prokázány průchody či brány mezi vnitřním a středním a mezi středním a vnějším areálem hradiště. Je zřejmé, že znásobení fortifikace ze západní strany bylo podmíněno nebezpečím, které odtud mohlo hradiště ohrožovat. Hradiště obvykle nebylo samostatným celkem. Existovalo v kooperaci s obyvatelstvem žijícím okolo něj. Hradiště mohlo poskytnout obranu, a naopak obyvatelé kolem něj představovali jakési zemědělské zázemí hradiště. Brána na jihovýchodní straně naznačuje možný směr, kterým se toto zázemí pro libušínské hradiště nacházelo¹²⁶. Funkci hradiště však nelze vymezit jedním úkolem. Hradiště v době 9. – 10. století se vyznačovalo právě tím, že soustřeďovalo několik funkcí. Mohla to být funkce správní, obranná, sídelní i funkce centra obchodně řemeslného a kultovního.¹²⁷ Výzkumy neprokázaly hustší osídlení, ani pozůstatky po řemeslech. Můžeme tedy vyloučit významnější funkci sídelní a funkci obchodně řemeslného centra. Zbývá funkce obranná, správní a možná kultovní.

Vzniklo-li hradiště až v době Boleslava I., je možné, že důvodem vzniku byla potřeba utvoření centra oblasti. Libušín potom mohl být postaven jako součást hradské soustavy v době jejich počátků. Ale díky dalšímu upevňování moci a rozšiřování území ztratil rychle svůj původní význam, a tak hradiště zaniklo. Datace zániku je provedena opět na základě zlomků keramiky s kalichovitými okraji, které byly nalezeny ve vrstvách překrývající destrukci opevnění. Tento typ keramiky se zde vyskytoval ještě po zániku opevnění. Zánik lze tedy datovat nejpozději do 1. poloviny 11. století.

V těchto nových souvislostech se jeví osídlení ostrožny následovně. Pravděpodobně osídlení areálu hradiště bylo kontinuální už od pravěkých dob.¹²⁸ Na pravěké osady navázalo osídlení lidu s pražskou keramikou soustředěné kolem studánky. Další, nikoli řídké nálezy svědčí o osídlení z dob starší a střední doby hradištní, kdy zde však existovala osada neopevněná, pravděpodobně zemědělského charakteru. Jedním z důkazů je nález polozemnice. V Čechách se zahloubené stavby vyskytovaly hlavně na starších hradištích, většinou v doprovodu povrchových staveb kůlových. V 9. – 10. století z hradišť postupně mizí a na jejich

¹²⁶ ŠOLLE, Miloš: *Staroslovanské hradisko*, str. 79.

¹²⁷ ŠOLLE, Miloš: *Staroslovanské hradisko*, str. 79.

¹²⁸ VARADZIM, Ladislav: osobní konzultace, Praha, 4. 4. 2010.

místo nastupují spíše povrchové stavby srubové.¹²⁹ Existence opevnění mezi 2. třetinou 10. století a nejpozději 1. polovinou 11. století¹³⁰ dosvědčuje dočasný nárůst významu tohoto prostoru, pravděpodobně v souvislosti s utvářením českého státu. Podle Váni byla výstavba objektu jako typu Libušína zvládnutelná během půl roku.¹³¹ Osídlení však pokračuje i po zániku opevnění a hradiště. Je doloženo četnými pozůstatky sídlištních objektů soustředěných především v někdejšímu prostoru vnitřního areálu hradiště.¹³²

2.1.4. Doba po zániku hradiště

Doba po zániku hradiště nás přesouvá již do jiné historické etapy. Zánik hradišť měl různý charakter. Hradiště mohlo zaniknout bez dalších stop osídlení, jako například na Budči. Ve většině případů hradiště ustoupila jiným správním centrům. Obvykle na ně navázal jiný typ osídlení. Vývoj mohl směřovat k vytvoření sídla městského charakteru nebo byly na místě dřívějšího hradiště vystavěny hrady a tvrze, respektive zámky. Posledním typem jsou hradiště, která sice ztratila téměř všechn svůj význam, ale osídlení zůstalo. Ve středověkých pramenech jsou obvykle jmenovány jako vsi „villa“.¹³³ Právě takovým typem bylo libušínské hradiště.

Výklad následujícího vývoje se však nemusí opírat už jen o archeologické výzkumy. Objevují se i první písemné prameny osvětlující historii Libušína. Písemné prameny doplňující postupně od 11. století archeologické nálezy jsou především listiny, které potvrzují církevním institucím donace učiněné panovníkem. Bohužel ty z nich, které se hlásí do nejstarší doby, byly odhaleny jako falsifikáty z doby pozdější. První je datována do roku 1046 a dozvídáme se z ní, že Břetislav daroval boleslavské kapitule služebníka Staňka z Libušína.¹³⁴ Listina ovšem pochází až z 12. století. I další listina je z téhož století. Snaží se nás zpravit o situaci v roce 1088, kdy údajně vyšehradská kapitula obdržela od Vratislava II. tři vinaře,

¹²⁹ VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str. 47.

¹³⁰ VARADZIM, Ladislav: osobní konzultace, Praha, 4. 4. 2010.

¹³¹ VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str. 56.

¹³² VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, str. 49.

¹³³ ŠOLLE, Miloš: *Staroslovanské hradisko*, str. 103.

¹³⁴ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, I. díl, ed. G. Friedrich, 1904 – 1907, str. 359.

jednoho bečváře s polem a několik žen k službě.¹³⁵ Třetí listinou daruje Vladislav roku 1115 kladrubskému klášteru řemeslníka (jménem Zuoyboch). Toto falsum pochází ze století třináctého.¹³⁶ I když se jedná o falsa, v některých informacích korespondují s archeologickým výzkumem, který ukázal intenzivnější osídlení ostrožny od 12. – 13. století, ale již pouze na ploše vnitřního areálu.¹³⁷ Byla tu patrně malá osada rolníků a řemeslníků o několika domech.¹³⁸

V této době můžeme předpokládat existenci osady nejen na místě bývalého hradiště, ale i v údolí pod ním. V 11. – 12. století zde žili zejména rolníci, vinaři a řemeslníci. V tomto ohledu je zajímavá listina vydaná Přemyslem Otakarem II. roku 1277. Podle ní král daruje dvě vsi Libušín benediktýnskému klášteru sv. Jana Křtitele na Ostrově a Skalkách.¹³⁹ Navíc část vsi patřila klášteru sv. Jiří v Praze a díl si zde udržel i vyšehradský kostel. Později držel část Libušína klášter sv. Anny v Praze a pražské probošství.¹⁴⁰

2.1.5. Život v Libušíně ve 14. století

Od 14. století nese každá z výše zmíněných vsí své jméno. Ves na ostrožně se nazývala Hradiště a ves v údolí Libušín.¹⁴¹ V tomto století nacházíme první písemnou zmínku o kostelu sv. Jiří na Hradišti. Dodnes však nepanuje jednotný názor o době jeho vzniku.¹⁴² Kostel sv. Jiří je poprvé připomínán v roce 1352

¹³⁵ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae at Moraviae*, I. díl, ed. K. J. Erben, Praha 1855, str. 78, 80.

¹³⁶ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, I. díl, ed. G. Friedrich, 1904 – 1907, str. 399.

¹³⁷ Z. VÁŇA, *Přemyslovský Libušín*, str. 79.

¹³⁸ Z. VÁŇA, *Přemyslovský Libušín*, str. 50.

¹³⁹ PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách*, str. 604.

¹⁴⁰ KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, díl III., Libri, Praha 1998, str. 484.

¹⁴¹ SLÁMA, Jiří: *Střední Čechy v raném středověku*, str. 35.

¹⁴² O stavbě kostela existuje pověst, která je mezi obyvateli Libušína ještě v paměti. Vypráví o malém Jiříkovi. Ten s ostatními chlapci hrál v čamrdy. Čamrdy je starší název pro knoflíky. Děti s nimi hrály různé hry. Jiřík prohrál všechny své knoflíky a tak si uřezal ty, co měl na oblečení. Jiřík se však obrátil s prosbou na svatého Jiříka a slíbil mu, že když vyhraje své knoflíky zpět, donese mu koláč. A tak se stalo, že Jiříkovi se knoflíky vrátily, donesl tedy ke kapličce slíbenou dobrotu. Za chvíli šli kolem dva obchodníci, a protože měli hlad, snědli koláč. V tu chvíli jim zkameněly nohy. Dovtípili se, že je to trest za to, že snědli svatému jídlo. Prosili Jiřího, aby je pustil, že mu za to vystaví kostelík. Jen, co se mohli pohnout, doběhli do vsi a začali se stavbou kostela (in: ZUBROVÁ, Anna: *Poklady našeho kraje, Výbor z nejhezčích legend ze slánského kraje*, Felt technika, Praha 1994 str. 87 - 89.)

v rejstřících papežských desátků.¹⁴³ Je tedy možné, že vznikl až v době mezi 13. a 14. stoletím. Z této doby pochází i nejstarší dodnes existující část kostela – kněžiště v raně gotickém slohu.¹⁴⁴ Na druhé straně je třeba si uvědomit, že kostely zasvěcované sv. Jiří se u nás stavěly již od počátku 10. století. Také poloha kostela v místech bývalého hradiště a tvrzení svatováclavských legend, že na všech přemyslovských hradištích stály kostely, nasvědčuje spíše staršímu původu kostela. Je tedy pravděpodobné, že se v místech dnešního kostela nacházel v době hradištní kostel starší,¹⁴⁵ který byl později přestavěn. Ve 14. století podací právo ke kostelu vykonávali pánové ze Smečna. Od poloviny 14. století známe i jména farářů působících na zdejší faře. Prvním z nich je Radko.¹⁴⁶ Kostel se stal duchovním centrem pro obě vsi.

Ve vsi dolní, v dnešním Libušíně je v roce 1318 poprvé uváděn vladycký dvůr Jaroslava z Libušína, po něm se pak roku 1396 uvádí Vlk z Libušína a od roku 1397 do roku 1410 Mareš Mrháč zvaný Vilštejn.¹⁴⁷ Cenným pramenem pro utvoření představy o životě v Libušíně nám poskytuje urbář kláštera Ostrovského. Zápis o Libušíně je datován do roku 1390. V urbáři je v rámci Libušína uvedeno 21 usedlostí a částka, kterou jsou povinny odvádět klášteru. Ve většině případů se jedná o menší usedlosti, a tedy o nevelké dávky kolem 15 grošů. Pouze Vilštejn odvádí celou kopu grošů,¹⁴⁸ jeho majetek tedy značně převyšoval majetek ostatních a dokládá tak existenci vladyckého dvora. Z urbáře se dozvídáme i o existenci mlýna. Celková suma, která se odváděla dvakrát ročně z Libušína, činila 5 kop a 55 grošů.¹⁴⁹

¹⁴³ PŘIBYL, Vladimír: *Kostel sv. Jiří v Libušíně*, referát kultury Okresního úřadu Kladno, Kladno 1992, str. 5.

¹⁴⁴ Půdorys kostela sv. Jiří, viz příloha č. 19.

¹⁴⁵ SLÁMA, Jiří: *Střední Čechy v raném středověku*, str. 37.

¹⁴⁶ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, 8. díl, Argo, Praha 1996, str. 126.

¹⁴⁷ KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, str. 484.

¹⁴⁸ *Decem registra censum Bohemica*, ed. J. Emler, Praha 1881, str. 70.

¹⁴⁹ *Decem registra censum Bohemica*, ed. J. Emler, Praha 1881, str. 70.

2.1.6. Od husitských válek přes Martinice k nálezu uhlí

Obě vsi, Hradiště se samostatnou farou a Libušín, zastavil Zikmund Lucemburský na počátku husitských válek roku 1420 Janovi z Bysně.¹⁵⁰ V průběhu husitských válek zanikla na Hradišti fara.¹⁵¹ V té době pravděpodobně zmizela i osada kolem kostela a ostrožna se vyprázdnila. Po husitských válkách zůstalo osídlení jen dole v údolí. Jako držitelé Libušína jsou uváděny dvě vladycké rodiny: páni z Bysně a z Hořešovic.¹⁵² Později roku 1514 odkoupili Libušín od Albrechta a Václava Hořešoviců, jinak Studeněveských z Libušína, pánové Bořitové z Martinic a připojili ho dědičně k smečenskému panství.¹⁵³

Za jejich panování byl přestavěn kostel sv. Jiří.¹⁵⁴ Jeho dnešní podoba s barokním průčelím pochází z roku 1650.¹⁵⁵ Do kostela přibyl raně barokní oltář, jehož donátorem byl Bernard Ignác z Martinic.¹⁵⁶ A v průčelí kostela byl umístěn zvonek s nápisem: „A. 1669 goss mich Nocolau Löw in Prag,“ který byl později ukraden.¹⁵⁷

Ze 17. století pochází i náhrobní kámen,¹⁵⁸ který se dodnes nachází u zdi obklopující hřbitov u kostela sv. Jiří. Na kameni je ještě zachován z části čitelný

¹⁵⁰ VELC, Ferdinand: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu slánském*, str. 117.

¹⁵¹ PODLAHA, Antonín: *Posvátná místa království českého*, Dědictví sv. Jana Nepomuckého, Praha 1913, str. 195, 196.

¹⁵² Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno, fond Města Libušín: *Protokol o povýšení Libušína na město*, 28. 12. 1919 (52/1).

¹⁵³ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, str. 127.

¹⁵⁴ Kostel sv. Jiří prošel několika stavebními úpravami. Nejstarší části kostela, které jsou dodnes zachovány, jsou ve slohu gotickém. Jedná se o pětiboké kněžiště kostela a o okno v závěru chrámu (Rudolf KOLLER, *Nástin regionálních dějin*, Kladno 1968, str. 123.). Lze předpokládat, že právě pod presbytářem je možno najít základy staršího kostela. Loď kostela je obdélníková s plochým stropem. Štít chrámu je dnes v podstatě barokní. Ze středověkého zařízení kostela se na místě dnes nic nenachází. Avšak ve sbírkách Vlastivědného muzea ve Slaném můžeme nalézt dřevěný reliéf sv. Jiří z roku 1520, který nejspíš pochází právě z kostela sv. Jiří. I dnes můžeme v kostele vidět hlavní barokní oltář z roku 1863. V jeho středu se nalézal obraz sv. Jiří na koni, který byl před nedávnou dobou ukraden. Ze stejné doby pochází i kazatelna. (V. PŘIBYL, *Kostel sv. Jiří v Libušíně*. Kladno 1992.) Kostel byl doplněn o „dvanáct zdařilých, na plátně malovaných poprsních obrazů sv. apoštolů asi z počátku XIX. století.“ (in: PODLAHA, Antonín: *Posvátná místa Království českého*, str. 197.). Ale ani ty dnes v kostele nespátříme.

¹⁵⁵ VELC, Ferdinand: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu slánském*, str. 118.

¹⁵⁶ PŘIBYL, Vladimír: *Kostel sv. Jiří v Libušíně*, str. 8.

¹⁵⁷ VELC, Ferdinand: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu slánském*, str. 119.

¹⁵⁸ Fotografie nejstaršího náhrobního kamene, viz příloha č. 20.

nápis: „*L.P. 1644 s pistole gest zastrzelen Girzik Smegkal pamatni...*“ Zbytek nápisu je ukryt pod zemí. O smrti Jiřího Šmejkal se vyprávělo hned několik příběhů. První z nich byl o nešťastné lásce. Druhá verze se týkala hrdinství. Podle ní byl Jiřík jednou z obětí třicetileté války. Měl být zastřelen Švédy, kteří tudy táhli.¹⁵⁹

Pod Smečno náležel Libušín ještě roku 1757, v době vydání druhého tereziánského katastru, v němž je uvedeno pod Libušínem 18 usedlíků.¹⁶⁰ Pravděpodobně v této době byla u kostela sv. Jiří postavena dřevěná šestiboká vzpěradlová zvonice s bedněným zvonovým patrem.¹⁶¹ Období 18. století je již charakteristické pro barokní sloh, ale na venkově se po celé 17. a 18. století stavěly zvonice stále v nezměněné gotické podobě. Zvonice v Libušíně není výjimkou.¹⁶² Ve zvonici byly umístěny dva zvony. Oba pocházely z dílny mistra Bartoloměje z Nového Města pražského. Větší zvon vyrobil Bartoloměj v roce 1536, druhý roku 1504.¹⁶³

Rod Martiniců měl v Libušíně rozsáhlé statky i v polovině 19. století. Z mapy stabilního katastru z roku 1841 však můžeme vyčíst i další větší vlastníky: Josefa Přistoupila, Josefa Drvotu, Martina Jermana a Josefa Horu.¹⁶⁴ Na katastrálním území Libušína se v této době nalézaly dva mlýny – horní a dolní. O obou je zmínka již v Josefském katastru.¹⁶⁵ V polovině 19. století se Libušín dělil na devět částí: Střed, Na polance, Na bilkách, Pod rybníkem, Svinařov, Od panského lesa k hrázi, Pod svatým Jiřím, Na ryhni, V záhoří, přičemž hlavním prostorem byla podle zástavby protáhlá náves podél potoka.¹⁶⁶ Podle sčítání lidu v roce 1843 stálo v Libušíně 19 domů a žilo zde 372 obyvatel.¹⁶⁷

¹⁵⁹ ŠILHÁN, Otto: *Z pistole gest zastrzelen...* in: Vlastivědný sborník školního okresu slánského a kladenského, roč. XVI (1938 – 1939), Slaný 1939, str. 159.

¹⁶⁰ Národní archiv Praha, fond *Tereziánský katastr*, Rakovnicko, panství Smečno.

¹⁶¹ Fotografie dřevěné zvonice u kostela sv. Jiří, viz příloha č. 21.

¹⁶² KUČA, Karel: *České, moravské a slezské zvonice*, Libri, Praha 1995, str. 78.

¹⁶³ Kol. autorů: *Zvonice našeho kraje. Slánsko a Kladensko*, Referát kultury OÚ Kladno, Kladno 1992, str. 11.

¹⁶⁴ Národní archiv Praha: *mapa stabilního katastru 1841*, Rakovnicko, Libušín.

¹⁶⁵ VEVERKOVÁ, Irena: *Mlýny svatojiřského potoka*, str. 51.

¹⁶⁶ Národní archiv Praha: *mapa stabilního katastru 1841*, Rakovnicko, Libušín, viz příloha 22 a 23.

¹⁶⁷ KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, str. 484.

2.1.7. Dějiny Libušína spjaté s nálezem uhlí

V polovině 19. století končila jedna kapitola dějin Libušína. V té době byl poměrně malou vesnicí s převážně zemědělským charakterem. Žilo zde zhruba 510 obyvatel.¹⁶⁸ Zanedlouho se změnil v obec horníků a dělníků, neboť zde bylo nalezeno uhlí.

Ve čtyřicátých letech 19. století zahájil stát průzkumné práce, aby ověřil zásoby uhelných ložisek. Ve všech revírech korunních zemí se začalo s rozsáhlým kutáním a byly zřízeny c.k. kutební komise. Vedle státu pátraly na Kladensku po uhlí i soukromé osoby. Díky těmto pracím došlo k objevu hlavní kladenské sloje. Na hlavní sloj narazil v listopadu 1846 horník Jan Váňa.¹⁶⁹ Od této doby se datuje mohutný rozvoj hornictví v okolí Kladna. Majetek rakouské monarchie spravovaný kutebními komisemi, které byly roku 1855 zrušeny, přešel do majetku Společnosti státní dráhy. Kromě této společnosti však podnikaly na Kladensku již i další společnosti.¹⁷⁰

Oblast severně a západně od Libušína získalo roku 1879 Mirošovské kamenouhelné těžařstvo.¹⁷¹ Začalo s hlubinnými vrty pro ověření zásob. Roku 1884 došlo ke zjištění mohutné vrstvy uhlí pod obcí, a tak se následujícího roku započalo s hloubením jámy Jan I. Práce byla dokončena v roce 1887.¹⁷² Společnost v té době již nesla název Mirošovsko – libušínské těžařstvo. Společně s hloubením jámy Jan I. započal vrt i druhé důlní jámy Jan II (1886 – 1889). Kromě dolu Jan byl na katastru Libušína dne 30. října 1887 založen důl Max. Poslední důl, důl Schoeller, na území Libušína byl založen asi 2 km západně od dolu Jan. Byl vyhlouben mezi lety 1899 do 1901.¹⁷³ S těžbou na tomto dole se začalo roku 1902.¹⁷⁴

¹⁶⁸ *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970*, díl I./1, Praha 1978.

¹⁶⁹ KÁRNÍK, Stanislav; POSPÍŠIL, Zdeněk: *Kladensko*, Středočeské nakladatelství a knihkupectví, Praha 1985, str. 108.

¹⁷⁰ Kol. autorů: *Dobývání uhlí na Kladensku: historie kladensko-slánsko-rakovnické pánve*, OKD, Ostrava 2006, str. 104.

¹⁷¹ Kol. autorů, *Dobývání uhlí na Kladensku*, str. 318.

¹⁷² ŘACH, Jaroslav: *Než vyrostly haldy*, SKNV, Praha 1967, str. 28; viz příloha č. 24 a 25.

¹⁷³ Kol. autorů, *Dobývání uhlí na Kladensku*, str. 318; viz příloha č. 26.

¹⁷⁴ ŘACH, Jaroslav: *Než vyrostly haldy*, str. 28.

V následujících letech došlo k poklesu zisků nyní již Mirošovsko-libušínsko-svatoňovické a.s.¹⁷⁵ Dorubány byly zásoby dolů v Mirošově. V roce 1905 se společnost rozhodla prodat libušínské doly Jan a Schoeller Pražské-železářské společnosti.¹⁷⁶ Pražská železářská průmyslová společnost, později Pražská-železářská společnost vznikla dne 28. července 1837 spojením Kladenského kamenouhelného těžarstva a Kladenského železářského těžarstva. Po odkoupení libušínských dolů se stala dominantní společností na Kladensku. Stala se jedním z nevýznamnějších podniků nejen v našich zemích, ale i v Rakousku. Její význam přetrval i v období první republiky.¹⁷⁷

Objev uhlí a rozvoj těžební činnosti v Libušíně měl za následek nárůst počtu obyvatel. V roce 1900, kdy proběhlo sčítání lidu, přesáhl počet obyvatel 4000. Nárůst obyvatel pokračoval i do dalšího sčítání lidu v roce 1910, kdy dosáhl svého vrcholu, tj. 4 682 obyvatel.¹⁷⁸ V Libušíně převažovali obyvatelé s českou národností.¹⁷⁹ Méně než polovina obyvatel byli věřící. Většina z nich byla katolického vyznání, pouze 19 evangelického a 18 židů. V Libušíně se zlepšovaly podmínky pro život, rostl počet živnostníků a zvětšoval se stavební ruch. Z malé zemědělské vsíky se během několika let stalo městečko s prosperujícím hospodářstvím. Měnil se i vzhled města, vznikaly nové čtvrtě. Hlavním a nejstarším zastavěným prostorem byla protáhlá náves podél potoka.¹⁸⁰ Zástavba pokračovala dále proti proudu potoka, postupně se šířila na severní stranu údolí, později i na jižní. Další výstavba se soustřeďovala kolem nově založených dolů na plošinách nad městem. Postupně vznikaly nové čtvrti: v blízkosti dolu Jan – Janovka, severně za kostelem – Závaň, ve dvacátých. letech 20. století pak na jižní straně údolí za chlapeckou školou – Nepřím.¹⁸¹

Občané Libušína měli v místě bydliště dostupnou řadu služeb. Poštovní úřad byl zřízen roku 1888. K libušínské poště byly přiděleny i okolní vesnice – Hrdlív

¹⁷⁵ Společnost změnila svůj název a stala se z ní akciová společnost po získání dolů v Malých Svatoňovicích v roce 1889.

¹⁷⁶ Kol. autorů, *Dobývání uhlí na Kladensku*, str. 318.

¹⁷⁷ Kol. autorů, *Dobývání uhlí na Kladensku*, str. 317.

¹⁷⁸ Tabulky doplňující vývoj počtu obyvatel, viz příloha č. 27 a 28.

¹⁷⁹ Sčítání lidu roku 1930: národnost: česká 4 080, německá 12, jiná 3, cizozemci 11 (in: *Statistický lexikon obcí 1934*, Státní statistický úřad Praha, Praha 1934, str. 325.)

¹⁸⁰ Fotografie vzhledu obce, viz příloha č. 29 - 32.

¹⁸¹ KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, str. 486.

a Třebichovice. V roce 1910 byl na poště zřízen telegraf.¹⁸² Železniční zastávka je vzdálená od Libušína asi 3 km. V obci byl vybudován vodovod (1906) a kanalizace (1909).¹⁸³ O občany bylo postaráno i z hlediska zdraví. Docházeli k závodnímu lékaři na dole Jan.¹⁸⁴ Kromě lékaře v Libušíně působily čtyři porodní báby. Léky si občané kupovali v lékárně u Černého orla,¹⁸⁵ která se nacházela ve středu obce naproti parku. V roce 1903 byla zřízena epidemická nemocnice.¹⁸⁶ Rok poté byla založena městská knihovna.¹⁸⁷ Obec se starala o bezpečnost občanů. Existovala zde četnická stanice. Před požárem chránil občany hasičský sbor.¹⁸⁸

Rozvíjelo se i školství. V roce 1877 začala stavba nové školní budovy.¹⁸⁹ Dostavena byla roku 1879 a podle starého zvyku byla vysvěcena. Počet dětí značně rostl. Již v roce 1891 navštěvovalo školu 531 dětí. Za dalších pět let chodilo do místní školy 700 dětí, proto byla roku 1896 založena nová školní budova,¹⁹⁰ existující souběžně s první. Dne 1. září 1898 byla dosavadní smíšená škola rozdělena na dvě školy, a to na samostatnou obecnou školu chlapeckou (v nové budově) a na samostatnou školu dívčí (ve staré budově).¹⁹¹ Vzhledem k přítomnosti velkého počtu učňů byla v Libušíně roku 1900 založena dvouřídnicí živnostenská škola pokračovací.¹⁹² Takto fungující školství v Libušíně bylo zásluhou především řídicího učitele Adolfa Schöna, který začal v Libušíně působit roku 1883.¹⁹³

Ruch nastal i v oblasti živnostenské. Z nepatrného počtu živnostníků v roce 1877 došlo do roku 1896 k nárůstu na 81 různých živností. O dva roky později došlo k založení Společenstva živnostenského v Libušíně.¹⁹⁴

¹⁸² *Kronika města Libušín*, 1929 (uloženo: Městský úřad Libušín).

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno, fond Města Libušín: *Hlavní kniha chudinská 1927* (110/93).

¹⁸⁶ Fotografie epidemické nemocnice, viz příloha č. 33.

¹⁸⁷ *Kronika města Libušín*, 1929.

¹⁸⁸ Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno, fond Města Libušín: *Hlavní kniha obecní 1927* ((74/57); fotografie hasičských kůlen, viz příloha č. 34.

¹⁸⁹ Fotografie nové školní budovy, později školy dívčí, viz příloha č. 35.

¹⁹⁰ Fotografie chlapecké školy, viz příloha č. 36.

¹⁹¹ ŠIMRAL, Adolf: *Školství v Libušíně* in: Pamětní kniha, Libušín 1927, str. 7 - 10.

¹⁹² ŠIMRAL, Adolf: *Školství v Libušíně*, str. 15.

¹⁹³ *Kronika města Libušína*, 1929, str. 47.

¹⁹⁴ LUKÉŠ, Jan; GROB, Rudolf: *Stručná historie hornického průmyslu v Libušíně*. in: Pamětní kniha, Libušín 1927, str. 26,27; viz příloha č. 39.

Čilý byl i spolkový život. Mezi spolky s významnější činností patřily Sbor dobrovolných hasičů, založený v roce 1888, Červený kříž, pěvecký spolek Paukner, jednota divadelních ochotníků Vrchlický, fungující od roku 1903. Dále tělovýchovné a sportovní spolky: Sokol od roku 1897, Jednota proletářské tělovýchovy, Dělnická tělocvičná jednota, I. sportovní klub dělnických cyklistů, fotbalový Sportovní klub Libušín.¹⁹⁵ V obci působily i socialističtí skauti.¹⁹⁶ Mezi další patřily například Spolek králíkářů, Libuše – spolek horníků a řemeslníků či kroužek Mládenců.¹⁹⁷ Nejvýznamnější činnost však vyvíjely tělovýchovné a sportovní jednoty, především Sokol

Nárůst obyvatelstva způsobil, že kostel sv. Jiří nad Libušínem nebyl dostačující a navíc za nepříznivého počasí byl těžko dostupný. Proto byla pro školní děti zřízena prozatímní kaple v infekční nemocnici a od roku 1906 v soukromém domě, kde katecheta sloužil ve všední dny mše. V neděli a svátky se dále navštěvoval kostel sv. Jiří. V roce 1908 byl postaven v centru obce kostel zasvěcený sv. Prokopu. Vysvětil ho pražský kardinál Leo ze Skrbenských. Stavbu provedl libušínský stavebník Josef Ullmann.¹⁹⁸ Kostel sv. Jiří přestal být užíván k nedělním bohoslužbám a sloužil jako kostel poutní a hřbitovní.

2.1.8. První světová válka

Rozvoj Libušína pokračoval až do začátku první světové války, kdy obec musela začít odvádět dávky pro armádu. V roce 1914 představovaly 13 párů koní, 13 povozů, 13 kočí s plnou výstrojí a 17 q ovsu. Na konci války to pak bylo 47 kg ovsu, 5410 kg žita, 9666 kg pšenice, 17 775 kg ječmene, 71 kg mouky a 730 kg brambor. Hlad ale nebyl jediným problémem. V průběhu války byli do Libušína posláni italští uprchlíci. Celkem zde žilo 41 rodin s 28 dětmi,¹⁹⁹ pro které byla

¹⁹⁵ Soupis spolků a data založení v kronice, ověření existence v roce 1927 v zápisech ze schůzí městské rady.

¹⁹⁶ Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4), Protokol ze schůze městské rady (8. 2. 1927).

¹⁹⁷ Soupis spolků a data založení v kronice, ověření existence v roce 1927 v zápisech ze schůzí městské rady.

¹⁹⁸ PODLAHA, Antonín: *Posvátná místa Království českého*, str. 197; viz příloha č. 37.

¹⁹⁹ *Kronika města Libušína*, Obecní úřad v Libušíně, 1929.

zřízena v roce 1916 samostatná škola.²⁰⁰ Válka se nevyhnula ani církevním památkám. Roku 1917 byl zrekvírován větší zvon ze zvonice u sv. Jiří.²⁰¹ Stejný osud potkal i zvony z prokopského kostela. Ty byly vojáky odvezeny v lednu 1918.²⁰²

Konec války byl oslaven slavnostním pochodem na Kladno, který se uskutečnil dne 29. října 1918. Obecní výbor rezignoval a z obce bylo odvoláno vojsko, které zde bylo do té doby ubytováno.²⁰³ Rok 1918 přinesl libušínským občanům na jedné straně radost z konce války, na druhé pak onemocnění španělskou chřipkou. Podlehlo jí 17 občanů.²⁰⁴ Přibyli tak k padlým či nezvěstným vojákům z války, kterých bylo 79.

2.1.9. Poválečné změny a vývoj za první republiky

Válka a vznik nového státu zasáhly samozřejmě i vývoj v obci. Do konce dvacátých let 20. století se táhla především pozemková reforma, která byla přijata zákonem ze dne 16. dubna 1919.²⁰⁵ Pro Libušín měl konkrétní důsledek rozpad velkostatku Smečno-Slaný, jehož vlastníkem byl Jindřich Clam-Martinič. Zabrán byl dvůr Libušín-Tuháň, zbytkové statky o výměře 65 ha byly přiděleny městu Libušín. Další půda byla rozdělena mezi uchazeče z Libušína, Motyčina a Vinařic.²⁰⁶

První poválečný rok se stal pro Libušín velmi významným nejen kvůli přijetí pozemkové reformy, ale i kvůli další události. Rozhodnutím prezidenta byla obec dne 20. října 1919 povýšena na město. Oslava se pak konala při slavnostní schůzi dne 28. prosince 1919 v hostinci u Burgrů.²⁰⁷

²⁰⁰ Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno: *Školní kronika Libušína z let 1915, 1916, 1917* (nezpracovaný fond).

²⁰¹ Kol. autorů: *Zvonice našeho kraje. Slánsko a Kladensko*, str. 11.

²⁰² *Kronika města Libušína*, 1929.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Zákon rozhodl o zabránění pozemkového majetku nad 150 ha zemědělské půdy a nad 250 ha půdy vůbec. O rozdělení zabraného majetku velkostatků jednal přidělový zákon z 30. 1. 1920.

²⁰⁶ ŠVEJDA, Josef: *Pozemková reforma v našem okrese* in: Vlastivědný sborník školního okresu slánského, roč. XI.(1933 – 1934), Slaný 1934, str. 52,53.

²⁰⁷ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Města Libušín: *Protokol o povýšení Libušína na město*, 28. 12. 1919 (52/1).

a. Samospráva a politika města

Prvorepubliková samospráva vycházela také v Libušíně nejdříve z úpravy rakouskouherské. Postupně docházelo k úpravám, které ve většině případů znamenaly postupné omezování působnosti obecních orgánů především v oblasti finančního hospodářství. K první změně, spíše kosmetické, došlo již rok po válce zákonem č. 76/1919Sb. Obecní orgány tímto zákonem změnily svá jména. Vzniklo tak obecní zastupitelstvo, obecní rada, starosta (se svými náměstky) a komise. Občané volili zastupitelstvo obce, které dále volilo ze svých členů obecní radu, jejího starostu, náměstka a další členy. Podle této úpravy se zvýšil význam rady obce. Dosud byla pouze poradním orgánem starosty, nyní se usnášela o všech otázkách vlastní i přenesené pravomoci, které nerozhodovalo zastupitelstvo.²⁰⁸ Rada představovala jednu třetinu obecního zastupitelstva. Komise pak měly poradní a pomocný charakter. Povinné bylo zřízení pouze komise finanční a letopisecké.²⁰⁹ Díky tomuto zákonu začala být v roce 1921 psána oficiální kronika obce.

Samospráva byla těsně provázána s politickou scénou první republiky. Spory a rivalita předních politických stran se nejednou promítly i na obecní úrovni. První poválečné volby do obecního zastupitelstva proběhly 5. června 1919. Jednoznačné vítězství připadlo sociálně demokratické straně.²¹⁰ Ale již v roce 1923 vyhráli volby do městského zastupitelstva komunisté. Starostou se stal Josef Vaněk, jeho náměstky Václav Šlégr a Rudolf Sailer. Městská rada se skládala z 8 členů. Byli jimi Václav Kerner, Karolín Fencl, Václav Veinfurtr, Josef Knov, Emanuel Pekárek, Josef Pour, Václav Kropáč. Obecní zastupitelstvo bylo v té době třicetičlenné.²¹¹

I následující volby dne 16. října 1927 skončily výrazným vítězstvím komunistů. Ti získali 13 mandátů, spojené občanské strany 6 mandátů, národní socialisté 2 mandáty, sociální demokraté 3 mandáty a strana práce 2 mandáty. Městské zastupitelstvo mělo tedy 26 členů²¹². Starostou byl zvolen Josef Pour. Josef Vaněk a Stanislav Krejsa byly jeho náměstky. Mezi další členy městské rady patřili:

²⁰⁸ MALÝ, Karel: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Linde, Praha 2003, str. 387.

²⁰⁹ MALÝ, Karel: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, str. 258.

²¹⁰ *Kronika města Libušín, 1929.*

²¹¹ Tamtéž.

²¹² *Slánské rozhledy*, roč. XX, Slaný 1927, č. 42 (20. 10. 1927).

Ludvík Poláček, Marie Kuchynková, Václav Veinfurter, Jaroslav Krček, Rudolf Sailer, Karel Procházka, Josef Braun.²¹³ Komunálními volbami odpovídaly i výsledky voleb do Národního shromáždění v roce 1920 zvítězili sociální demokraté²¹⁴, ale již v letech 1925 a 1929 zvítězili komunisté. Lze však říci, že od roku 1925 do roku 1929 ubylo voličů komunistické strany, naopak přibylo těch, kteří svůj hlas dali národním demokratům.²¹⁵

Zvolení představitelé Libušína řídili obec z radnice, která se nacházela v Přemyslově ulici. Budova však byla rozdělena na deset bytů, z čehož pouze jeden sloužil jako kancelář městského úřadu. Ostatní byty byly pronajímány.²¹⁶ Radnice byla sídlem starosty, jeho náměstků a městské rady. Městská rada vedená starostou byla hlavním samosprávním orgánem, řešila veškeré problémy. Zastupitelstvo hlasovalo podle jejích návrhů. Například ve všech protokolech ze schůzí městské rady, které proběhly v roce 1927, je pouze jediná zmínka o hlasování městského zastupitelstva, které starosta nehodlal respektovat.²¹⁷ Městská rada se v roce 1927 sešla dvacetdevětkrát. Schůze měly stabilní program: určení chudinských podpor, vyřízení žádostí občanů a spolků a řešení finančních záležitostí obce. Dále došlo k oznámení výnosů nadřízených orgánů a zaujetí postoje k nim, popřípadě jejich realizování. Tak bylo například rozhodnuto o úpravě silnic, po kterých jezdí poštovní autobusy²¹⁸ nebo k označení začátků obce tabulkami.²¹⁹ Dále následovalo řešení mimořádných událostí, jakou byl například přenos elektrického transformátoru z dolu Jan na důl Max²²⁰ nebo koupě nového pohřebního vozu. Důležitou činností městské rady samozřejmě bylo vytváření obecního rozpočtu. Rozpočet na rok 1927 byl uzavřen až v únoru téhož roku. Rada schvalovala celkem čtyři rozpočty – rozpočet chudinský, rozpočet podniku elektrického a rozpočet obecní a rozpočet školní obce. Rozpočet obce byl v daném roce navrhován jako

²¹³ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 16. 11. 1927.

²¹⁴ *Kronika města Libušín, 1929.*

²¹⁵ *Slánské rozhledy*, roč. XXII., Slaný 1929.

²¹⁶ SOA Praha – SOKA Kladno: *Sčítací operáty z roku 1921*, PŘÍLOHA – RADNICE.

²¹⁷ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 1. 12. 1927.

²¹⁸ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 24. 1. 1927.

²¹⁹ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 11. 1. 1927.

²²⁰ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 11. 1. 1927.

schodkový. Výdaje činily 801 365 korun příjmy 453 350 korun. Obec se rozhodla schodek vyrovnat přírážkami k daním, konkrétně 89% obecní přírážkou k domovní dani činžovní a přírážkou k daním státním. Do výdajů byly zahrnuty jen řádné výdaje, na mimořádnou potřebu nemohlo být počítáno nic.²²¹

Z hlavní účetní knihy se dozvídáme složení příjmů a výdajů obce. Příjmy obce byly tvořeny nájemným z budov a polí; poplatky, například za led, písek, opuku, státními přiděly, dávkami ze zdravotnictví a veřejné bezpečnosti. Na druhou stranu musela obec počítat s výdaji na obecní samosprávu, na obecní jmění, na veřejnou bezpečnost, na zdravotnictví, na komunikaci, na zemědělství, na sociální péči, na školství a na splácení dluhů. Podle závěrečného (výročního) účtu dluh obce koncem dvacátých let narůstal a rozpočet na rok 1928 byl schválen rovněž jako schodkový. Řešením bylo opětovné zvýšení obecních přírážek. Navíc obecní rada rozhodla o oznámení situace nadřízenému orgánu s prosbou o pomoc.²²²

Ačkoli nevypadá z dnešního pohledu finanční situace města koncem dvacátých let 20. století zrovna dobře, Libušín nebyl rozhodně obcí v úpadku. Právě naopak, doba první republiky z hlediska celostátního byla pro Libušín dobou velmi příznivou. Čekal se další rozvoj obce.

b. Hospodářství

Hospodářství obce zůstalo nadále spjato s těžbou černého uhlí a to i přesto, že v roce 1925 byla ukončena těžba na dole Jan.²²³ Důvodem uzavření dolu bylo vytěžení uhelného ložiska. Ukončení těžby však bylo urychleno i velkým otřesem na dolu Jan dne 21. ledna 1924. Libušínský kronikář do kroniky zaznamenal: „*I veselé hornické slavnosti jsou už dnes pohádkou.*“²²⁴ Chtěl tak poukázat

²²¹ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Knihy zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 22. 2. 1927.

²²² SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Knihy zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady: Protokol ze schůze městské rady v Libušíně 20.10. a 30.12. 1927; viz příloha č. 38.

²²³ SEIFERT, Josef: *Konec kladenského uhelného revíru*, Českomoravské doly, Kladno 2002, str. 15.

²²⁴ cit.: *Kronika města Libušín, 1929*; hornické slavnosti se konaly na svátek sv. Prokopa, dříve než se začala na jeho svátek slavit pouť. Účastníci slavností byly horníci oděny v černých stejnokrojích se zlatými odznaky, v čakách s černými chocholy a s kahanci a ozdobnými holemi.

na pokles těžby. Přesto největším zaměstnavatelem zůstávala stále Pražská železářská společnost, která jako vlastník dolů nabízela práci nejen horníkům, ale i celé řadě úředníků, dozorcích, zámečníků, zahradníků či hasičů. Z dalšího kronikářova zápisu je zřejmé, že horníci měli i nadále velkou převahu. V obci se nacházelo: „rolníků 5, malorolníků 10, živnostníků a obchodníků 184 (26 hokynářů, 18 hostinských, 12 obuvníků, 10 krejčí, 7 obchodníků střížným zbožím, 7 řezníků, 6 trafikantů, 6 obchodníků se smíšeným zbožím, 13 obchodníků dle §38, 2 malíři, 3 provazníci, 7 sadařů, 3 kapelníci, 2 hodináři a prodej hodin, 5 holičů, 1 sedlák, 3 stavitelé, 2 koláři, 3 cukráři, 1 vetešník, 6 obchodů s madlem prádla, 1 opatrování služeb a práce, 2 kováři a podkováři, 4 prodejny cihel a tašek, 4 pekaři, 2 zahradníci, 4 truhláři, 1 sklenář, 2 pohřební ústavy, 1 hudební škola, 1 mlynář, 3 kramáři, 2 zámečníci, 1 klempíř, 1 elektrotechnik, 1 knihař a 1 papírník, 1 kloboučník, 2 obchody galanterní, 3 porodní asistentky, 1 soustružník a 4 cihelny). Mimo to tu bylo zemědělských dělníků (čeledi) 50 a továrních dělníků 180. Horníků bylo 2 772, učitelů a učitelek 22, dále 10 inženýrů, 130 úředníků, 160 zřízenců, 320 penzistů, 295 vdov a sirotek a 8 zaměstnání jiných (četníci, farář apod.)“²²⁵

Dále se v Libušíně nacházel lom, kde se lámala opuka,²²⁶ pila, kde bylo zaměstnáno 10 lidí, a obecní vodárna (vznikla roku 1906).²²⁷ Občané se podle svého zaměstnání sdružovali do společenstev. V Libušíně to bylo společenstvo hostinských a výčepníků, společenstvo různých živností, společenstvo obuvníků a společenstvo krejčích²²⁸ a potravní spolek Svornost.²²⁹ Pro potřeby občanů a živnostníků vznikla v Libušíně Živnostenská záložna.²³⁰

Ve městě byly v té době dva dvory jako pozůstatky velkostatku Slaný-Smečno. Na dvoře Libušín-Tuháň hospodařil pan Přistoupil. Nájemci druhého dvora²³¹ se během roku 1927, který nám už výše posloužil za příklad, několikrát vyměnili. Spor o libušínský dvůr se táhl zápisy z městské rady téměř celý rok. Hned

²²⁵ *Kronika města Libušín, 1929.*

²²⁶ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928 (4) – Protokol ze schůze městské rady 9. 3. 1927.*

²²⁷ *Kronika města Libušín, 1929.*

²²⁸ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Hlavní kniha obecní (74/57).*

²²⁹ *Kronika města Libušín, 1929, viz příloha č. 40.*

²³⁰ ŠMÍD, Josef: *Živnostnictvo v Libušíně* in: Pamětní kniha, Libušín 1927.

²³¹ Vlastníkem bylo město Libušín.

v lednu získal dvůr do pronájmu na 12 let pan Šplíchal s podmínkou, že zaplatí odstupné panu Lvovi, starému nájemci dvora.²³² Pan Šplíchal ovšem nedodržel dohodnuté podmínky, byl stíhán exekucemi a navíc se dostal do sporu s vlastní manželkou. Na naléhání městského úřadu dal v srpnu souhlas k převodu na jinou osobu. Tou se stal pan Josef Kbelický, statkář z Kladna.²³³

Jako problém v této době vyvstává bytová krize. Nedostatek bytů byl řešen čilou stavební činností. Vytvářela se nová stavební místa, především v části města za chlapeckou školou, na Černé zemi, pod Nepřímem a na Závini.²³⁴ Dalším problémem se stala nezaměstnanost. V roce 1927 v Libušíně žilo 40 nezaměstnaných obyvatel a jejich počet se dále zvyšoval.²³⁵

Ruku v ruce s nezaměstnaností šlo i chudinství. V Libušíně byla zřízena chudinská komise, která měla vlastní fond, vlastní příjmy a výdaje. Starala se především o pravidelné podpory chudým (81 občanů), příspěvky na výchovu sirotků (10x), platila ošetřovné za chudé příslušníky (4x), léčebné, pohřebné a dopravné do nemocnice, pomáhala v nouzi a na Štědrý den obdarovávala chudé děti.²³⁶ Na podporu dětí byla roku 1927 uspořádána tzv. polévková akce. Město získalo příspěvek ze státního rozpočtu, aby mohly být vařeny polévky pro potřebné děti.²³⁷ Stravování dětí zajišťoval řezník a hostinský pan Kos.²³⁸ Polévky byly podávány 90 – 100 dětem.²³⁹ Nejen město, ale i škola se snažila postarat o své chudé žáky, proto se také zde pořádaly vánoční nadílky. Kromě toho se škola

²³² SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 11. 1. 1927.

²³³ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 8. 8. 1927.

²³⁴ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 8. 2. 1927, 5. 4. 1927, 5. 4. 1927, 6. 12. 1927; viz příloha 41.

²³⁵ *Kronika města Libušín, 1929.*

²³⁶ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Hlavní kniha chudinská 1927* (110/93).

²³⁷ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 28. 3. 1927.

²³⁸ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 21. 9. 1927.

²³⁹ Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno *Školní kronika Libušína, školní rok 1927/1928* (nezpracovaný fond).

starala i o hygienu svých žáků. V chlapecké škole byla koupelna, kde bylo dětem umožněno se alespoň jednou týdně řádně vykoupat.²⁴⁰

c. Občanská vybavenost, spolky a slavnosti

Za první republiky byly nadále využívány služby a instituce vzniklé v předválečné době. Občanská vybavenost byla totiž již na počátku 20. století na značně pokročilé úrovni. A rozvoj pokračoval i po válce. Již v roce 1919 se započalo s realizací plánu vybudovat v Libušíně koupaliště. Koupaliště bylo otevřeno o pět let později.²⁴¹ Od roku 1921 mohli lidé navštěvovat kino.²⁴² Svě služby rozšířil poštovní úřad. Pošta byla neodmyslitelně spjata s dopravou. Od roku 1921 jezdil přes Libušín na lince Slaný – Kladno poštovní autobus, který využívali k osobní přepravě i libušínští občané.²⁴³ Navíc byl na poště roku 1924 zřízen telefon.²⁴⁴ Vodovod a kanalizace byla zřízena již před válkou. Během dvacátých let a třicátých let se vodovodní potrubí začalo rozšiřovat i do nově vznikajících čtvrtí. V květnu 1927 byl předložen návrh městské radě o zřízení potrubí v první ulici na Závini.²⁴⁵ V roce 1922 proběhla elektrifikace města.²⁴⁶

V Libušíně v průběhu existovalo dvacátých let na 22 spolků. Většina z nich vznikla již před válkou, mezi nimi: Sbor dobrovolných hasičů, Červený kříž, pěvecký spolek Paukner, jednota divadelních ochotníků Vrchlický, Sokol, Jednota proletářské tělovýchovy, Dělnická tělocvičná jednota, fotbalový Sportovní klub Libušín.²⁴⁷ V roce 1927 slavil pátáctileté výročí Sportovní klub Libušín. Oslavil ho otevřením nového fotbalového hřiště na Janovce a oslavami 16. a 17. července. Tyto dny se konalo několik exhibičních fotbalových utkání a jedno utkání v házené mezi TJ Sokol Libušín a Dělnickou tělocvičnou jednotou Libušín. Dále

²⁴⁰ Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno *Pamětní kniha (kronika školy chlapecké)*, školní rok 1926 / 27 (nezpracovaný fond).

²⁴¹ PODMELOVÁ, Jarmila: *Libušín 1979, v roce stého výročí malé školní budovy v ul. 5. května*, rada MNV v Libušíně, str. 15.

²⁴² SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928 (4) – Protokol ze schůze městské rady 28. 3. 1927.*

²⁴³ Tamtéž

²⁴⁴ *Kronika města Libušín, 1929.*

²⁴⁵ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928 (4) – Protokol ze schůze městské rady 3. 5. 1927.*

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ Soupis spolků a data založení v kronice, ověření existence v roce 1927 v zápisech ze schůzí městské rady.

byl uspořádán průvod městem za hudebního doprovodu místních pěveckých spolků.²⁴⁸

Ve dvacátých letech existoval v Libušíně skautský oddíl, jednalo se o tzv. Spartakovy skauty práce. Vznik oddílu Junáků začleněných do Svazu junáků se datuje až do konce třicátých let.²⁴⁹ Spolky nevykonávaly pouze činnost, ke které byly určeny, ale podílely se i na jiných aktivitách, tak například I. dělnický klub zřídil kluziště.²⁵⁰ Kromě těchto aktivit se spolky každým rokem podílely na pořádání oslav k výročí vzniku republiky.²⁵¹

Každodenní běh života přerušovaly různé slavnosti a svátky. Mezi ty největší patřily poutě. Původně se v Libušíně slavila pout' svatojiřská. Slavila se jak u kostela sv. Jiří,²⁵² tak dole ve městě, kam se sjely různé atrakce, stělnice a krámky. Po postavení kostela sv. Prokopa přibyla po válce ještě další pout', tzv. II. pout' prokopská, která se konala v červenci²⁵³. Bylo tradicí, že na tuto pout' přijížděl do Libušína cirkus. V červenci 1934 přijel do města cirkus Borrello. Po pout'ových oslavách se udála nezvyklá příhoda. Ze zamřížovaného vozu utekl lev Rolland. Skočil oknem do bytu hornické rodiny, jejíž členové právě snídali. Naštěstí se nic nestalo a lev byl majitelem opět chycen.²⁵⁴ Na vzpomínku této události si libušínští občané složili o lvu Rollandovi skladbu. Kromě dvou poutí bylo v Libušíně v neděli po sváté Voršile (tj. po 21. říjnu) posvícení.

d. Škola

Společná výuka chlapců a dívek v měšťanské škole trvala až do roku 1920, kdy byla zřízena měšťanská škola dívčí.²⁵⁵ Rozvoj a růst školství v Libušíně ustal ve školním roce 1924/25, kdy bylo zákonem nařízeno spojení první třídy obecné školy chlapecké a dívčí. V následujícím školním roce byla zrušena jedna třída na obecné škole dívčí a třetí ročník měšťanské školy dívčí a chlapecké spojen

²⁴⁸ *Pamětní kniha SK Libušín*, 1912.

²⁴⁹ *Kronika skautů v Libušíně*.

²⁵⁰ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 13. 12. 1927.

²⁵¹ *Kronika města Libušín*, 1929.

²⁵² Fotografie z poutí u sv. Jiří, viz příloha č. 45.

²⁵³ *Kronika města Libušín*, 1921.

²⁵⁴ *Kronika města Libušín*, 1934.

²⁵⁵ Adolf Šimral, *Školství v Libušíně* in: Pamětní kniha, Libušín 1927.

do jedné třídy.²⁵⁶ I přesto, že docházelo k uzavírání tříd, navštěvovalo školu poměrně hodně žáků. Chlapecká škola měla ve školním roce 1926/1927 tři třídy obecné školy (150 žáků) a tři třídy školy měšťanské (108 žáků). Navíc 18 žáků navštěvovalo speciální kurz, který byl připojen jako čtvrtá třída školy měšťanské. Celkem tedy 276 žáků. V následujícím roce byl počet žáků ve čtyřech třídách obecné a čtyřech třídách měšťanské školy 277.²⁵⁷ Obecná škola dívčí byla rozdělena ve školním roce 1926/1927 do čtyř tříd a měšťanská do třech. Navštěvovalo je 248 žákyň. O rok později sice ubyla jedna třída obecné školy, ale školu navštěvovalo o 9 žákyň víc.²⁵⁸

I když škola dívčí i chlapecká měly každá vlastní vedení – ředitelem chlapecké obecné a měšťanské školy byl od roku 1919 A. Šimral²⁵⁹; ředitelkou obou škol dívčí byla od roku 1922 Al. Burešová²⁶⁰ – přesto školní roky obou byly do značné míry propojeny. Žáci a žákyň společně jezdili na výlety, společně chodili na různé přednášky a zúčastňovali se slavností (například oslava narozenin T. G. Masaryka dne 7. března 1927) a promítání osvětových filmů v libušínském kině.

Obě školy také spojoval problém nemocí, chudoby a hygieny. V kronikách obou škol se nachází zmínky o zvýšené nemocnosti žactva přes zimu (zvláště často jsou jmenovány příušnice, plané neštovice, černý kašel, chřipka, spála a záškrť). Za povšimnutí také stojí bod ve školních kronikách: „úmrtí“. V letech 1926 – 1928 na obou školách zemřely tři děti. Nejmenovaný chlapec na spálu a zánět ledvin, Anna Štaufová na otravu krve a Antonie Škrábová na tuberkulózu. Nám se může zdát tento počet značný, ale uvědomíme-li si, že ve školní kronice existuje samostatná podkapitola úmrtí žáků, lze soudit, že úmrtnost bývala ještě mnohem vyšší. Společné měli chlapci a dívky i vyučující náboženství. Evangelické náboženství vyučoval farář L. Funda z Kladna a katolické Fr. Hájek (1926/1927) a P. Hyacint Holický (1927/1928). Kromě výše uvedených škol existovala

²⁵⁶ Adolf Šimral, *Školství v Libušíně* in: Pamětní kniha, Libušín 1927.

²⁵⁷ Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno *Pamětní kniha* (kronika školy chlapecké), školní rok 1926 / 1927 a 1927/1928 (nezpracovaný fond).

²⁵⁸ SOA Praha – SOKA Kladno: *Školní kronika Libušína*, školní rok 1926/ 1927 a 1927/1928 (nezpracovaný fond).

²⁵⁹ Adolf Šimral, *Školství v Libušíně* in: Pamětní kniha, Libušín 1927.

²⁶⁰ Adolf Šimral, *Školství v Libušíně* in: Pamětní kniha, Libušín 1927.

v Libušíně v budově chlapecké školy také dvoutřídní živnostenská škola pokračovací.

e. Významné události

Významnou událostí ve dvacátých letech 20. století se stala stavba pomníku v parku na náměstí.²⁶¹ Tato událost svým způsobem charakterizuje situaci ve městě. Stavbu pomníku na památku padlým, zemřelým a nezvěstným vojínům z Libušína zařizoval pro tuto příležitost utvořený Pracovní výbor pro postavení pomníků. Pomník byl umístěn v parku na náměstí proti lékárně. Zhotovil ho akademický sochař Jan V. Dušek z Tábora za cenu 26 000 Kč.²⁶² Zobrazuje statného chlapce, který má představovat osvobozený národ. Chlapec v jedné ruce zdvihá kladivo jako symbol fyzické práce a v druhé nese knihu jako symbol práce duševní. U nohou má ovečku, která symbolizuje lásku a mír.²⁶³ Na bočních stranách podstavce jsou jména 79 mužů a na hlavním nápisu čteme: „OSVOBODITELŮM 1914 – 1918“

Slavnost odhalení pomníku byla stanovena na dny 13. a 14. srpna 1927. V sobotu 13. srpna se konal slavnostní večer v restauraci u Bugrů, kde vystoupil pěvecký sbor Paukner. V neděli byl program zahájen ve 13:00 na sokolském stadionu. Za doprovodu hudby došlo k uvítání hostů a seřazení průvodu. Průvod ve dvě hodiny vyšel do ulic Libušína. Přes ulici Tuháňskou, Libušinu, sv. Jiří a Přemyslovu došel až na náměstí. Pomník zde byl odhalen za doprovodu státní hymny. Do prodeje byly tehdy dány pohlednice, upomínky a vydána byla brožurka obsahující stručnou historii Libušína, vývoj školství, hornictví a živnostnictva v Libušíně. Navíc byla v tyto dny sehrána dvě divadelní představení.²⁶⁴

Pracovní výbor pro postavení pomníku neměl snadnou práci. Během plánování slavnosti se dostal do sporu s komunistickou stranou. Pracovní výbor několikrát žádal obec, aby po odhalení pomníku převzala pomník do městské správy. Rozhodnutí však bylo odloženo za tím účelem, aby se k žádosti vyjádřila komunistická strana, která měla v městské radě většinu. Nakonec zaujala odmítavé

²⁶¹ Dobová fotografie pomníku, viz příloha č. 42.

²⁶² *Kronika města Libušín*, 1929.

²⁶³ Pracovní výbor, *Úvod* in: Pamětní kniha, Libušín 1927.

²⁶⁴ Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno, fond Města Libušín: *Slavnost odhalení pomníku padlým* (61/2).

stanovisko.²⁶⁵ Spor tímto teprve začal. Komunistická strana několik dní před slavností vydala leták, kterým obviňovala členy výboru pro postavení pomníku z donucování pozůstalých, aby udali jména svých neznámých nebo zemřelých příbuzných. Kromě toho je osočuje z plýtvání prostředků na stavbu pomníku, které by raději mohly být použity na chudinskou podporu.²⁶⁶ Na schůzi městské rady dne 23. srpna 1927 náměstek Šlégr vyčetl komunistům rozdávání letáku.²⁶⁷

Během srpna se pak objevilo i několik článků v novinách týkajících se sporů kolem libušínského pomníku. Články se brání proti útokům z letáku, označují je za lži. Objevuje se v nich ostrá kritika komunistické strany v Libušíně a především činnosti starosty Vaňka. Autoři se nezastavují však jen u událostí kolem pomníku, ale pouští se do kritiky celého období od roku 1919. V posledním článku je komunistům vyčtena neúčast na slavnosti, raději se prý zúčastnili družstevního dne na Kladně.²⁶⁸

Spor došel tak daleko, že o jeho urovnání se musel postarat až zemský trestní soud v Praze. J. Pour, V. Šlégr, V. Kerner, J. Valra, J. Koucký, V. Weifurter, V. Chlad, J. Pátek a V. Svoboda zažalovali komunisty v osobě V. Kropáče z vydání letáku. Rozsudek ze dne 18. dubna 1928 stanovil, že komunisté musejí svá prohlášení odvolat.²⁶⁹ Celý spor však pozici komunistů neohrozil, neboť, jak již bylo uvedeno výše, v následujících komunálních volbách opět zvítězili.

Konec dvacátých let s sebou přinesl ještě jeden významný moment pro život občanů. Městské zastupitelstvo tehdy schválilo, že na hradišti mohou proběhnout archeologické vykopávky. V červenci 1929 místo neoficiálně navštívil prezident T. G. Masaryk, aby shlédl práci na vykopávkách.²⁷⁰

²⁶⁵ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 8. 8. 1927.

²⁶⁶ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Slavnost odhalení pomníku padlým* (61/2).

²⁶⁷ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4) – Protokol ze schůze městské rady 23. 8. 1927.

²⁶⁸ *Kladenský republikán*, ročník VIII., Kladno, čísla: 32 (12. 8. 1927), 33 (19. 8. 1927), 34 (26. 8. 1927).

²⁶⁹ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Města Libušín: *Slavnost odhalení pomníku padlým* (61/2).

²⁷⁰ *Kronika města*, 1929.

f. 30. léta 20. století

Na začátku třicátých let, přesně v roce 1931, byl dořešen spor o pomník. Pracovní výbor pro postavení pomníku padlým a nezvěstným vojínům konečně předal pomník do majetku města.²⁷¹ Třicátá léta nepřinesla v chodu obce výraznější změny. Život v obci plynule navazoval na předchozí vývoj. Na dolech docházelo k zlepšování podmínek provozu. V letech 1929 až 1930 byla u dolu Schoeller postavena velká elektrárna o výkonu 10 MW, která zásobovala elektrickým proudem ostatní doly a hutě Pražské železářské společnosti.²⁷² Pražská železářská společnost začala realizovat svůj koncentrační program, v jehož rámci byl v roce 1933 dokončen spojovací překop mezi dolem Max a zavřeným dolem Jan.²⁷³ V roce 1937 byl dokončen spojovací překop mezi dolem Max a Mayrau. Téhož roku byla prohloubena jáma dolu na 4. patro do hloubky 606 m a důl Max se tak stal nejhlubší šachtou revíru. Kvůli prohloubení dolu bylo nezbytné postavit novou těžní věž. Nová vysoká těžní věž se stala dominantou krajiny.²⁷⁴ Díky zavření dolu Jan mohl být zasypán šmantový rybník před radnicí.²⁷⁵

2.1.10 Druhá světová válka a poválečný vývoj

Poslední předválečné volby do obecního zastupitelstva se konaly v červenci 1938 a opět v nich zvítězila komunistická strana. Z třiceti možných mandátů získala třináct. Starostou byl zvolen Josef Braun.²⁷⁶ Další vývoj, nejen politický, však ovlivnily historické události z Mnichova. Slibný vývoj města byl přerušen. Politický život v obci zaznamenal řadu změn. Za druhé republiky byla komunistická strana úředně rozpuštěna. Politický život stagnoval. Po okupaci v březnu 1939 vznikla jediná politická strana, která sdružovala všechny občany, Národní souručenství.²⁷⁷ Zástupci komunistické strany byli odvoláni z obecního zastupitelstva a na jejich místa jmenováni jiní. Komunistická strana přešla do ilegality. V Libušíně byla utvořena ilegální organizace KSCĚ hned v roce 1939. Mezi její hlavní představitele

²⁷¹ *Kronika města, 1931.*

²⁷² Karel Melichar, *Důl Schoeller v Libušíně* in: Hornický zpravodaj 4/2008, Klub přátel hornických tradic, Kladno 2008, str. 8 - 12.

²⁷³ Karel Melichar, *Důl Schoeller v Libušíně* in: Hornický zpravodaj 4/2008, Klub přátel hornických tradic, Kladno 2008, str. 2 - 5.

²⁷⁴ Karel Melichar, *Důl Max v Libušíně* in: Hornický zpravodaj 4/2008, str. 2 - 4.

²⁷⁵ *Kronika města Libušíně 1940*, viz příloha 44.

²⁷⁶ *Kronika města Libušín*, dodatky a události v době nesvobody, r. 1945.

²⁷⁷ kol. autorů: *Kniha o Slaném*, Městský úřad ve Slaném, Slaný 1994, str. 122.

se řadil Jaroslav Vintř a Josef Jeníček. Během května a července 1939 byli členové místní organizace KSČ pozatýkáni a odvezeni do Mauthausenu.²⁷⁸

Starostou v Libušíně se v roce 1939 stal Václav Kerner. Činnost zastupitelstva se často omezovala jen na vyřizování různých nařízení protektorátní vlády.²⁷⁹ Rozhodnutím zemského úřadu ze dne 24. ledna 1944 byly rozpouštěny i tyto městské rady a zastupitelstva a na jejich místo byly nastoleny správní komise.²⁸⁰ V čele správní komise stál od roku 1944 v Libušíně Josef Roboch.²⁸¹

Druhá světová válka zasáhla dění v obci, nejen po stránce politické. Veškerý život v obci byl ovlivněn válečnými podmínkami a německou nadvládou. Na první pohled to bylo vidět ve změně názvů ulic a prostranství. V Libušíně se tato změna dotkla především bývalého Masarykova náměstí, které od roku 1940 neslo název Hlavní náměstí.²⁸² Daleko výraznější změnu přineslo do životů občanů podřízení hospodářství válečným účelům. Občané trpěli nedostatkem nejdříve potravin, posléze téměř veškerého zboží. Volného zboží bylo jen velmi málo. Podle slov kronikáře bylo občas k dostání pískové mýdlo, kartáče pochybné kvality, papírový provázek, někde papír a skleněné věci. Potraviny nebyly volné vůbec. Všechny potraviny byly k dostání jen na potravinové lístky, které se vydávaly vždy jednou za čtyři týdny a byly na nich přesně vymezeny dávky potravin potřebné k výživě jednotlivce na měsíc. V roce 1943 byla tato potřeba stanovena na: 9,7 kg chleba, 1 kg masa, 0,5 kg umělého tuku, 0,08 kg sádla, 0,14 kg másla, 1,2 kg cukru, 1 l mléka, 140 ks cigaret.²⁸³ Není divu, že lidé sháněli potraviny i jiným způsobem. Snažili se vyměňovat různé druhy zboží za jiné. Od roku 1941 se začalo sbírat ve prospěch válečného hospodářství kdeco – železo, litina, papír, guma, korek, hadry a teplé oblečení.²⁸⁴ Dne 21. března 1942 došlo mimo jiné k sejmutí zvonů z kostela sv. Prokopa.²⁸⁵

Německou nadvládou byl ovlivněn i kulturní život v obci. Některé ze spolků byly zrušeny. Jednotu proletářské tělovýchovy spravovala likvidační komise, Sokol

²⁷⁸ PODMELOVÁ, Jarmila: *Libušín 1979*, str. 13.

²⁷⁹ *Kronika města Libušín*, dodatky a události v době nesvobody, r. 1945.

²⁸⁰ Kol. autorů: *Kniha o Slaném*, Městský úřad ve Slaném, Slaný 1994, str. 124.

²⁸¹ *Kronika města Libušín*, dodatky a události v době nesvobody, r. 1945.

²⁸² *Kronika města Libušín*, 1940.

²⁸³ *Kronika města Libušín*, 1943.

²⁸⁴ Kol. autorů: *Kniha o Slaném*, Městský úřad ve Slaném, Slaný 1994, str. 123.

²⁸⁵ *Kronika města Libušín*, 1942.

byl rozpuštěn v roce 1941. Jiné spolky sice fungovaly dál, ale jejich činnost byla značně omezena. Jednalo se především o pěvecký spolek Paukner, spolek ochotnických divadelníků Vrchlický a Sportovní klub. Omezen byl provoz veřejné knihovny a mnoho knih bylo spáleno. Rušno nebylo ani v místních hostincích. Hostinec u Čadských se změnil v ubytovnu. Byly zde zřízeny kavalerie a všechno upraveno tak, aby sály bylo možno obývat. Nejdříve zde byli ubytováni různí lidé, kteří pracovali na dolech z trestu. Od 3. února 1942 sem byli stěhováni Židé z blízkého okolí. Z Libušína například bývalý majitel statku Karel Poláček. Židé, stejně jako předchozí obyvatelé hostince u Čadských, chodili do práce na doły. Celkem jich zde bylo zadrženo 107. Již dne 29. července 1942 byli deportováni,²⁸⁶ pravděpodobně do Terezína. Kronikář však přesné místo transportu neuvedl. V ostatních sálech a vhodných hostinských místnostech byly zřízeny ubikace pro horníky, jejichž bydliště nebylo v Libušíně.²⁸⁷

Nejtěžším válečným rokem se stal rok 1944. Příděly potravin se pořád zmenšovaly. Obyvatelé viditelně strádali a hubli. Začaly se vydávat přidělové lístky i na dřevo. Nedostatek paliva i oblečení se stále stupňoval. Nedostatek pracovních sil nutil k dalšímu nucenému nasazování pracujících. V létě roku 1944 bylo uskutečněno lokální pracovní nasazení. Učitelé, ženy do 45 let, studenti a úředníci z veřejných úřadů byli přiděleni do válečného průmyslu. Z Libušína byli občané nuceni pracovat především v továrnách Poldi na Kladně a Pála ve Slaném.²⁸⁸ Od druhé poloviny roku docházelo stále častěji k bombardování okolí. Nálety bylo zasaženo především Kladno, několik bomb dopadlo i na blízké Smečno a Slaný.²⁸⁹ Letecké popluchy a nálety se staly nedílnou součástí všedního života města.

Příchodem roku 1945 se však v lidech postupně vytvářela naděje na konec války. Nálety se množily, okolními vesnicemi táhli němečtí uprchlíci. Libušínem sice zpočátku neprocházeli, ale zdejší školy a hostince v Libušíně byly připravovány na jejich přijetí. První z nich se objevili na začátku března, kdy většina z nich byla dětmi. Ubytováni byli v dřívější chlapecké, nyní hlavní škole. V budově druhé školy se usadili němečtí vojáci. Zároveň Němci vytvářeli v lese

²⁸⁶ *Kronika města Libušín, 1942.*

²⁸⁷ *Kronika města Libušín, 1943.*

²⁸⁸ *Kronika města Libušín, 1944.*

²⁸⁹ Kol. autorů: *Knihy o Slaném*, Městský úřad ve Slaném, Slaný 1994, str. 123.

mezi dolem Max a Tuhání muniční skladiště. Během dubna klesl provoz v okolních továrnách a i horníci fárali stále méně a méně. Nervozita a nejistota uprchlíků a německých vojáků se zvětšovala.²⁹⁰

Nejistota a očekávání skončilo dne 5. května 1945, kdy Libušínem od ranních hodin procházel průvod v čele s hudbou. Probíhaly oslavy a lidé strhávali německé nápisy. Do čela obce se v tento den postavil Jaroslav Krček, který kolem sebe shromáždil muže, aby hlídali německé vojáky v dívčí škole. Kolem páté hodiny odpolední německé vojáky odvezl autobus z města. Následovaly tři dny nejistoty. Němečtí vojáci přechájející před Rudou armádou se dostávali do střetu s libušínskými. K největší bitce došlo u Hrdlívkého hřbitova dne 7. května. V ranních hodinách dne 9. května se do Libušína dostala zpráva, že Rudá armáda již obsadila Slaný. Správu nad Libušínem převzal revoluční výbor v čele s panem Ullmanem. Během dne se Rusové dostali i do Libušína, kde byli podle slov kronikáře občany srdečně vítáni. Usadili se na sportovním hřišti SK Libušín a na bývalém dole Jan. Zhruba 500 vojáků bylo v Libušíně přítomno do poloviny června, kdy ruská posádka odjela. V červenci převzal správu města národní výbor, jehož předsedou se stává František VINTR.²⁹¹

Po druhé světové válce docházelo ve městě k postupnému úbytku obyvatel. Hned po válce se řada lidí přestěhovala do pohraničí. Pokles populace a značný odliv mladých rodin do Kladna, kde byla vystavěna velká sídliště, se výrazně projevil na počtu žáků libušínských škol. V letech 1945 – 1960 se pohyboval mezi 400 až 500 žáky. Od roku 1965 začal prudce klesat. Ve školním roce 1978/1979 měla škola už jen 235 žáků.²⁹² Během války byla zavedena všeobecná koedukace. Školy byly změněny tak, že do dřívější budovy dívčí školy chodili žáci od první do páté třídy a do velké budovy žáci vyšších ročníků.²⁹³ Mateřská škola byla v Libušíně otevřena v roce 1946 na dole Jan ve vile, která bývala bytem vedoucího inženýra Pražské železářské společnosti.²⁹⁴

²⁹⁰ *Kronika města Libušín, 1945.*

²⁹¹ *Kronika města Libušín, 1945.*

²⁹² PODMELOVÁ, Jarmila: *Libušín 1979*, str. 21.

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ PODMELOVÁ, Jarmila: *Libušín 1979*, str. 23.

Úbytek obyvatelstva společně s další výstavbou vyřešil bytovou krizi. Kromě obytné zástavby došlo po druhé světové válce i k dalším úpravám v obci, která postupně získávala svou dnešní podobu. Postupně došlo ke zbourání staré zbrojnice a postavení nové, zřízení kanalizace ve všech částech obce, vybudování tuháňské silnice, vystavění nákupního střediska ve středu obce.²⁹⁵ Do padesátých let navštěvovali občané Libušína obvodního lékaře, jehož ordinace se nacházela v bývalé závodní ordinaci na dole Jan. Pro většinu občanů bylo toto vzdálené místo velmi nevýhodné. Roku 1951 bylo upraveno zdravotní středisko v budově bývalé četnické stanice, která se nacházela v centru obce. V letech 1974-75 bylo vystaveno nové zdravotní středisko, kde se od té doby nachází obvodní lékař pro dospělé, dětský lékař a zubař.²⁹⁶

Obyvatelé stále mohli pracovat v dolech, ale jejich počet se zmenšoval. Celý československý uhelný průmysl měl po druhé světové válce velké problémy s pracovními silami. Vláda situaci řešila umístěním armádních technických oddílů na výpomoc v hornictví. Vojenské báňské oddíly pracovaly v dolech od září 1946. Na Kladně byl Vojenský báňský oddíl zrušen v listopadu 1950. Jeho úkol převzal 57. pomocný technický prapor. V roce 1950 byl zřízen těžký (důlní) pomocný technický prapor, ale již 1. října 1956 byl zrušen.²⁹⁷ Správa dolů doznala velkých změn. Již v roce 1945 došlo dekretem prezidenta republiky ke znárodnění dolů.²⁹⁸ Rok poté, dne 7. března 1946, byl zřízen národní podnik Středočeské uhelné a železorné doly se sídlem v Kladně. Zároveň s tím došlo k hromadnému přejmenování dolů, a tak se z dolu Schoeller stal důl Zdeněk Nejedlý a z dolu Max důl Prezident Beneš. Benešovo jméno se zanedlouho stalo také nevhodným, a tak byl důl znovu přejmenován na důl Fierlinger II. Nakonec dostal v roce 1955 jméno důl Gottwald I.²⁹⁹ Mezi lidmi se však stále užívalo onačení dolu: „Maxovka“.

Rozvoj města pokračoval v menší míře ještě v padesátých letech. Od šedesátých let 20. století, kdy se výrazně projevil pokles obyvatelstva v důsledku poklesu těžby uhlí, začala trvalá stagnace města, spojená se

²⁹⁵ PODMELOVÁ, Jarmila: *Libušín 1979*, str. 17.

²⁹⁶ PODMELOVÁ, Jarmila: *Libušín 1979*, str. 26.

²⁹⁷ MELICHAR, Karel: *57. Pomocný technický prapor (PTP Libušín, okres Slaný pro Kladenský kamenouhelný revír* in: *Hornický zpravodaj* 4/2008, str. 25 - 28.

²⁹⁸ Dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb.

²⁹⁹ MELICHAR, Karel: *Historický přehled* in: *Dobývání uhlí na Kladensku: historie kladensko-slánsko-rakovnické pánve*, str. 144.

zanedbáváním stávající zástavby. Po roce 1960 nebyl Libušínu ani vrácen statut města.³⁰⁰

Poslední uhlí bylo na dole Max vytěženo dne 15. července 1980.³⁰¹ Činnost druhého libušínského dolu přetrvala převrat v roce 1989 i rok 2000. Poslední vůz s uhlím byl vytěžěn dne 29. června 2002.³⁰² Jediné místo, kde dnes můžeme ještě vidět libušínské uhlí, je Národní technické muzeum v Praze. V roce 1952 bylo totiž z uhlí vytěženého jámou Max provedeno obložení důlních chodeb v muzeu.³⁰³

Libušín, stejně jako každý jiný region, prošel svébytným vývojem a jeho důležité historické mezníky se nacházely v různých historických etapách. Od toho se odvíjí specifická postavení regionálních dějin ve výuce na té které škole. Znalost regionálních dějin je první podmínkou pro jejich začlenění do výuky. Způsob začleňování regionálních dějin vždy záleží na daném regionu.

1.2. Návrh začlenění regionálních dějin do výuky dějepisu na Základní škole Libušín

V rámci úvah o začlenění regionálních dějin do výuky by měl učitel vnímat, zda lidé žijící v daném regionu mají vztah k němu již vytvořený, zda se hlásí k jeho tradici a historii, nebo zda lidé v místě pouze žijí, aniž by dějiny, ale i současný stav regionu reflektovali nebo emočně prožívali. Nutné je znát i postavení školy v rámci regionu a charakter školy a jejího přístupu ke vzdělávání žáků. Cílem této podkapitoly je představit návrh soustavného začlenění regionálních dějin do výuky dějepisu na Základní škole v Libušíně. Nejprve školu stručně představím a na základě vyhodnocení projektu „Místo, kde žijeme“, který ve škole proběhl ve školním roce 2008/2009, naznačím východiska, z nichž návrh vznikl. Návrh ilustruji dvěma případovými studii, které vznikly na základě ověřování regionálně historických výchovně vzdělávacích projektů se žáky šestého a devátého ročníku libušínské základní školy na konci školního roku 2009/2010.

³⁰⁰ KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, str. 486.

³⁰¹ MELICHAR, Karel: *Důl Max v Libušíně* in: *Hornický zpravodaj* 2/2008, Klub přátel hornických tradic, Kladno 2008, str. 2 - 5.

³⁰² MELICHAR, Karel: *Důl Schoeller v Libušíně* in: *Hornický zpravodaj* 4/2008, str. 8 - 10.

³⁰³ MELICHAR, Karel: *Důl Max v Libušíně*, str. 2 - 5.

2.2.1. Východisko

a. Základní škola Libušín

Základní škola Libušín je velmi malou základní školou, ačkoli počet obyvatel Libušína tomuto stavu neodpovídá. V současnosti navštěvuje školu méně než 150 žáků. Velkým problémem je odchod nadanějších žáků a žáků se zájmem o vzdělání na základní školy v blízkém Kladně. Na druhém stupni obvykle zůstávají žáci slabší a z nižších sociálních vrstev. Ve školním roce 2009/2010 úplně chybí osmý ročník. Zbylé tři ročníky navštěvuje celkem 45 žáků. Řada žáků do školy dochází nepravidelně, řada z nich má jednu ze specifických poruch učení. Tři žákyně na druhém stupni mají integrovaný program zvláštní školy. Škola proto těmto žákům věnuje značnou pozornost.

Malý počet žáků způsobuje i problém při sestavování učitelského sboru. Na druhém stupni vyučují pouze tři vyučující s dokončeným vysokoškolským vzděláním pedagogického směru. Jednou z nich je ředitelka školy. Ze zbývajících dvou pouze jedna pracuje na plný pracovní úvazek. Ostatní učitelé mají buď vysokoškolské vzdělání jiného typu, nebo mají ukončené pouze středoškolské vzdělání. Na druhou stranu, malý počet žáků i učitelů umožňuje individuální přístup, lepší navazování osobních vztahů a zpříjemňuje celkovou atmosféru školního prostředí, především pro žáky. Škola je navíc otevřená novým metodám a formám výuky, jak dokládá například projekt Jarní výstava a dvoudenní blok Zdravý životní styl.³⁰⁴ Škola spolupracuje s obcí Libušín a jinými institucemi. Ke kladům školy patří i její velmi dobré materiální vybavení. Otázkou však zůstává jeho efektivní využívání. Škola mírně zaostává ve spolupráci s rodiči a to i přesto, že většina žáků pochází právě z Libušína. V rámci koncepce rozvoje školy je právě zlepšení spolupráce s rodiči jedním z hlavních bodů.

Vytvořený školní vzdělávací program se zaměřuje především na oblasti: komunikace v mateřském jazyce, komunikace v cizích jazycích, informační a komunikační technologie, matematická gramotnost, všeobecný kulturní rozhled. Důraz vzdělávání je kladen především na dvě linie. Prvním z nich je požadavek zdravého životního stylu. V rámci této linie se klade důraz především na schopnost

³⁰⁴ Školní vzdělávací plán Základní školy Libušín, k nahlédnutí v ředitelně školy.

získávat poznatky a následně je využívat v každodenním životě, na čtenářskou gramotnost a komunikační schopnosti, na osvojení si hodnot daných environmentálním programem. Druhou linií představuje důraz na informační a komunikační technologie.³⁰⁵

Škola se pokusila vytvořit si vlastní strategii vzdělávání v obecné rovině, nicméně v předmětu dějepis k větším změnám oproti předchozímu systému vzdělávání nedošlo. Koncepce učiva a jeho výběr zůstal nezměněn. Dějepis se vyučuje 2 hodiny týdně od 6. do 9. ročníku. Výuka dějepisu obvykle probíhá formou frontálního výkladu. Dějiny jsou žákům předkládány chronologicky, často srovnatelné s výkladem v učebnici. Po svém nástupu do zdejší školy jsem se proto pokusila, oživit výuku dějepisu začleněním projektu „Místo, kde žijeme.“

b. Projekt „Místo, kde žijeme“

Cennou zkušeností, z níž jsem při tvorbě diplomové práce čerpala, pro mě byla výstava „Místo, kde žijeme“, kterou jsem navrhla a společně se žáky a učiteli Základní školy Libušín realizovala ve školním roce 2008/2009. Myšlenkou vytvořit projekt na téma Libušín jsem se zabývala od září 2007, kdy jsem začala na libušínské škole učit. Počátkem úvah o zapojení regionálních dějin do výuky se otázka, kterou jsem tehdy položila žákům: „Víte, kdo byla kněžna Libuše?“ Kladením dalších otázek (Jak se jmenuje pan starosta? Komu jsou zasvěceny kostely?) jsem zjistila, že žáci o Libušíně téměř nic nevědí. Neznalost o místě, kde se narodili, žijí nebo alespoň navštěvují školu, byla pro mne zarážející. Nicméně, kdykoli jsem zapojila do výuky regionální tematiku, pozorovala jsem u žáků kladné reakce. Zvýšil se jejich zájem o výuku, úkoly v hodinách i ty, které měli vypracovat doma, plnili s daleko větším nasazením než při jakémkoli jiném tématu.

To vše mě vedlo k vytvoření projektu na téma „Místo, kde žijeme.“ Projekt byl navržen a realizován jako celoškolský a spolupracovali na něm žáci všech ročníků a téměř všichni učitelé. Cílem projektu bylo seznámit žáky s Libušínem ve všech jeho podobách. Žáci si měli v rámci projektu vyzkoušet práci mimo školní prostředí, získat dovednost pracovat s různými informačními zdroji a seznámit se s významnými lidmi z města, především starostou. Výstupem projektu bylo

³⁰⁵ Školní vzdělávací plán Základní školy Libušín, k nahlédnutí v ředitelně školy.

uskutečnit ve spolupráci s městem informační výstavu o Libušínu u příležitosti svatojiřské pouti, která se koná vždy první neděli po 24. dubnu. Výstava byla instalována v bývalém hasičském domě, jehož prostory pro tuto příležitost zapůjčilo škole město.³⁰⁶ Výstava byla rozdělena na několik okruhů, v rámci kterých učitelé společně s žáky nejprve nacházeli a poté zpracovávali konkrétní témata.

Prvním okruhem byla příroda. Věnovali se jí především žáci z nižších ročníků. Výtvarně znázornili důležité krajinné a přírodní útvary v Libušíně. Zabývali se jezírkiem, Pašijovou dráhou a nedalekou Vinařickou horkou. Dalším okruhem byla historie Libušína. Žáci vytvořili model hradiště, který byl doplněn žáky vytvořenými úlomky keramiky. V matematice sestavili statistickou tabulku vývoje počtu obyvatel. Osmá třída připravila velkou nástěnnou časovou osu. Devátá třída sestavila historickou mapu Libušína. Dále žáci stručně zpracovali vývoj školy. Dalším okruhem byla současnost města Libušín. V rámci přípravy tohoto okruhu žáci druhého stupně a páté třídy absolvovali besedu se starostou a zástupci skautů, fotbalistů a házenkářů z Libušína. Informace z besedy žáci použili na vytvoření informačních plakátů na téma: samospráva města, fotbal, skaut a házená. Výstava byla doplněna řadou výtvarných prací – vlaječky s městským znakem, záložky a kalendáře s motivy z historie Libušína, model Libušína v budoucnosti, puzzle s významnými stavbami. Návštěvníci výstavy si také mohli ověřit, co se dozvěděli, vyplněním pracovního listu, který pro ně připravili žáci.

Výstava měla úspěch. V pátek odpoledne proběhlo slavností otevření.³⁰⁷ Úvodní proslovy přednesli starosta Libušína a ředitelka školy, pak následovalo vystoupení pěveckého kroužku základní školy. Výstava byla otevřena v pátek, sobotu a neděli vždy od 10 do 17 hodin. Po dvou hodinách se střídaly skupinky žáků a pedagogický doprovod, kteří se věnovali návštěvníkům a vybírali symbolické vstupné. Během víkendu výstavu navštívilo značné množství lidí, bohužel jen malé procento z nich tvořili rodiče nebo jiní příbuzní žáků. Tato skutečnost mě donutila se zamyslet nad důvody, proč rodiče žáků na výstavu nepřišli. Uvědomila jsem si tak řadu chyb, které vznikly především na základě plánování projektu vyplývající především z mé nezkušenosti s plánováním a realizací školního projektu.

³⁰⁶ Fotografie z výstavy, viz příloha č. 46 - 53.

³⁰⁷ Fotografie ze slavnostního zahájení výstavy, viz příloha č. 54 - 57.

Plánování i realizace projektu probíhala od února. Nepodařilo se nám tak dostatečně rozpracovat cíle a konkrétní výstupy, tedy to, co si žáci mají z projektu odnést. Většina učitelů se soustředila pouze na jeden cíl: realizovat výstavu za každou cenu. Cílem se tedy stala výstava sama o sobě, nikoli činnost a práce žáků, při které by žáci získávali nové zkušenosti, dovednosti a poznatky. Krátké období na přípravu a realizaci projektu tuto tendenci ještě zvýšilo. Učitelé tlačili žáky, aby vytvářeli hmotné výstupy, sami jim přinášeli podklady či dokonce přesně diktovali, co mají žáci udělat. Informace, které žáci mohli zjistit sami na internetu, v knihovně, při exkurzi či návštěvou regionálního muzea, jim byly předkládány formou výkladu. Kvůli časové tísní žáci připravovali výstavu bez ohledu na to, zda náplň jejich činnosti je v souladu s tematickými plány. Žáci pracovali nesoustavně na dílčích úkolech, v kterých těžko nacházeli celkový smysl. Informace, které dostávaly, byly nesouvislé a posléze se naprosto vytratil základní požadavek projektu na samostatnost a odpovědnost žáka. Následkem toho žáci nepřijali práci na výstavě za svou. Pouze někteří žáci deváté třídy přijali odpovědnost za výsledek projektu a pracovali na něm samostatně, s chutí a vnitřním zaujetím. Jednou ze zásadních chyb pak bylo nevypracování systému hodnocení. Žáci pracovali na projektu, ale neznali přesné požadavky na to, za co budou hodnoceni a jakým způsobem budou hodnoceni.

Přes uvedené nedostatky měl projekt i řadu světlých momentů. Žáci získali základní informace o Libušíně a zvýšil se jejich zájem o město. Velmi pozitivně hodnotím práci 9. třídy, které se podílela na většině organizačních a přípravných pracích a na instalaci výstavy. Všechny aktivity v rámci práce na projektu, ale předčila beseda. Původně měla být besedou s pamětníky, ale nakonec se stala spíše odrazem současného fungování města a významných spolků v Libušíně. U spolků šlo především o srovnání současného stavu se stavem dřívějším. Beseda měla tři fáze – přípravnou, samotnou besedu a zpětnou vazbu.

Při přípravné fázi jsem nejdříve našla a domluvila se s občany Libušína, kteří byli ochotni se besedy zúčastnit. Účast přislíbil starosta, dva starší zástupci fotbalového oddílu a oddílu házené, a nakonec dva mladí vedoucí skautského oddílu. Další část přípravné fáze ležela především na žácích deváté třídy. Měli za úkol sestavit soubor otázek pro jednotlivé pamětníky. Dalí proto nejprve

do každé třídy krabičku, kam mohli všichni žáci vhodit své dotazy, a posléze vytvořili soubor dotazů pro každého účastníka besedy. Ke každému účastníkovi byli vybráni dva tazatelé (vždy z jiné třídy), kteří s ním následně vedli rozhovor. Den před samotnou besedou byl věnován přípravě. Děvčata v rámci pracovní činnosti připravila občerstvení, chlapci připravili jednu z tříd na besedu a tazatelé si vyzkoušeli, jak správně vést rozhovor. Kromě tazatelů dostali svůj úkol ještě další čtyři žáci – fotograf, novinář a dvě hostesky. Beseda proběhla v pátek 3. dubna 2009 a trvala od 9:00 do 12:00 hod. Povinně se jí zúčastnili žáci páté třídy a druhého stupně a dobrovolně vybraní zájemci z nižších tříd. Besedu uvedla paní ředitelka, která oficiálně přivítala pamětníky a předala slovo žákům. Pak postupně probíhaly rozhovory s jednotlivými účastníky. Besedu otevřel rozhovor s panem starostou, následoval zástupce fotbalu, pak házené a nakonec přišli na řadu skauti. Všichni účastníci s sebou přinesli fotografie či jiné předměty (starou ročenku fotbalu, kroniku házené, městský znak nebo skautský kroj). Po skončení řízeného rozhovoru byl čas na otázky diváků. Žáci se nejdříve ostýchali, ale nakonec ostých předčila zvědavost. Po skončení každého rozhovoru následovala krátká přestávka. Bylo velmi milým překvapením, když žáci o přestávce chodili za účastníky, aby se jich doptali na další a další záležitosti. Po skončení besedy se žáci rozešli do svých tříd, kde se svým učitelem absolvovali zpětnou vazbu. Každá třída dostala čtyři archy papíru, na které zpracovala jednotlivá témata z besedy. Zbytek hodiny byl věnován diskuzi o proběhlé besedě.³⁰⁸

Záměrně jsem se besedě věnovala ve větší míře, neboť byla velkým kladem v rámci práce na projektu.³⁰⁹ Velkou část besedy organizovali žáci sami, učili se plánovat další činnosti, vystupovat před větším publikem, zodpovědnosti a kolektivní práci. Žáci museli formulovat své otázky a požadavky. Značným přínosem bylo seznámení se s dospělými osobami, které mají zkušenosti s prací v neziskových organizacích. Žáci poznali, co všechno musí dospělí udělat, aby si oni mohli jít například zahrát fotbal. Byly jim tímto způsobem představeny

³⁰⁸ Fotografie z besedy, viz příloha č. 58 - 63.

³⁰⁹ Kladem bylo seznámení se s fungováním obce a starostou. Žáci poznali, že jsou schopni na poměrně vysoké úrovni jednat se zástupcem obce, slušně a smysluplně se vyjadřovat a diskutovat. Starosta seznámil žáky se samosprávou města a jejími členy. Ukázal žákům, jakým způsobem se schvaluje obecní rozpočet a jaký je jeho obsah. Vysvětlil žákům náplň své práce a osvětlil jim aktuální události, jakým způsobem k nim obec staví a jaká jsou jejich řešení. Žáci si uvědomili, že správa obce je složitou záležitostí, které je třeba věnovat pozornost.

pozitivní vzory jednání a chování. Nejen při přípravě besedy, ale i v rámci celého projektu měl možnost se zapojit každý žák svým vlastním způsobem. Důsledkem toho bylo zapojení do práce na projektu i žáků obvykle slabších či žáků se špatným chováním. Do výuky tak bylo aktivně zapojeno větší procento žáků než v běžných vyučovacích hodinách.

Z celkového hodnocení projektu „Místo, kde žijeme“ vyplynulo několik bodů, které jsem vzala v úvahu při přípravě projektů v letošním roce, jejichž cílem je začlenit regionální dějiny do výuky dějepisu na základní škole v Libušině:

- Zlepšit komunikaci s ostatními učiteli
- Projekty systematicky začlenit do běžného chodu školy, dát je do souvislosti s ŠVP
- Lépe připravit jednotlivé části projektů, jejich cíle a hodnocení
- Projekty navrhovat pro jednu třídu a řádově v délce jednoho týdne (velká náročnost delších projektů, ke kterým potřebuje zkušenosti nejen učitel, ale i žáci)
- Sdílet žákům, co se od nich konkrétně očekává a za co budou hodnoceni, určit jasný výstup projektu
- Důsledně se snažit zapojit všechny žáky
- Zapojit rodiče, více je informovat o průběhu projektu

2.2.2. Systémové začlenění regionálních dějin do výuky

Prvním krokem k úspěšnému a efektivnímu začlenění regionálních dějin do výuky dějepisu je naplánovat celkovou koncepci tohoto začlenění. RVP ZV umožňují školám přizpůsobit výuku svým potřebám a cílům. Škola ve svém školním vzdělávacím programu může dát prostor pro regionální dějiny, a jak už jsem předeslala výše, záleží pouze na škole, jaké formě dá přednost. Ačkoli velmi vhodnou formou začlenění dějin je projektové vyučování, jeho integrace do výuky musí být v souladu s celkovou koncepcí dějepisu podle ŠVP. Z tohoto důvodu

vkládám následující tabulku, která představuje úpravu vzdělávacího oboru dějepis ve Školním vzdělávacím programu Základní školy v Libušíně.³¹⁰

KONKRETIZOVANÝ VÝSTUP – ŽÁK:	UČIVO	REGIONÁLNÍ DĚJINY – ŽÁK:
6. třída		
<i>Lidé, jejich přítomnost, minulost</i>		
- dokáže vysvětlit zrození člověka v dějin. souvislostech - orientuje se v čase a místě - umí vyhledávat informace	- význam dějin - historické prameny, čas.přímka - hl. úkoly historiků, archeologů	PROJEKT - pracuje s historickými prameny, především Kosmovou kronikou - vyjmenuje instituce, kde se nacházejí prameny vztahující se k Libušínu - popíše jednoduše výsledky a průběh archeologických vykopávek v Libušíně
<i>Pravěk</i>		
- rozlišuje vývojové typy člověka - popíše způsob lovu, zbraně - vysvětlí vznik zemědělství - vyloží vznik, vývoj, využití lovu a vliv na společnost	- doba kamenná - způsob života lidí - počátky zemědělství - doba bronzová, železná - vznik umění, náboženství	- určí místo, kde se v okolí Libušína našly stopy z období pravěku
<i>Starověk</i>		
- vysvětlí vznik států - umí vysvětlit vznik křesťanství - vyloží přínos Orientu světu - popíše způsob života ve star. - vyhledává zajímavosti, fakta	- oblasti nejstarších států, podm. - křesťanství, vliv náboženství na společnost - věda, písmo, zákony - odlišnosti kulturní, společenské	
<i>Starověké Řecko</i>		
- vysvětlí pojmy spoj. s Dějepisem - objasní vznik městských států (odlišuje – Sparta x Atény) - odůvodní příčiny kolonizace - vyloží vývoj válek st. Řecka - vysvětlí přínos vědy, kultury - objasní význam Alexandra Makedonského	- kořeny řecké civilizace - řecké báje - městské státy - kolonizace Řecka - řecko-perské války - věda, kultura Řecka - Makedonie	

³¹⁰ Školní vzdělávací plán Základní školy Libušín, k nahlédnutí v ředitelně školy.

Starověký Řím		
- vysvětlí, jak vznikla římská říše - popíše fungování římské společnosti, význam osobností - vysvětlí úlohu křesťanství - popíše vývoj boje Říma o ovládnutí Středomoří (vojsko) - vysvětlí přínos vědy, kultury - objasní rozpad římské říše - vysvětlí význam Keltů u nás	- vývoj římské říše do ovlád. Itálie - římská republika, císařství - počátky křesťanství - punské války - římské legie - římská věda, kultura - rozpad říše římské - Evropa v době železné - Keltové	
7. třída		
Raný středověk		
- rozlišuje základní historické etapy - objasní stěhování národů - Slované - vytyčí zákl. znaky byzantské kultury - vysvětlí odlišnosti islámu - objasní význam Karla Velikého - vyhledá nejstarší útvary na našem území, objasní význam (využití dokumentů) - pojedná o nejstarších stát. Evropy	- obraz rané Evropy - Byzantská říš - Arábie - říše Franská - Samova, velkomoravská říše - počátky čes.státu (Václav) - slovanské státy, Anglie, Francie - církevní organizace - románská kultura	- na příkladu libušínského hradiště objasní život na hradištích v době počátků českého státu
Vrcholný středověk		
- popíše význam církve - uvádí znaky, památky - objasní vznik střed.měst - poukazuje na nejvýzn.osobnosti Přemyslovců, Lucemburků též světových (Jana z Arku) - posoudí vznik, vývoj husitství, popíše způsob boje husitů, významné osobnosti	- vznik středověkých měst - poslední Přemyslovci, Lucemb. - Karel IV. - stoletá válka - husitská „revoluce“	- uvede možnou dataci kostela sv. Jiří a důvody, které vedou k nejednotnosti této datace - vyloží podobu Libušína ve 14. století
Pozdní středověk		
- zhodnotí vládu Jiřího z Poděbrad - popíše situaci za Jagellonců - uvede změny ve výrobě, obchodu - vybere hl. znaky gotiky	- Jiří z Poděbrad - Jagellonci - hospodářský a technický rozvoj - gotická kultura	
Raný novověk		
- odliší znaky renesance - ukáže cesty mořeplavců, uvede význam plaveb - vysvětlí pojem absolutní monarchie - vytyčí význam osobností 17.st. - popíše vznik, průběh 30leté války - přiblíží osobnost J.A.Komenského - vysvětlí pojem kolonialismus	- renesanční spol. - objevné zámořské plavby - počátky absolutních monarchií - Rudolf II. - třicetiletá válka - J.A.Komenský,	- objasní vztah pánů z Martinic k Libušínu - vypráví pověst o

na Velké Británii	doba temna - poč. kapitalismu, kolonialismus, Alžběta I	nejstarším náhrobním kamenu na hřbitově u sv. Jiří
8. třída		
<i>Období 17. - 18. stol.</i>		
- dokáže navázat na předcház. období vývoje - vysvětlí změny ve společnosti, pojem konstituční monarchie - vysvětlí pojem buržoazní revoluce a průmyslová revoluce - absolutismus v Evropě, dokáže vysvětlit pojem, používá mapu, srovnává - určí zákl. znaky barokní kultury, osvícenství - objasní co je osvícenský abs., dokáže na vládě Marie Terezie - popíše okolnosti vzniku USA	- počátky novověku v Evropě - Anglická buržoazní revoluce - rozvoj věd- průmyslová revoluce -absolutismus v Evr., Francie, Rusko, Prusko - baroko (evropské, u nás) - vláda Marie Terezie a Josefa II.(reformy) - vznik USA	- uvede příklady barokní kultury v Libušíně (průčelí kostela sv. Jiří a dřevěná zvonice)
<i>Novověk 18. st. - r. 1914</i>		
- objasní příčiny, průběh francouzské revoluce - posoudí význam osobnosti - dokáže srovnávat vývoj v Evr. - vysvětlí proces NO, poukáže na nejvýznam. osobnosti - uvádí znaky romantismu, klasicismu v umění - určí příčiny neúspěchu revoluce 1848 - objasní vývoj v Evropě ve 2. pol. 19. stol. poukáže na Františka Josefa I. - stanoví příčiny vzniku občanské války v USA	- francouzská revoluce - napoleonské války - vývoj v Evropě -změny ve spol. - národní obrození - romantismus, klasicismus - revoluce 1848 -státy Evropy ve 2. pol. 19. stol. - František Josef II. - občanská válka v USA	- vyjmenuje a v terénu dokáže rozeznat jednotlivé části Libušína jmenované v polovině 19. století - na příkladu libušínských dolů charakterizuje význam uhelného průmyslu pro rozvoj města
9. třída		
	- opakování- 2. pol. 19. stol. v Evropě a USA	
<i>Moderní doba</i>		
- posoudí, charakterizuje předválečnou situaci - posuzuje příčiny, ohniska, průběh a důsledky I.sv. války - vysvětlí okolnosti vzniku revolucí, jejich důsledky - chápe okolnosti vzniku ČSR, objasní situaci za 1. republiky - rozlišuje pojmy nacionalismus, fašismus, komunismus - posoudí příčiny a důsledky Mnichovské dohody	- první světová válka - ruské revoluce - vznik Československa, 20. léta - 30. léta: vznik fašismu, světová hospodář. krize -Mnichovská dohoda, Protektorát Č+ M - druhá sv. válka - poválečná Evropa,	- totální charakter války doloží na příkladu zabavení zvonů z libušínských kostelů - charakterizuje běžný život města Libušín mezi válkami - na základě četby obecní kroniky objasní dopady druhé světové války na Libušín - na příkladech

- vysvětlí příčiny, akce 2. svět. války, její důsledky - uvede projevy odporu, objasní vlivy na poválečné uspořádání	ČSR (1945-1948)	z obecních dějin (zadržení Židů, PTP) doloží porušování lidských práv nacistickými a komunistickými režimy
<i>Dějiny od pol. 20. stol. do současnosti</i>		
- objasní, vysvětlí, dokládá vliv SSSR na ČSR, její vývoj k r. 1948, jeho důsledky, učí se objasňovat okolnosti rozdělení světa, vytváření vojenských bloků - uvědomuje si respektování identity druhých - vyhledá informace o krizových projevech, sestaví přehled hlavních událostí - vyhledá zákl. informace nejvýznam. objevů, vynálezů, děl a jejich autorů	- postavení ČSR po válce, Únorová revoluce 1948 - studená válka, rozdělení světa - rozpad koloniálního systému - vnitřní situace v zemích východního bloku (krizové projevy) - vznik ČR - ČR na přelomu tisíciletí - technika, věda, kultura ve 2. pol. 20. stol.	- na vývoji volebních výsledků prokáže hlavní postavení komunistické strany v Libušíně uvádí důvody, které k tomu přispěly PROJEKT

Z původní tabulky ŠVP³¹¹ jsem pro přehlednost vynechala sloupce ověření znalostí a mezipředmětové vztahy. Namísto nich jsem přidala sloupec regionální dějiny. Při sestavování tabulky jsem vycházela především ze stávajících poměrů na škole i svých zkušeností, které jsem shrnula v podkapitole Východisko. Především moje zjištění, že učitelé ani žáci nemají zkušenosti s projektovou výukou, mě vedlo k navržení menších projektů v rámci stávajícího ŠVP.

Vzhledem k závěru, že regionální dějiny je dobré zařadit v soustavných blocích, jsme rozhodla pro začlenění do šestého a devátého ročníků. V šestém ročníku by měl projekt podpořit úvodní témata dějepisu: význam dějin, historické prameny, časová přímka, hlavní úkoly historiků, archeologů a motivovat žáky pro další studium dějepisu na základní škole. V devátém ročníku představuje projekt může projekt prokázat, co se žáci během své školní docházky naučili.

Při vybírání tématu k projektu jsem vyšla z významných momentů historického vývoje města Libušín. Jako první téma jsem zvolila dobu prehistorie a hradištní a jako druhé dějiny 20. století. Obě období jsou navíc stále živá v místní

³¹¹ Mým cílem nebylo hodnocení kvality ŠVP, proto jsem pracovala se stávajícím ŠVP vytvořeným Základní školou Libušín. Ignoruji jeho nedostatky, pracuji s ním pouze jako se schváleným a závazným dokumentem.

komunitě. Sestavila jsem tedy dva týdenní projekty. První z projektů byl věnován nejstarším dějinám města – archeologii a době hradištní. Tohoto projektu se zúčastnili žáci 6. třídy. Druhý projektový týden byl věnován tématu hornictví a pracovali na něm žáci 9. třídy.

3.

PŘÍPADOVÉ STUDIE

V předchozích částí jsem se zabývala nejprve teoreticky začleněním regionálních dějin do výuky formou projektové výuky a posléze jsem navrhla koncept tohoto začlenění do výuky dějepisu na Základní škole Libušín. Z toho jsem vyšla pro přípravu případových studií. Záměrem výchovně vzdělávacích projektů, které mají podpořit systematické začlenění regionálních dějin do výuky dějepisu na Základní škole v Libušíně, je přiblížit žákům Základní školy v Libušíně historii města, ve kterém navštěvují školu.

Převážná většina žáků v Libušíně nejen navštěvuje školu, ale také zde žije. Přesto ale nemá k Libušínu bližší vztah. Žáci žijí v místě, o kterém nic nevědí. Nevšímají si svého okolí. Prvotním cílem projektů je otevřít žákům oči, naučit je vnímat své okolí a uvědomit si, že není samo sebou, jak dnešní Libušín vypadá, ale že jeho podoba má kořeny v předcházejícím vývoji. Projekty však nemíní zůstat v rovině znalostí, naopak je nutný přesah do oblasti dovedností a hodnot. Snahou projektů je tedy prohloubit u žáků nejen znalosti o městě, ale pomoci jim najít si k Libušínu osobní vztah.

S přípravou projektů jsem začala počátkem února. Nejdříve jsem hledala vhodné téma z regionálních dějin, které bych mohla se žáky zpracovat. Vybrala jsem dvě: dobu hradištní a Libušín a hornictví. Postupně jsem začala rozpracovávat projekty do podoby, aby se daly realizovat. Nejdříve jsem si vytyčila cíle, které chci naplnit, pak jsem vybírala, řadila a sestavovala různé aktivity a nakonec jsem stanovila způsob hodnocení žáků. Při přípravě projektů jsem proto metodicky vyšla především z kritického myšlení, které umožňuje žákům, aby našli osobní vztah k probírané látce, aktivně se zapojili do výuky, kriticky pracovali s informacemi a přemýšleli o probírané látce, dále jim umožňuje získat sebejistotu a odpovědnost za své učení. Uplatnila jsem třífázový model kritického myšlení, tedy evokace – uvědomění – reflexe. V první fázi dochází k vybavení a utřídění dosavadních znalostí žáků o daném tématu. Žáci na základě svých dosavadních znalostí a zkušeností evokují, čemu se budou v projektu věnovat. Uvědomění si významu

informací je druhá fáze kritického učení, během níž žáci získávají nové informace. Zároveň se žáci učí o informacích přemýšlet a hodnotit je. Poslední, třetí fázi představuje reflexe. Žáci třídí a zpracovávají získané informace a formulují vlastní závěry.³¹²

Poté následovalo organizační zajištění projektů. Předložila jsem návrhy projektů ředitelce Základní školy Libušín. Společně s ní jsem upravila některé dílčí aktivity tak, aby odpovídaly možnostem školy a schopnostem žáků. Poté bylo nutné seznámit s projekty ostatní učitele na škole, což jsem učinila na pedagogické radě v polovině dubna a na třídních schůzkách jsem obeznámila rodiče s průběhem vyučování v projektovém týdnu. Kromě školy jsem musela zajistit exkurzi ve Sládečkově vlastivědném muzeu v Kladně a ve Skanzenu Mayrau. Pracovníci obou institucí byli velmi vstřícní a po společné dohodě jsme upravili program tak, aby naplňoval požadavky projektu. Posledním přípravným úkolem bylo sehnat pamětníky pro projekt 9. třídy. Vytipovala jsem asi 10 starších občanů Libušína, osmdesátníků z hornických rodin, všechny jsem obešla a seznámila je s cíli projektu pro 9. třídu. Nakonec zůstali tři, kteří byli schopni a ochotni se mnou spolupracovat. Přípravné fáze jsem ukončila v průběhu května. V červnu následovala realizace obou projektů a zpracování výsledků formou případových studií.

3.1. Po stopách neznámých jezdců

Případová studie výchovně vzdělávacího regionálně historického projektu pro 6. třídu Základní školy Libušín

KLÍČOVÁ SLOVA:

Archeologie, muzeum, hradiště, historické prameny

ANOTACE:

Projekt byl realizován s žáky 6. třídy Základní školy v Libušíně v červnu 2010. Jeho základním motivem bylo seznámení žáků s nejstarší historií Libušína prostřednictvím různých historických pramenů. Při sestavování projektu jsem

³¹² STEELE, Jeannie + kol.: *Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Příručka III, Další strategie k rozvíjení kritického myšlení*. Kritické myšlení, Praha 2007, str. 9 - 15.

vycházela z metody, která se často využívá v muzejních programech pro školy, tzv. objektové učení. Základem této metody je učení se na základě předmětů. Jejich zkoumáním získávají žáci nové poznatky, vědomosti, dovednosti a zkušenosti. Do procesu učení se tak zapojuje více smyslů, což umožňuje lepší zapamatování a snadnější pozdější využití nabytých zkušeností.³¹³ Žákům byly předloženy obrázky jezdců. Cílem projektu bylo nalezení odpovědi, co to na obrázku vlastně je. Mým úkolem v projektu bylo předkládat žákům správné otázky, které je nasměrovaly k cíli.

Žáci v rámci projektu navštívili Sládečkovu vlastivědné muzeum v Kladně, kde se seznámili s prací muzea, s prací archeologů a archeologií jako stěžejní disciplínou pro získávání informací o pravěku a raném středověku. Žákům bylo muzeum představeno jako instituce, kde mohou získat odpovědi na své historické otázky. Dalšími historickými prameny, se kterými se žáci seznamovali, byly písemné prameny o nejstarších dějinách, tedy legendy a pověsti vztahující se k Libušínu. Žáci se učili vyhledávat a porovnávat informace v nich obsažené. Nejprínosnější částí projektu se stal den strávený v místě bývalého libušínského hradiště. Výprava do míst, o kterých žáci získali informace v muzeu, si kladla za cíl konfrontovat zjištěné s dnešní realitou. Umožnila žákům uvědomit si důležitost a význam krajiny a prostředí pro formování historických zkušeností na jedné straně, a na straně druhé žákům ukázala přesah historie do současnosti. Dokázala je přesvědčit se o tom, že i když jsou historické události a lidské osudy v ní se odehrávající dávno pryč, stopy po nich zůstávají. A záleží jen a jen na nás, zda je uvidíme.

MATERIÁL A POMŮCKY:

Desky na portfolia, pastelky, lepidla, pracovní listy

VÝSTUPY:

Výstupem projektu je žákovo portfolio, do kterého si postupně vkládá všechny splněné úkoly, a tak si shromažďuje informace. Cílem portfolia je nasbírat

³¹³ JAGOŠOVÁ, Lucie; MRÁZOVÁ, Lenka: Objektové učení jako základ muzejní didaktiky in: *Muzejní pedagogika dnes*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008, str. 231.

tolik informací, aby z nich mohl co nejlépe vyplnit *Závěrečnou zprávu o archeologické akci*.³¹⁴ Společným výstupem celé třídy je vytvoření informační nástěnky o tématu projektu a sestavení zábavně-vzdělávací hry pro žáky ostatních tříd.

CÍLOVÁ SKUPINA:

Projekt je určen pro žáky 6. třídy. V libušínské základní škole má navštěvovat tuto třídu 15 dětí, z toho 8 žákyň a 7 žáků. V projektovém týdnu bylo ve škole přítomno 10 žáků.

CÍLE:

Projekt vede k:	Projekt směřuje k tomu, byl žák schopen:
V OBLASTI ZNALOSTÍ	
1) získání vědomostí o historickém vývoji v dnešním městě Libušín v pravěku a především v raném středověku	- popsat vlastními slovy počátky historického vývoje v oblasti Libušína - zařadit události na časovou osu
2) znalosti historických pramenů a paměťových institucí	- vyjmenovat druhy historických pramenů a paměťových institucí - uvést příklady historických pramenů a institucí, ve kterých nalezneme informace o Libušínu
3) porozumění pojmu hradiště	- vysvětlit pojem hradiště a ukázat na časové ose, kdy se zhruba hradiště stavěla - objasnit funkci a vzhled hradiště na příkladu přemyslovského hradiště v Libušíně - uvést příklady dalších hradišť v okolí
5) seznámení s archeologií, prací archeologa a archeologickými vykopávkami	- uvést příklad možných archeologických nálezů - popsat práci archeologa - označit na časové ose, kdy probíhaly v Libušíně nejdůležitější archeologické vykopávky a stručně popsat jejich závěry

³¹⁴ Pracovní list – Závěrečná zpráva o archeologické akci, viz příloha č. 64.

V OBLASTI DOVEDNOSTÍ	
1) využívání historických pramenů	- rozhodnout, které historické prameny jsou vhodné pro zjištění zadané otázky a určit, kde jsou uloženy - vyhledávat informace v historických pramenech - interpretovat nalezené informace
2) samostatnosti při plnění úkolů	- plnit zadané úkoly podle předem stanoveného plánu a ve stanoveném časovém úseku - navrhnout a plánovat si postup práce - dokončit započatou práci
3) utváření dobrých vztahů ve skupině	- uvědomit si výhodnost práce ve skupině - pracovat v zájmu skupiny lidí - respektovat práci ostatních členů skupiny
4) rozvoji schopnosti pracovat s informacemi	- získávat informace z různých zdrojů - shromažďovat získané informace - vyhodnocovat informace, hledat závěry ze získaných informací - vysvětlit význam získaných informací
5) orientaci v čase	- utvořit vlastní časovou osu - zakreslovat na předem danou časovou osu nové informace
6) rozvoj tvůrčí činnosti a fantazie žáků	- předat informaci prostřednictvím uměleckého díla
V OBLASTI HODNOTOVÉ	
1) rozvoji pozitivního vztahu k hledání odpovědí	- samostatně nacházet otázky, které nejsou zodpovězeny - aktivně hledat odpovědi, na zadané otázky
2) získání vztahu k regionu	- nacházet svůj vztah k Libušínu - vnímat své okolí se zájmem - snažit se získat další informace o Libušínu

ROZVOJ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ

V rámci práce na tomto projektu si žáci rozvíjejí především následující klíčové kompetence:

kompetence k učení

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě
- poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich

kompetence pracovní

- používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky

kompetence občanské

- respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit

NÁVAZNOST NA ŠVP

Projekt realizuje obsah vzdělávacího předmětu Dějepis a to především v následujících částech vzdělávacího obsahu. V rámci tématu Lidé, jejich přítomnost, minulost se projekt vrací k učivu: význam zkoumání dějin, získávání informací o dějinách, historické prameny; historický čas a prostor. Rozšiřuje učivo pravěku o příklady lokálních archeologických kultur a souvisle přechází k učivu o raném středověku. Žáci se seznámí s životem v počátcích středověku na našem

území, dotknou se tím učiva o utváření středověké Evropy, příchodu Slovanů na naše území a počátcích našeho státu, což žáky dále motivovalo pro výuku dějepisu v sedmém ročníku. Přínosem projektu jsou i vazby na další vzdělávací obory a průřezová témata.

REALIZACE:

Projekt probíhal ve čtyřech dnech. Na počátku byly žákům předloženy dva obrázky jezdců. Žáci dostali za úkol napsat vyprávění, ve kterém by vyjádřili, co obrazy vystihují. Prostřednictvím úkolů a činností v následujících dnech zjišťovali, zda jejich hypotéza byla, nebo nebyla správná. K ověření či vyvrácení hypotézy museli využívat různých historických pramenů. Žákům byl rozdána formulář pro zápis nálezové zprávy, do kterého průběžně zaznamenávali zjištěné informace o obrázku. Pro zápis do formuláře bylo vyčleněno několik minut před koncem každého dne a zhruba půl hodina určená k reflexi a hodnocení projektového dne.

Závěrečnou zprávu o archeologické akci žáci nosili neustále u sebe, aby do ní mohli zapisovat zjištěné informace. Na konci dne ji vždy umístili do desek. Do těchto desek žáci postupně přidávali různé materiály – pracovní listy, obrázky, texty nebo materiál získaný v muzeu. Vytvářeli si tak malé portfolio, které jim poslední den pomáhalo doplnit závěrečnou zprávu, která byla konečným výstupem projektu. Kromě individuálního úkolů vytvořit portfolio a odevzdat vyplněnou Závěrečnou zprávu, dostali žáci ještě společný úkol pro celou třídu. V posledním projektovém dni připravit zábavně-vzdělávací hru na téma „Libušínské hradiště“ pro žáky ostatních tříd.

Kvůli projektu bylo nutno upravit i prostor třídy. V přední části třídy byl z lavic vytvořen prostor, kde žáci shromažďovali svá portfolio. Během projektu měli žáci dovoleno sedět po dvojicích, což v rámci běžné výuky nesmějí. V zadní části třídy byly umístěny čtyři stojany. Každý stojan informoval o průběhu jednoho projektového dne. Na stojany žáci umísťovali nejdůležitější poznatky získané během dne a hodnocení dne.

OBSAH – DÍLČÍ AKTIVITY:

Den první – Přípravný den

Cíle:

- Žák zaměří svůj zájem na tematiku projektu
- Žák si zopakuje teoretické základy, které musí využívat, v následujících dnech
- Žák si osvojí pojmy a fakta, která bude potřebovat při další práci
- Žáci se seznámí s požadavky projektu a jeho hodnocením

Charakteristika:

První den proběhl jako přípravný. Vyučování bylo rozděleno do běžných vyučovacích hodin. Jednotlivé předměty vedli různí učitelé. Rozvrh však byl upraven tak, aby vyhovoval požadavkům projektu. Činnosti v jednotlivých vyučovacích hodinách byly směřovány k tématu projektu a staly se jakousi teoretickou přípravou, aby žáci byli schopni projekt úspěšně zvládnout. Prvořadým cílem dne bylo motivovat žáky k další práci na projektu. Vzbudit u nich zájem a trochu zvědavosti, co bude následovat.

1. Vyučovací hodina – Matematika

Ačkoli by se mohlo zdát, že matematika nemá s dějinami příliš společného, opak je ovšem pravdou. Především první hodiny dějepisu v 6. třídě jsou v těsné souvislosti s matematickým myšlením. V této době žáci často nemají představu o chronologii, poměrné délce různých epoch, neumí ani rámcově zařadit historické události. První hodina projektu byla proto věnována opakování učiva z prvních hodin dějepisu. Byla zaměřena především na orientaci v dějinách a posuny na časové ose. Žáci pracovali s pracovními listy,³¹⁵ ze kterých se po splnění matematických úloh dozvěděli historické pojmy a fakta. Žáci si tak zopakovali dělení dějin na jednotlivé etapy a pohyb na časové ose. Zároveň již při této činnosti

³¹⁵ Pracovní list z matematiky, viz příloha č. 66.

byla pozornost žáků směřována k období vztahujícímu se k tématu projektu – tedy pravěké civilizace, Slovanům, době hradištní a počátkům českého státu.

V prvním úloze žáci pracovali s desetinnými čísly a po vyluštění šifry si připomněli dělení dějin na jednotlivé etapy. Zároveň již vytvořili jednoduchou časovou osu. Druhým úkolem bylo vyřešit slovní úlohu, jejíž zadání přiblížilo žákům obydlí Slovanů. Žáci si v rámci tohoto úkolu zopakovali geometrické obrazce a výpočty jejich obvodů a obsahů.

Hlavní činností byla práce s časovou osou. Každý žák obdržel kartičku, která byla rozdělena na dva díly. V první části byl matematický příklad ukrývající historické datum, v druhé části pak byla popsána událost, která se stala, v tom kterém roce.³¹⁶ Nejdříve žáci vypočítali datum události a kartičku vybarvili podle historické etapy (pravěk, starověk, středověk, novověk, moderní doba).³¹⁷ Hlavním výstupem této činnosti a celé vyučovací hodiny se stalo vytvoření velké časové osy ve třídě, která zde zůstala po celou dobu plnění projektu³¹⁸. Žáci byli rozděleni na čtyři skupiny podle historických etap. Každá ze skupin dostala lístečky jedné barvy (výjimka: pravěk a středověk zpracovávala jedna skupina). Jejím úkolem bylo seřadit chronologicky lístečky. Poté každá skupina přečetla datum a událost na lístečku a nalepila na připravenou časovou osu na stěně třídy. Postupně tak žáci nalepili všechny lístečky.

2. Vyučovací hodina – Angličtina

Smyslem druhé hodiny bylo zopakování si paměťových institucí, které uchovávají historické prameny. Žáci opět vyplňovali pracovní listy s křížovkami.³¹⁹ Po vyluštění křížovek se žáci z tajemek dozvěděli typy paměťových institucí.

³¹⁶ Data a události jsem vybrala v první řadě s ohledem na potřeby projektu, v druhé řadě na přesah do dalšího ročníku (tedy středověkých dějin) a doplnila jsem je významnými daty z dalších období historického vývoje. Pro ucelenou představu o dějinách je nutné osu upravit a doplnit o další události. Tato doplnění se může realizovat v dalších ročnících.

³¹⁷ Poslední cvičení v pracovním listu, kdy měli žáci událost na kartičce zanést na časovou osu, bylo z časových důvodů vynecháno. Na časové ose měli zároveň znázornit dnešní den a datum narození a vypočítat kolik let uběhlo mezi jednotlivými body na časové ose.

³¹⁸ V původním plánu projektu měl každý žák dostat jednu kartičku. Při vytváření časové osy by tak žáci vytvořili postupnou chronologickou řadu a následně lístečky s datem a událostí nalepovali na časovou osu.

³¹⁹ Pracovní list z anglického jazyka – křížovky, viz příloha č. 67.

Následně s pomocí učitele a slovníku četli rozhovor mezi Andy a Kate³²⁰ a odpovídali na otázky učitele, které je směřovaly k pochopení významu galerie. Posledních 15 minut hodiny bylo věnováno diskuzi nad obrázky a krátkými texty o vlastivědných muzeích na Kladensku.³²¹ Cílem hodiny bylo seznámit žáky s regionálními historickými muzei a institucemi.

3. Vyučovací hodina – Dějepis

Hodina byla zaměřená na poznávání různých typů historických pramenů a jejich členění. Každý žák dostal pracovní list,³²² na kterém byl zobrazen schéma dělení historických pramenů. Žáci byli vedeni učitelem, aby si vzpomněli, jaké typy historických pramenů znají. Společně pak vytvořili schéma dělení historických pramenů. Další část hodiny učitel promítal obrázky různých historických pramenů a žáci vybírali z příkladů, které mají na pracovním listě, o jaký pramen se jedná. Každý příklad pramene spojili s daným typem ve schématu. Když žáci vypracovali pracovní listy, v řízené diskuzi navrhovali, ve které paměťové instituci mohou daný pramen nalézt.

4. Vyučovací hodina – Český jazyk, sloh

Učitel přinesl žákům obrázky jezdců, které jsou vyryty na kamenech nalezených na hradišti v Libušíně. Žáci dostali za úkol napsat vyprávění o těchto obrázcích. Před samotným psaním učitel zopakoval s žáky zásady vyprávění. Poté žáci napsali fantazijní vyprávění o těchto obrázcích. Po dokončení práce učitel vyzval žáky, aby vybrali jednu větu z vyprávění, která jim přijde nejdůležitější a která nejlépe vystihuje, co obrázek znamená. Žáci si tak vytvořili hypotézu o předmětu zkoumání. Před čtením žáky vytvořených vyprávění, jsem doufala, že rozvinou svou fantazii. Byla jsem trochu překvapena, když jsem zjistila, že žáci se báli popustit uzdu své fantazie a pustit se do opravdového příběhu. Navíc většina žáků se oddělila od vyprávění a zůstala u pouhého popisu.³²³

³²⁰ Pracovní list z anglického jazyka – Co je to galerie?, viz příloha č. 68.

³²¹ Pracovní list z anglického jazyka – regionální muzea, viz příloha č. 69.

³²² Pracovní list z dějepisu – historické prameny, viz příloha č. 70.

³²³ Výstup z hodiny českého jazyka – vyprávění, viz příloha č. 65.

5. Vyučovací hodina – Občanská výchova

Teprve poslední hodinu jsem s žáky strávila já. Hodina začala diskuzí na téma, co dneska zažili a na čem pracovali během dne. Žáci vyslovovali své názory na předešlé hodiny a uvažovali, proč dneska pracovali na předešlých úkolech a jaké měly hodiny mezi s sebou souvislosti.³²⁴ Nakonec jsem jim objasnila a vysvětlila, co bude náplní práce v následujících dnech. Zadala jsem jim úkol zjistit, co znamenají obrazce na kamenech a kde se vzali. V okamžiku, kdy jsem jim zadal tento úkol, žáci tvrdili, že „už to dělali na češtině“ a „už vědí, co je na kamenech.“ Nerozmlouvala jsem jim jejich pravdu, jen jsem řekla, že si během následujícího dne pouze ověříme, jestli mají pravdu. Každému jsem rozdala pracovní list *Závěrečná zpráva o archeologické akci*, který jsme si společně prohlédli, a přečetli údaje, které mají žáci zjistit. V tuto chvíli dostali žáci prostor, aby si doplnili informace do závěrečné zprávy. Žáci najednou znejistili a nevěděli, co mají doplňovat. Ukázala jsem jim tedy kolonky, které již po dnešním dni mohou vyplnit. Jednalo se především o jméno, dobu trvání, zaznamenat mohli i jedno z míst, kam se měli podívat. Nakonec jsem žákům znovu osvětlila průběh projektu a požadavky na jeho úspěšné splnění. Následně si každý žák založil své portfolio. Do něho si vložil pracovní listy, s kterými prvního dne pracoval a *Závěrečnou zprávu o archeologické akci*.

Poté žáci plánovali další práci. Diskuzi jsem otevřela otázkou: Co tedy musíme udělat, abychom zjistili, co je na obrázcích? Žáci navrhovali způsoby řešení. Za pomoci doplňujících otázek došli k závěru, že je nutno využít některé historické prameny a aby prameny získali, je nutné navštívit některou paměťovou instituci. Společně jsme se dohodli, že zítřejšího dne navštívíme Sládečkovu vlastivědné muzeum v Kladně.

První den proběhl ve znamení příprav a očekávání. Hodnocení dne trvalo téměř celou vyučovací hodinu. Žáci nevěděli, co od nich chci a proč mají hodnotit oni a ne já. Nedokázali se vyjádřit, co se jim nebo někomu jinému povedlo či nepovedlo. Někteří měli problém určit i činnost, která je bavila a která ne. Nakonec se však většina shodla, že nejlepší hodina byla hodina matematiky.

³²⁴ Zpočátku bylo velmi těžké žáky přesvědčit o tom, aby mluvili. Měla jsem dojem, že se žáci obávají svůj názor vyjádřit.

Den druhý – Návštěva Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně

Cíle:

- Žák chápe funkci muzea a jeho činnost
- Žák se obeznámí s pojmy: hradiště, opevnění, akropole, archeologie a metodami archeologické práce, Slované, přemyslovské hradiště

Charakteristika:

Druhého dne jsme se vypravili do Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně, které shromažďuje a vystavuje archeologické nálezy z kladenského regionu. Kromě jiného obsahuje expozice *Pravěk Kladenska* i kameny z libušínského hradiště s vyobrazením jezdců, s kterými žáci předchozího dne pracovali.

Nejdříve žáci absolvovali prohlídku muzea, během které viděli i jim známé obrázky vyobrazení jezdců. Dozvěděli se, že kameny byly nalezeny v rámci archeologických vykopávek v Libušíně. V následující přednášce o archeologii a době hradištní ve středních Čechách se dozvěděli bližší informace o práci archeologů a o archeologických výzkumech v okolí Kladna. Po prohlídce expozice připravili pedagogičtí pracovníci muzea pro žáky program. Část programu byla převzata z běžně nabízeného programu pro školy s názvem „Cesta do pravěku“ a část programu byla přizpůsobena konkrétním potřebám projektu. Žáci si vyzkoušeli především práci archeologa. Následovala přednáška ředitele muzea PhDr. Zdeňka Kuchyňky. Účelem přednášky bylo představit žákům dobu hradištní a obeznámit je s odbornými pojmy, které se vážou k tomuto tématu. Kromě výše zmíněného se žáci seznámili s prací a funkcí muzea jako paměťové instituce.

1. Aktivita – prohlídka muzea

Před vstupem do muzea jsme si připomněli, jaké informace získané předešlého dne, se nám dnes můžou hodit. Žáci postupně vyvozovali, že si připomněli, že historické prameny se nacházejí v různých institucích, jako je například muzeum. Dále uváděli, co v muzeu můžeme vidět a jaké jsou funkce muzea. Nakonec si žáci prohlédli svou *Závěrečnou zprávu* a navrhovali, které

kolonky budou moci případně doplnit. Zároveň vyslovovali názory o tom, na jakém materiálu nebo předmětu mohou být zobrazeny obrázky jezdců.

Po vstupu do muzea se žáků ujal průvodce muzea, který je provedl expozicí *Pravěk Kladenska* a částečně i *Od tvrzí k baroknímu zámku*, která je zaměřena na dějiny Kladna. Expozice kladenského muzea není rozsáhlá, přesto díky ní žáci viděli mnoho zajímavého. Mezi nejzajímavější nálezy se řadí předměty řivnáčské kultury z Homolky u Stehelčevsi z pozdní doby kamenné, meč, kopí a opaskové kování z hrobu keltského bojovníka z Makotřas, nebo kopie velkomoravského gombíku z Kačice. Expozice postupně představuje nálezy od doby kamenné k době bronzové. Průvodce vysvětlil žákům vývoj keramiky a na od ní odvozených názvů pravěkých kultur. Dále expozice seznamuje s dobou Keltů a příchodem Slovanů, tak se postupně přenese z doby pravěku k ranému středověku. Žáci se v tuto chvíli dozvěděli, která hradiště existovala v okolí Kladna, a mohli nahlédnout do vitríny, ve které byly umístěny nálezy z doby hradištní. Zde je čekal významný objev. Ve vitrině jsou uloženy kameny s rytinami jezdců z libušínského hradiště. Žákům byl ponechán prostor, aby si mohli zaznamenat důležité informace. Konec prohlídky expozice byl uzavřen kratičkým exkurzem do dějin Kladna.

2. Aktivita – dílny

Po prohlídce se žáci přesunuli do horního sálu muzea, ve kterém proběhl další program – dílny. Program se skládal ze dvou částí. Nejdříve proběhla beseda, během které seznámili pracovníci muzea žáky s pojmy archeologie, archeolog, archeologické nálezy a archeologická lokalita. Beseda zabrala zhruba 15 minut. Následující hodina byla věnována druhé části programu, která byla zaměřena na aktivní činnost žáků. V sále muzea byly vytvořeny tři pracovní místa, na každém z nich žáci plnili jiný úkol. Žáci byli rozděleni do tří skupinek a každá skupinka postupně plnila všechny úkoly.

Prvním úkol byl zaměřen na seznámení s prací archeologa v terénu. Na stole byla umístěna simulovaná archeologická sonda. Úkolem žáků bylo nalézt v písku střepy a provést dokumentaci nálezů, tedy překreslení nálezů na milimetrový papír a vyplnění záznamu o nálezů. Na dalším pracovním místě žáci slepovali střepy maket pravěkých a raně středověkých nádob. Po slepení nádoby žáci podle plakátu

s vývojem keramiky určovali stáří nádoby a typ kultury, která danou nádobu používala. Posledním úkolem byla práce s mapou. Žáci dostali do skupinky mapu krajiny. Jejich úkolem bylo navrhnout nejlepší místo pro založení hradiště. V následné diskuzi obhajovali svá tvrzení. Žáci si tak zopakovali učivo zeměpisu, práci s mapou a uvědomili si důležitost přírody a krajiny pro vznik lidských sídel.

3. Aktivita – přednáška

Den v muzeu uzavřela přednáška PhDr. Zdeňka Kuchyňky. Hlavním účelem přednášky bylo seznámit žáky s dobou hradištní. Žáci se dozvěděli, jaké typy hradišť existovaly, kdy se hradiště stavěla, z jakého důvodu se stavěla a co bylo jejich účelem. Ředitel muzea popsal žákům skladbu hradeb a seznámil je s běžným životem na hradišti. Uvedl příklady řemeslníků, kteří mohli být na hradišti přítomní. Popsal způsoby obživy a charakteristiku obydlí a objasnil přítomnost kostela na hradišti. Svůj výklad postavil především na srovnání dvou hradišť: Libušína a Budče. Přednáška byla doplněna fotografiemi a reprodukcemi obrázků z archeologických výzkumů na obou hradištích. Žáci se tak poprvé dozvěděli několik informací o libušínském hradišti a měli možnost spatřit nálezy, které byly v Libušíně objeveny, především kameny s rytinami jezdců. Přednášející žáky také seznámil s místem jejich nalezení a s pravděpodobným způsobem vzniku.

Den v muzeu byl velmi povedený. Všechny činnosti nabídly mnoho mezipředmětových vztahů a navazovaly na průřezová témata. Výhodou byl i nízký počet žáků. Každý žák se zapojil do práce a pracovnice muzea se mohla věnovat každému individuálně dle jeho potřeb. Po návratu do školy jsme půl hodiny věnovali závěrečnému hodnocení, které proběhlo stejnou formou jako předešlý den. Tentokrát však žáci byli o poznání sdílnější. Nejvíce se jim líbily dílny, kdy si mohli vyzkoušet práci odborníků. Zvýšení zájmu jsem pozorovala při této činnosti již muzeu. Především skládání střepů keramiky žáky bavilo. Jejich chuť k práci však poklesla vždy, když měli vyvodit z činnosti závěry. Žáci měli problém pojmenovat, definovat nebo pouze formulovat zjištěné poznatky do vět. Pro celkové cíle projektu byla velmi důležitá i prohlídka expozice a přednáška PhDr. Kuchyňky, která byla velmi citlivě sestavena. Trvala zhruba půl hodiny a pan ředitel se vždy při přednášení obracel na žáky, zda rozumí jeho výkladu nebo zda se chtějí na něco zeptat. Na závěr dne žáci vyslovili názor, že bychom se měli jít podívat na hradiště.

Den třetí – Výprava na hradiště

Cíle:

- Žák samostatně pracuje s informacemi, dává je do souvislostí a vytváří závěry
- Žák se dokáže orientovat v terénu a pracovat s mapou
- Žák si osvojí pojmy vztahující se k hradišti, dokáže vlastními slovy popsat podobu hradiště v Libušíně
- Žák specifikuje krajinné prostředí, všímá si svého okolí a historických památek v něm zachovalých

Charakteristika:

Třetí projektový den byl věnován práci v terénu. Pěší túrou jsme se vypravili na libušínské hradiště, vzdálené od budovy školy přibližně 2,5 km, za účelem získat další informace pro možné určení obrázků, o kterých v tuto chvíli již žáci věděli, že byly vyobrazeny na kamenech a nalezeny při archeologických vykopávkách v Libušíně. Žáci si s sebou na hradiště nesli psací potřeby a *Závěrečnou zprávu*. Žáci se v návaznosti na přednášku z minulého dne stali archeology a museli postupně plnit zadané úkoly.³²⁵

1. Aktivita – opakování z muzea

První aktivita třetího dne byla zaměřena na opakování pojmů, která žáci slyšeli v muzeu. Tyto pojmy žáci potřebovali ke zdárnému splnění úkolů třetího dne. Polovina žáků dostala lísteček s otázkou, druhá polovina žáků dostala odpověď. Úkolem žáků bylo utvořit odpovídající dvojice. Každá dvojice pak přečetla svou otázku a odpověď a lístečky připevnila na nástěnku. Z důvodu malého počtu žáků se činnost opakovala ještě jednou. Činnost trvala zhruba půl hodiny. Poté jsme se přesunuli na hradiště.

³²⁵ Fotografie z výpravy na hradiště, viz příloha č. 73 - 76.

2. Aktivita – mapování prostoru

První činností na hradišti, které se žáci věnovali, bylo mapování prostoru hradiště. Každý žák obdržel pracovní list,³²⁶ na kterém byla znázorněna mapa hradiště a vysvětleny úkoly, které mají žáci plnit. Nejdříve jsme si přečetli úkoly a vysvětlili nejasnosti. Poté žáci dostali půl hodiny na splnění požadovaných úkolů. Cílem činnosti bylo, aby žáci prošli prostor bývalého hradiště a všímali si pozůstatků, které se zachovaly dodnes a krajinného rámce, do kterého bylo hradiště zasazeno. Během doby, co žáci pracovali na úkolu, jsem připravovala čtvrtou aktivitu. Úkolem žáků bylo z terénu vyčíst, kde byla původní akropole hradiště, příjezdová cesta, studánka, zakreslit pozůstatky hradeb. Při následné diskuzi a kontrole plánek, žáci hledali odpovědi na otázky: Proč bylo pro hradiště vybráno právě dané místo, z jaké strany musely být vystavěny nejsilnější hradby a proč. Po ukončení diskuze dostali žáci čas na odpočinek a svačinu. Mapy jsem vybrala a mezitím, co žáci měli přestávku, jsem do nich zakreslila místa nálezů.

3. Aktivita – pověsti

Po svačině následovala aktivita, jejímž cílem bylo seznámit žáky s pověstmi vztahujícími se k místu bývalého hradiště. První vyprávění se týkalo stavby kostela sv. Jiří.³²⁷ Po přečtení pověsti si žáci vyzkoušeli stejně jako Jiřík hrát čamrdy, tzv. hru „*Pod ruce*“. Je určena pro dva hráče. Jeden hráč ukryje pod dlaněmi položenými na stole čamrdy tak, aby je protihráč nezahlédl. Ten potom před jeho dlaně položí po jedné čamrdě a druhý zvedne ruce. Pokud jsou čamrdy proti sobě položeny shodně (lícem, nebo rubem), tak vyhrává protihráč. Pokud jsou položeny obráceně, vyhrává první hráč. Žáci byli rozděleni do dvojic a vítěz z každé dvojice postoupil a hrál s vítězem z jiné dvojice. Tak jsme postupovali, až jsme měli vítěze, Jiříka.

Druhá pověst byla již žákům známější. Nemusela jsem ji vyprávět já, ale nechala jsem iniciativu na žácích, kteří sami společně vzpomínali, co si z pověstí o Krokovi a jeho dcerách a o Libuši a Přemyslovi pamatují. Pouze jsem doplňovala, co si žáci přesně nevybavili. Upozornila jsem je také na rozdíly mezi Jiráskovou

³²⁶ Pracovní list – mapa hradiště, viz příloha č. 71.

³²⁷ Pověst o stavbě kostela je v části historie.

a Kosmovou verzí daných pověstí a především na to, jak se pověst vztahuje k Libušínu. Poté si žáci zahráli pozměněnou hru „na lišky“. Cílem hry bylo vybrat správného muže, tedy Přemysla, pro Libuši. Každý žák představoval jednoho muže z davu. Žáci si zezadu za kalhoty upevnili kus látky. Poté se honili, každý hrál proti každému. Cílem hry bylo získat látku od ostatních. Poslední, kterému zůstala látka, zvítězil. Žáky bavila tato činnost a hru chtěli opakovat víckrát. Vzhledem k dostatku času si tak hru „na lišky“ zahráli ještě jednou.

4. Aktivita – hledání nálezů

Po odpočinkové a herní fázi následovala hlavní činnost dne. Žákům jsem zpět rozdala mapy, které používali při druhé aktivitě. Na mapce měli žáci zakreslena místa nálezů. Každý žák měl označeno vždy jen jedno naleziště. Nalezišť bylo celkem pět a tak se utvořili náhodné dvojice, které spolu na úkolu spolupracovaly. Žáci měli dojít na místo vyznačené v mapě a vyhledat nález. Nález představovala krabička, ve které byl uložen obrázek s archeologickým nálezem. Úkolem dvojice bylo nejen nález najít, ale i ho popsat, vysvětlit, co představuje a proč byl umístěn zrovna na daném místě. Žáci poměrně hezky spolupracovali i v náhodných dvojicích a i žáci, kteří mezi sebou měli konfliktní vztahy, řešili úkol dohromady. Po půl hodině jsme se všichni sešli na místě před kostelem a společně jsme obešli místa nálezů. U jednotlivých nalezišť dvojice vždy ukázala obrázek nálezu a podala své vysvětlení.³²⁸

Postupně žáci odkrývali obrázek hradební zdi, u kterého jsme si povídali o fortifikaci hradiště a jejich pozůstatcích v dnešní době, dvojice popisovala, jakým způsobem se hradby stavěly a jaké byly jejich jednotlivé části. Poté jsme se přesunuli k nalezišti, kde další dvojice odryla obrázek hliněného slunečního kotouče. Žáci vysvětlovali, že sluneční kotouč, byl vyroben k uctívání Slunce a místo nálezu u studánky svědčí i o uctívání vody. Dále jsme diskutovali o uctívání přírodních sil a významu pozdějšího přijetí křesťanství. Dalším bodem diskuze byla přítomnost vody na hradišti a zabezpečení studánky. Ukázala jsem žákům nálezy keramiky pražského typu, která byla nalezena také na hradišti a pochází ze stejné doby jako kotouč. Upozornila jsem žáky, že tyto nálezy poukazují na osídlení

³²⁸ Obrázky nálezů, viz příloha č. 72.

ostrožny ještě před vznikem opevněného hradiště. Třetí dvojice našla obrázek, na kterém byly znázorněny pozůstatky polozemnice. U tohoto nálezu další diskuze směřovala k typu obydlí, ve kterém lidé žili. Na čtvrtém nalezišti objevila dvojice obrázky pozůstatků různých nástrojů a zbraní. Žáci se snažili pojmenovat nástroje a určit k čemu sloužili. Z toho dále vyvozovali, jací řemeslníci byli na hradišti a zda na hradišti byli přítomni vojáci. Dále jsme se bavili o možných funkcích hradiště a jeho významu. Poslední nález představovaly úlomky různé keramiky. Dvojice připomněla, že výzdoba a typ keramiky je důležité pro určování stáří naleziště. Připomněli jsme si tady časové zařazení hradiště, dobu jeho pravděpodobného vzniku a zániku. Cílem této aktivity bylo jednak přiblížit žákům možné archeologické nálezy, které byly odkryty v Libušíně, a jednak zopakovat a demonstrovat žákům vzhled hradiště a život na něm.

Po návratu do školy proběhlo žákům známé hodnocení. Žáky třetí den velmi bavil, což se odrazilo i na jejich chuti plnit úkoly a pracovat. Pro žáky pravděpodobně nejlepší projektový den, se pro mne naopak stal dnem nejtěžším. Již příprava projektového dne byla dosti složitá. Obtížné však bylo udržet i plynulost aktivit. Původně jsem vždy chtěla žákům zadat úkol, a pak připravit další. Často jsem ale neměla dostatek času, protože žáci potřebovali poradit. Nestihla jsem proto připravit další úkol, a tak plynulost aktivit byla přerušena a žáci museli čekat, než mohli plnit další úkol. I přes tento nedostatek, byl třetí den jedním z nejpovedenějších. Pro žáky i přesto bylo opět velmi těžké získané informace transformovat tak, aby je mohli zapsat do *Závěrečné zprávy*.

Den čtvrtý – Vyhodnocování získaných informací

Cíle:

- Žák vyhodnocuje informace, shrne získané informace a vytvoří z nich závěr
- Žák dokončuje rozdělanou práci

- Žák v krátké ústní prezentaci obhájí svou práci a svá stanoviska
- Žák dává do souvislosti dějiny státu s dějinami Libušína

Charakteristika:

Poslední projektový den proběhl v prostoru školy. Žáci pracovali samostatně na dokončení svého portfolia. Jejich posledním úkolem a zároveň konečným výstupem projektu, na kterém pracovala celá třída, bylo vytvoření hry vycházející z tématu projektu pro ostatní žáky školy. Nicméně hlavní pozornost v posledním dni byla věnována tomu, aby žáci svou práci dokončili. Dalším významným momentem dne bylo sebehodnocení a hodnocení žáků i projektu.

1. Aktivita – časová osa

Ze získaných poznatků měli žáci za úkol sestavit jednoduchou časovou osu týkající se hradiště a dějin Libušína. Žáci postupně říkali a poté zapisovali na tabuli, které momenty můžeme na časovou osu zakreslit. Na tabuli se postupně objevili: uctívání přírodních sil, Libuše, existence hradiště, vznik kostela sv. Jiří, Kosmova kronika, středověká zemědělská osada na Hradišti a ves Libušín. Následně každý žák vytvořil na kus čtvrtky vlastní časovou osu. V okamžiku, kdy měli žáci hotovou časovou osu, srovnávali jsme údaje týkající se dějin Libušína zobrazené na jejich časových osách s údaji z českých dějin, které byly zaneseny v časové ose z prvního projektového dne.

2. aktivita – dopracování portfolia a co jsme se dozvěděli

V tuto chvíli žáci měli k dispozici již všechny údaje, které nutně potřebovali pro vyplnění *Závěrečné zprávy o archeologické akci*. Kvůli zkušenostem z minulých dní, kdy žáci měli vždy problém zapisovat získané informace do závěrečné zprávy, jsme vložila ještě krátkou diskuzi. V té jsme si stručně zopakovali, kde a jaké informace jsme zjistili. Po diskuzi o zjištěných výsledcích projektu bylo žákům ponecháno 15 minut na dopracování jejich závěrečné zprávy.³²⁹ Po dokončení žáci odevzdali svá portfolia. Poté dostali jeden z nejkratších úkolů, který měli vypracovat. Pro mne byl však velmi důležitý, poskytl mi zpětnou vazbu z hlediska toho, jaké poznatky si žáci z projektu odnesli. Ukázala jsem žákům obrázky jezdců, přesně ty, které jim byly ukázány první den při hodině českého jazyka. Úkolem žáků bylo v 5 minutách písemně odpovědět

³²⁹ Ukázka vypracované Závěrečné zprávy o archeologické akci, viz příloha č. 77.

na otázku: „Co to je?“. Nejdříve se žáci zdráhali, že opět nevědí, co mají psát. Většina z nich skončila po první větě. Jsou to obrázky jezdců. Musela jsem otázku trochu poupravit na „Co všechno víte o obrázku?“ a řadou doplňujících otázek ukázat žákům, co všechno mohou napsat.³³⁰

3. aktivita – tvorba nástěnky a hry

Teprve třetí aktivita dne představovala tvorbu závěrečného výstupu z projektu, kterým měla být hra pro ostatní žáky a společné vytvoření nástěnky. Nejdříve se žáci pustili do tvorby nástěnky. Jejich úkolem bylo vytvořit jednu informační nástěnku, která by seznámila ostatní s hradištěm v Libušíně. Žáci navrhli, co všechno by mohli na nástěnku umístit. Za mojí výrazné pomoci si rozdělili úkoly tak, aby se každý žák zapojil do tvorby nástěnky. V tuto chvíli všichni jednotlivě pracovali na svém úkolu svědomitě. Vytvoření nástěnky tak trvalo pouhých 20 minut.

Složitější byla práce na vytváření hry. Žáci věděli od počátku projektu, jaký má být jeho výstup. Předešlý den jsem žákům připomněla, že náplní posledního projektového dne bude především vytvořit hru. Měli se doma každý zamyslet, jakou hru by bylo možné realizovat. Mým zklamáním bylo, že žáci se nad různými možnostmi vůbec nezamysleli, pouze jedna žákyně vystoupila se svým návrhem. V okamžiku, kdy jsme ve třídě začali mluvit o tom, jak by mohla hra vypadat, žáci říkali své návrhy, které ale z větší části nebyli realizovatelné. Žáci nedokázali samostatně vymyslet plán a pravidla hry, která by se dala uskutečnit. Nebyla jsem na to moc připravená, spíš jsem předpokládala, že žáci budou mít své vlastní nápady. Opět jsem se snažila je otázkami přivést k nějakému návrhu. Nakonec žáci vymysleli postup hry.

Hra se má hrát ve skupinách. Každá skupina obdrží mapu školy a šifrovací tabulku. Pořadatelé hry každé skupině do mapy vyznačí místo, kde mají hledat lísteček se zašifrovanou otázkou. Úkolem skupiny je nalézt lístek a rozšifrovat otázku, poté se navrátit do místnosti 6. třídy, odkud vyšly, a zde pořadatelům odpovědět na otázku. U každé otázky skupiny vybírají ze tří možností. Odpoví-li skupina správně, dostane 3 body. Nebude-li znát odpověď, poskytnou mu

³³⁰ Výstup aktivity „Co to je?“, viz příloha č. 78.

pořadatelé list s nápovědou, kde mohou odpověď nalézt. V tomto případě obdrží skupina 1 bod. Pokud nedokáže skupina odpovědět ani s nápovědou, nedostane žádný bod. Poté zakreslí pořadatelé účastníkům místo s dalším lístečkem. Vyhrává skupina, která získá nejvíce bodů.

Při přípravě museli žáci šesté třídy vymyslet 10 otázek a odpovědí, sestavit pravidla, nakreslit mapu školy, vytvořit šifru a napsat lístečky s otázkami. Žáci dostali za úkol rozdělit se do skupinek a určit, která skupinka bude pracovat na jakém úkolu. To se ukázalo nad možnosti třídy. Žáci nebyli schopni se rozdělit na přiměřené skupinky a rozdělit si úkoly. Musela jsem jim opět pomoci při domluvě. Ještě větší problém nastal, když skupinky měly začít zpracovávat svůj úkol. Ani jedna z nich nebyla schopna samostatně pracovat na zadání. Musela jsem všem pomáhat a ukazovat jim možnosti, jak mohou zadání zpracovat. Ačkoli na začátku tvorby žáci projevili nadšení, že budou moci utvořit něco pro ostatní, nedokázala jsem žáky motivovat, aby na hře skutečně pracovali. Výsledek tak odpovídal práci žáků.

4. aktivita – hodnocení

Na závěr celého dne i celého projektu proběhlo hodnocení. Nejdříve žáci hodnotili svou práci a projekt.³³¹ Každému žákovi jsem rozdala pracovní list „Závěrečné hodnocení“, který měl doplnit. Závěrečné hodnocení se ukázalo nejtěžší činností v průběhu celého projektu. Při doplňování známek do tabulky byli žáci značně nekritičtí. Jejich známkování se ve většině případů neshodovali s mým. Na otevřené otázky nedokázali souvisle odpovědět. Poté žáci dostali přestávku, ve které jsem doplnila jejich hodnocení já. Nakonec jsem žákům přinesla hodnocení zpět. Zhodnotila jsem práci na projektu, postupně jsem každého žáka pochválila, za jeho přínos. Společně s třídní učitelkou jsme žákům rozdaly drobné odměny v podobě psacích potřeb a Závěrečná hodnocení. Navrátila jsem jim také jejich portfolio s ohodnocenou *Závěrečnou zprávou o archeologické akci*. Třídní učitelka žákům slíbila, že v posledním týdnu před prázdninami realizují hru, kterou žáci připravili.

³³¹ Původně jsem chtěla na závěr ještě zadat žákům úkol, ve kterém by projekt a jeho výsledky zhodnotili formou básně, komiksu, vyprávění nebo jiným způsobem. Nakonec jsem od tohoto způsobu vyhodnocení práce ustoupila.

PŘEHLED JEDNOTLIVÝCH ČINNOSTÍ

Tabulka znázorňuje přehled činností a jejich návaznost na Rámcový vzdělávací program a průřezová témata. Dále je doplněna o mezipředmětové vztahy.

Aktivita	Návaznost na RVP, průřezová témata a mezipředmětové vztahy
Den první - Přípravný den	
1) matematika	MAT - žák počítá s desetinnými čísly, poznává geometrické útvary a ohybuje se po číselné ose DĚJ - žák se orientuje na časové ose, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu OSV - rozvoj poznávacích schopností, spolupráce
2) angličtina	ANJ - žák čte plynně nahlas, odvodí význam nových slov z kontextu, používá slovník, stručně reprodukuje obsah DĚJ - žák pojmenuje instituce, kde jsou shromažďovány zdroje informací
3) dějepis	DĚJ - žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti
4) český jazyk, sloh	ČJ - žák vytvoří koherentní text, využívá poznatků o jazyku a stylu ke gramaticky a věcně správnému písemnému projevu OSV - kreativita
5) občanská výchova	VkO - žák kriticky hodnotí a vhodně koriguje své chování a jednání, plánuje OSV - řešení problémů a rozhodovací dovednosti
Den druhý - Návštěva muzea	
1) prohlídka muzea	DĚJ - žák uvede příklady archeologických kultur na našem území MKV - kulturní odlišnosti
2) dílny	DĚJ - žák uvede konkrétní příklady důležitosti a potřeby dějepisných poznatků ZEM - žák hodnotí geografické informace z dostupných kartografických produktů, posoudí, jak přírodní podmínky souvisí s funkcí lidského sídla OSV - spolupráce
3) přednáška	DĚJ - žák objasní vnitřní vývoj raně středověkého českého státu

Den třetí - Výprava na hradiště	
1) opakování z muzea	OSV - rozvoj poznávacích schopností
2) mapování prostoru	DĚJ – žák rozpozná souvislosti mezi přírodními podmínkami a vznikem lidského osídlení EV - vztah člověka k prostředí
3) pověsti	ČJ - žák rozlišuje základní literární žánry, odlišuje v slyšeném textu fakta od názorů a hodnocení DĚJ - žák uvede příklady zdrojů o minulosti MKV - mezilidské vztahy OSV - spolupráce, soutěživost
4) hledání nálezů	ČJ - žák v mluveném projevu vhodně využívá prostředků řeči, ověřuje fakta a názory porovnáním s dostupnými informačními zdroji OSV - mezilidské vztahy, spolupráce
Den čtvrtý - Vyhodnocení získaných informací	
1) časová osa	DĚJ - žák se orientuje na časové ose
2) dopracování portfolia a "co jsme se dozvěděli"	OSV - rozvoj poznávacích schopností
3) tvorba nástěnky a hry	OSV - kreativita MV - práce v realizačním týmu
4) hodnocení	OSV - seberegulace a sebeorganizace

HODNOCENÍ:

Hodnocení probíhala různými formami. Průběžně jsem využívala formu slovního hodnocení v rámci jednotlivých aktivit. Na konci každého dne proběhla také reflexe a hodnocení projektového dne ze strany žáků. Ve třídě byly po celou dobu projektu umístěny čtyři stojany. Na každý den byl určen jeden stojan. Na každém stojanu byly umístěny archy sloužící k hodnocení a sebehodnocení žáků. Vždy zde visely dva archy papíru, kam žáci měli zaznamenat: „*Co nás dneska bavilo?*“ a „*Co byla nuda a otrava?*“ Dále každý připnul na nástěnku lísteček se svým jménem k jedné ze tří tezí: „*Dneska mi to šlo*“ nebo „*Dneska jsem udělala několik chyb*“ nebo „*Dneska jsem pracoval špatně*“.

Závěrečné hodnocení proběhlo ve dvou formách. Každý žák dostal pracovní list „Závěrečné hodnocení“, který měl za úkol doplnit.³³² Nejprve každý žák sám zamýšlel nad svou vlastní prací a pokusil se o sebehodnocení. Žáci vyplnili tabulku, ve které měli za úkol zhodnotit známkou různé druhy činnosti. Poté odpovídali

³³² Ukázka formuláře pro zápis závěrečného hodnocení, viz příloha č. 79.

na otevřené otázky. Na pracovním listu zůstalo místo po mé hodnocení. Následně jsem hodnotila žáky já. Hodnocení jsem si připravovala průběžně. Ke každému žákovi jsem si v průběhu celého projektu zaznamenávala, které z vytyčených cílů zvládl, dále jsem si doplňovala informace a situace, v kterých mě příjemně i nepříjemně překvapil, a jak pracoval v průběhu jednotlivých aktivit. Mé hodnocení vycházelo na jedné straně z tohoto průběžného hodnocení, které jsem zaznamenala do Závěrečného hodnocení každého žáka. Toto hodnocení bylo zaměřeno na aktivitu při práci, samostatnost plnění úkolů, na spolupráci a plnění společných úkolů, na aktivní účast v diskuzích. Druhou část hodnocení představovalo hodnocení Závěrečné zprávy o archeologické akci, kde jsem se soustředila spíše na poznatky, které žáci získali. Zároveň jsem hodnotila úspěšnost žáka získávat informace z různých zdrojů a jejich zpracování a vtažení do jiných souvislostí.

REFLEXE

Ačkoli jsem se snažila naplánovat všechny činnosti a připravit se na všechny možné situace, realita přinesla nutnost improvizovat a ukázala nedostatky, které jsem nedokázala při plánování předvídat.

Na počátku jsem si myslela, že nízký počet žáků ve třídě je pouze výhodou. Ukázalo se, že všechno má dvě strany. Výhodou bylo, že jsem k žákům mohla přistupovat individuálně a pomáhat jim, kdykoli něco nevěděli. Ve třídě je několik hodně slabých žáků, ale díky možnosti individuální přístupu se do projektu zapojil i oni. Nevýhodu jsem viděla především v tom, že větší počet žáků by přinesl daleko větší různorodost nápadů a způsobů řešení jednotlivých aktivit.

Z diskuzí a závěrečného hodnocení žáků vyplynulo, že projekt je bavil. Nejhezčím dnem pro žáky byla výprava na hradiště. Naopak nejhorším a nejnudnějším jim připadal poslední den. Přikláním se k názoru, že obojí vyplynulo především z mé přípravy. Den na hradišti jsem koncipovala jako hru. Žáci si hráli a jen občas si uvědomili, že se učí. Naopak poslední den jsem sestavila hodně jednotvárně. Žáci neustále museli přemýšlet, hodnotit a psát. Bylo mojí chybou, že jsem mezi jednotlivé aktivity nevradila odpočinkové činnosti. Nicméně neochota žáků přemýšlet mě zarazila. Bylo pro ně těžké získané poznatky dát do souvislostí. Vybrat z řady informací ty, které potřebují, bylo pro některé žáky nesplnitelným úkolem. Nemyslím však, že by to nemohli zvládnout lépe, kdyby se více soustředili

a snažili. Z mého pohledu je chybou, že žáci nejsou lépe vedeni k tomu, aby přemýšleli, vyhodnocovali, ale ani k tomu, aby používali fantazii.

Po prvním dnu, kdy jsem si všimla, že žáci mají problémy se zaznamenáváním informací do *Závěrečné zprávy*, jsem kladla velký důraz na to, aby si žáci uvědomovali, že každou informaci mohou určitým způsobem využít. Upozorňovala jsem žáky ve chvílích, kdy si mohli do zprávy informace zaznamenat. Přesto pouze jedna dívka doplnila zprávu úplně.

Chybou z mé strany bylo, že jsem předpokládala, že žáci zvládají tyto myšlenkové operace a úkony. Při plánování jsem nepřemýšlela, že i hodnotit je musím nejdříve naučit a teprve potom to po nich můžu vyžadovat. Hodnocení bylo tedy největším úskalím projektu. Žáci nedokázali hodnotit sami sebe, ani druhé. V okamžiku, když jsem na nich poprvé chtěla, aby samostatně zhodnotili svou práci, vyvedla jsem je z míry. Jejich názorem bylo, že hodnocení ve škole je čistě věc učitele a ne jejich. Na druhou stranu jsem pozorovala postupné zlepšení každodenního průběžného hodnocení. I závěrečné hodnocení bylo pro žáky obtížné. V pracovním listu jsem měla zvolit spíše škálu hodnocení než otevřené otázky. Celkový pohled na projekt mohl být zhodnocen daleko lépe formou volného psaní, nakreslením obrázku, složením básně či vytvořením komiksu. Měla jsem si uvědomit, že v této třídě musím žáky hodnotit a vyjadřovat své myšlenky a pocity nejdříve naučit. Východiskem by bylo kombinovat různé výtvarné a kreativní hodnocení s hodnocením slovním či písemným.

Přes všechny nedostatky týden strávený na Základní škole Libušín byl pro mne, a myslím i pro žáky, velmi příjemným. Poznala jsem žáky i z jiného pohledu než ze školní lavice. Díky projektu se prosadili i žáci, kteří jsou v běžných hodinách nevýrazní. Mile mě překvapil zájem žáků o téma. Projekt naopak nabídl žákům nahlédnout do historie a mohli si utvořit plastický obrázek života na hradišti. Žáci získávali souvislé informace a nikoli roztříštěné poznatky.

3.2. Jak ovlivnilo hornictví naše město a jeho občany

Případová studie výchovně vzdělávacího regionálně historického projektu pro 9. třídu Základní školy Libušín

KLÍČOVÁ SLOVA:

Hornictví, orální historie, regionální dějiny, každodenní život

ANOTACE:

Projekt byl navržen pro žáky 9. třídy Základní školy v Libušíně. Tématem projektu se stalo hornictví. Novodobý vývoj Libušína má své kořeny právě v tomto odvětví průmyslu. Hornictví se stalo základním motivem a příčinou pro rozvoj města. Téma projektu reaguje především na skutečnost, že ačkoli pozůstatky hornictví mohou žáci pozorovat každý den, neuvědomují si je a nevěšují si jich. Snahou projektu bylo seznámit žáky s jednou z nejdůležitějších etap vývoje jejich města a přiblížit jim život jejich předků v jejich městě.

Projekt byl naplánován jako týdenní. Důležitou částí týdenního projektu byly návštěva hornického skanzenu Mayrau a rozhovory s místními pamětníky. Jedním z cílů proto bylo seznámit žáky s metodou orální historie. Pro úspěšné zvládnutí rozhovorů byla však nezbytná příprava. Proto se projekt neměl omezovat pouze na rozhovory. Žáci si měli zjistit, co nejvíce informací i z jiných, pro žáky dostupných zdrojů, a pracovat s obrazovými a písemnými prameny vztahujícími se k danému období obce. Výsledky své práce měli žáci zpracovat formou počítačové prezentace a prezentovat v prostorách školy před mladšími spolužáky a pozvanými občany Libušína. Ze zdravotních důvodů jsem však nemohla s žáky realizovat projekt v celém rozsahu. V červnu 2010 tak byly ověřeny pouze aktivity prvních dvou dní. Případová studie však zahrnuje popis celého projektu.

VÝSTUPY:

Závěrečným výstupem projektu je prezentace výsledků za pomoci powerpointové prezentace v prostorách školy.

CÍLOVÁ SKUPINA:

Projekt byl určen pro žáky 9. třídy Základní školy v Libušíně. Tuto třídu navštěvuje pouze 11 žáků, z toho 3 děvčata a 8 chlapců. Většina prospívá průměrně a ve studiu plánují pokračovat na středních školách odborného typu nebo na středních odborných učilištích.

CÍLE:

Projekt vede k:	Projekt směřuje k tomu, byl žák schopen:
V OBLASTI ZNALOSTÍ	
1) prohloubení vědomostí o historii města Libušína, především ve 20. letech 20. století	- uvést vztah mezi dějinami českého státu a regionálními dějinami- vystihnout důležité momenty v dějinách Libušína
2) utvoření si obrazu o tom, jak Libušín vypadal v době rozmachu hornického života	- vyjmenovat několik staveb ve městě, které byly postaveny, a institucí, které byly zřízeny v době před první světovou válkou- ukázat na plánu města změnu zástavby v Libušíně- poznávat na starých fotografiích významná místa a stavby v Libušíně- uvědomit si, jak se město díky hornictví proměnilo
3) pochopení běžných radostí a starostí obyvatel Libušína	- popsat a ilustrovat život v obci z hlediska bydlení, stravování, rodinného a pracovního života, školní docházky, volného času- vyprávět smyšlený den horníka ve 20. letech na základě znalostí o hornickém životě a vývoji Libušína- srovnat život dítěte ve 20. letech a život dítěte dnes- vyjmenovat lidové slavnosti, které se v danou dobu slavily

5) seznámení se s pojmem hornictvím	- popsat práci v dole - získat základní znalosti o hornickém průmyslu - vysvětlit pojmy: šachta, halda, havíř - prokázat, do kterých oblastí života hornictví zasáhlo
V OBLASTI DOVEDNOSTÍ	
1) zlepšení práce s počítačem	- pracovat s textovými i grafickými editory
2) samostatnosti při plnění úkolů	- plnit zadané úkoly podle předem stanoveného plánu a ve stanoveném časovém úseku - navrhopvat a plánovat si postup práce - dokončit započatou práci
3) utváření dobrých vztahů ve skupině	- uvědomit si výhodnost práce ve skupině - pracovat v zájmu skupiny lidí - respektovat práci ostatních členů skupiny
4) rozvoji schopnosti pracovat s informacemi	- získávat informace z různých zdrojů - vyhodnocovat informace, hledat závěry ze získaných informací - předat získané informace ostatním členům skupiny - vytvářet písemný projev - vysvětlit význam - kriticky přijímat informace, ověřovat je v jiných zdrojích - informace nepřijímat pasivně, ale stavět se k nim kriticky
5) umění komunikovat	- vést rozhovor s neznámým člověkem - prezentovat získané informace - utvořit otázku - poslouchat a vnímat ostatní
V OBLASTI HODNOTOVÉ	
1) podpoře mezigeneračních vztahů	- pochopit stylu života našich předků - uvědomit si nutnou odlišnost názorů dřívějších generací na základě jiné životní zkušenosti

	- slušně jednat se staršími lidmi
2) získání vztahu k regionu	- nacházet svůj vztah k Libušínu - vnímat své okolí se zájmem - uvědomit si potřeby svého okolí a příčiny těchto požadavků

ROZVOJ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ

Při práci na projektu si žáci rozvíjeli v podstatě všechny typy klíčových kompetencí, i přesto můžeme vybrat tři hlavní oblasti kompetencí, které byly rozvíjeny. Byly to především:

kompetence komunikativní

- formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu
- naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje

kompetence sociální a personální

- účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce

kompetence k řešení problému

- vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému

- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí

NÁVAZNOST NA RVP

Projekt se překrývá s částí tematického celku vzdělávací oblasti dějepis – moderní doba. Především naplňuje požadavek, aby žáci dokázali charakterizovat období mezi světovými válkami v Československé republice, vyložit kulturní, hospodářské a sociální momenty první republiky.

Přesahy projektu se promítají i do jiných vzdělávacích oborů než je dějepis. Především se jedná o výchovu k občanství. Při zpracovávání projektu žáci uplatňují mravní pravidla a učí se respektovat pravidla společenského soužití. Žáci se učí formulovat vlastní názory a přebírat odpovědnost za ně a za své jednání. Projekt do sebe integruje konkrétně učivo naše obec a vztahy mezi lidmi.

Dalšími významnými vzdělávacími oblastmi, do kterých projekt zasahuje, jsou *Jazyk a jazyková komunikace* a *Informační a komunikační technologie*. Svým charakterem se projekt dále váže na průřezová témata Osobnostní a sociální výchova a na Výchovu demokratického občana (viz Přehled jednotlivých činností)

REALIZACE:

Projekt byl navržen jako týdenní a měl být realizován ve dnech od 8. června 2010 do 15. června 2010. Projekt byl zadán celé třídě, nicméně v rámci práce byly vytvořeny tři pracovní skupiny. Ve skupinách žáci pracovali první den při objevování zmizelých míst a v těch samých skupinkách měli navštívit vybraného pamětníka. Ze získaných informací měla každá skupina vypracovat prezentaci.

Jak jsem uvedla výše, nemohla jsem uskutečnit projekt v celém rozsahu. Podle plánu proběhly pouze dva dny. Následující dny realizovány nebyly. Aby žáci zakončili alespoň realizovanou činnost, byl třetí den věnován tvorbě prezentace ze zjištěných informací. Při popisu realizace projektu se přidržím původního konceptu tak, jak jsem ho navrhla. Popíši první dva dny tak, jak jsem je se žáky uskutečnila a následující dny jako možný návrh k realizaci.

Všechny projektové dny měly stejný rámeček. Na začátku každého dne žáci vytyčili cíle pro tento den. Naplánovali si způsob práce a rozdělili si úkoly. V závěru každého dne bylo zhruba půl hodiny věnováno reflexi a zhodnocení proběhlého dne. Každý žák zhodnotil svou práci během dne, uvedl, zda splnil zadaný úkol a vysvětlil důvody, úspěšného či neúspěšného splnění úkolu. Stejně důležité bylo ponechání prostoru žákům, aby vyjádřili, co se jim během dne líbilo, co je zaujalo či naopak, co je nudilo a co je nebavilo. Úplně na závěr došlo k vytvoření základních otázek, na které bylo třeba hledat další den odpověď.³³³

OBSAH – DÍLČÍ AKTIVITY:

Den první – Přípravný den

Cíle:

- Žák si vybavuje učivo z hodin dějepisu a aktivně se zamýšlí nad zadaným tématem.
- Žák se učí stanovovat si cíle a vytvářet plán činností.
- Žák se seznámí s místy, která byla změněna nebo postavena díky hornictví.
- Žák se orientuje v plánu města.
- Žák srovnává historické fotografie se fotografiemi současnými, snaží se objasnit příčiny změny.
- Žáci rozvíjí komunikační schopnosti.

Charakteristika:

První den probíhala motivační a přípravná fáze projektu. Odehrávala se v prostorách Základní školy Libušín. Žáci byli seznámeni s tématem hornictví a s metodami práce, které během projektu využívali. Základem a východiskem celého projektu se staly otázky: Proč naše město vypadá tak, jak vypadá, a ne jinak?

³³³ Závěrečnou aktivitu hodnocení v rozpisu dílčích aktivit neuvádím. Hodnocení žáků a jejich názory připojuji vždy se svým hodnocením pod každou aktivitu v rámci dne. Žákovská sebehodnocení pak zohledňuji v části Hodnocení žáků. A základní otázky popisují v charakteristice následujícího dne.

Jaký vliv na podobu a život ve městě mělo hornictví? Druhá část dne byla věnována porovnávání dnešního vzhledu města a jeho podoby v době rozvoje hornictví.³³⁴

1. aktivita – prezentace

Na úvod jsem žákům připravila prezentaci, která je měla zaměřit na dané téma a motivovat k dalším otázkám. Její základ představovaly historické fotografie z hornického prostředí. Promítání fotografií bylo podbarveno písní od skupiny Kabát: „Dole v dole,“ jejíž videoklip se natáčel na dole Mayrau. Následující část prezentace podněcovala k diskusi, žáci hledali odpovědi na zadané otázky.

Nejdříve odpovídali na otázky: „Kam se budeme vracet?“ a „Co o tomto období víte z hodin dějepisu?“ Nejdříve jsme ve společné diskusi vymezili období, kdy se v Libušíně započalo s těžbou uhlí a jejím dalším rozvojem. Žáci vymezili toto období poslední třetinou 19. století a koncem první republiky. Oba údaje jsem znázornila na tabuli na časové ose. Následně dostali žáci 10 minut na práci s učebnicí dějepisu. Cílem činnosti bylo zopakovat si již probrané učivo ve vymezeném období. Následně žáci dopisovali na časovou osu na tabuli důležité události z tohoto období. Odpovědi na druhou otázku „Co se vám vybaví, když se řekne horník?“ zapisovali žáci na další část tabule do myšlenkové mapy.³³⁵ Na třetí část tabule jsem zapisovala výsledky diskuze nad otázkou „Které oblasti dnešního života v našem městě byly ovlivněny hornictvím?“³³⁶ Shrnutím odpovědí na všechny otázky žáci sami došli k závěru, na čem budeme během následujícího týdne pracovat. Na závěr jsem shrnula, jak budeme postupovat a pracovat a jakým způsobem budou hodnoceni za svou práci.

Celý úvodní blok proběhl během dvou vyučovacích hodin. Žáci pracovali se zájmem a do diskuze, až na drobné výjimky, se zapojovali s chutí. Jedním z důvodů zapojení žáků bylo, že jsem vyšla z jejich předchozích znalostí a zkušeností. Třída byla k diskusi velmi otevřená a přístupná i při dalších aktivitách. Často se ale vzdalovali od tématu a jejich vyjadřování nebylo vždy v souladu se slušným a spisovným jazykem. Tato metoda byla pro mne velmi náročnou, chtěla-li jsem ji

³³⁴ Fotografie z prvního projektového dne, viz příloha č. 80.

³³⁵ Co se jim vybavilo: černá, špína, hornická lampa, děda, doly, uhlí, podzemí, nemoci, nebezpečí úrazu.

³³⁶ Co bylo ovlivněno: otevřením dolů se zvýšil počet pracovních míst, poddolování domů, zvýšení počtu obyvatel, město mělo víc peněz, vznikly haldy.

udržet v mezích zadaného tématu a na určité jazykové úrovni. Největším problémem diskuze jsem viděla v tom, že žáci sice chtěli všem sdělit svůj názor, ale již neposlouchali názory ostatních. Tomu jsem se snažila předcházet následným postupem: při zapisování na tabuli, vždy jeden z žáků vyjádřil myšlenku, která měla být zaznamenána, a další žák ji zapsal na tabuli.

2. aktivita – objevování zmizelých míst

Žáky jsem rozdělila do skupinek. Každá skupinka obdržela několik historických fotografií určitého místa v Libušíně a plán Libušína. Úkolem žáků bylo najít dané místo, které fotografie představuje a vyfotografovat, jak toto místo vypadá dnes. Následně měli žáci zakreslit do plánu, kde fotografii pořídili. Na tyto aktivity měli žáci vyčleněnu jednu vyučovací hodinu. Po návratu do školy každá skupinka stáhla pořízené fotografie do počítače a v programu powerpoint vytvořila krátkou prezentaci. Každý snímek prezentace sestával z historické a současné fotografie Libušína a krátkého komentáře, jehož cílem bylo zhodnotit fotografie, tedy co na nich můžeme pozorovat a jaké změny dokládají. Poté jsme ve třídě promítali jednotlivé prezentace. Každá skupinka okomentovala svoje snímky a ukázala svým spolužákům, k jakým závěrům došla. Na závěr následovala diskuze o tom, z jakých důvodů se místa změnila, zda se změnila k lepšímu či horšímu a co daná místa znamenala pro obyvatele Libušína.

Druhou aktivitu žáci přijali velmi kladně a to především dle jejich slov díky tomu „že mohli vypadnout ze školy“ a „mohli pracovat na kompech“. Žáci si vyzkoušeli práci jinou formou, než na kterou byli zvyklí. Změna metody a formy vyučování je motivovala k práci. Překvapením pro mne bylo, že řada žáků měla problém s prací na počítači. Tato situace měla však také nepopiratelný klad. Žáci si navzájem začali pomáhat s tím, co neuměli. Velmi složitou záležitostí se ukázalo být vytváření komentářů k fotkám. Bylo mou chybou, že jsem si nepřipravila jednu dvojici fotek, na které bych jim ukázala, jak mají postupovat. Takto jsem musela každé skupině pomoci řadou návodných otázek. Největším nedostatkem celé aktivity byla časová náročnost zapříčiněná nutnými přesuny mezi počítačovou učebnou a třídou vybavenou interaktivní tabulí ve druhé části aktivity. Každý přesun znamenal velké snížení koncentrace žáků. Aktivita objevování zmizelých míst trvala dvě a půl hodiny.

3. aktivita - Figurky ze šmantů

Závěrečnou aktivitou dne bylo promítání povídky *Úraz* z filmu *Figurky ze šmantů*.³³⁷ Žáci záměrně nedostali žádný konkrétní úkol. Cílem bylo jen sledovat práci horníků a nechat film na žáky působit. Následovala diskuze o tom, co žáky zaujalo a překvapilo, čeho si všímali. Diskuzi jsem uzavřela otázkou, zda žáci dokážou říct, kde byl film natočen. Nikdo z žáků nepoznal důl Mayrau, kde natáčení proběhlo. V tuto chvíli jsem žákům dala informaci, že zítřejší projektový den bude probíhat právě na dole Mayrau.

Den druhý – návštěva skanzenu

Cíle:

- Žák zakouší prostředí dolu.
- Žák se seznamuje s různými druhy práce na dole.
- Žák rozumí hornickému slangu.
- Žák získává informace z písemných pramenů.
- Žák zná některé knihy popisující život horníků na Kladensku.

Charakteristika:

Třetí den byl věnován pěší výpravě do prostor hornického skanzenu Mayrau, který je od Libušína vzdálen zhruba 4 km. Ze školy jsme vyšli hned v osm hodin a po hodině cesty jsme stáli před vrátnicí dolu. Zde žáci navštívili pracoviště horníků a za spolupráce lektora ze Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně získávali další informace o životě horníků. Po návratu do školy, kolem dvanácté hodiny, jsme se věnovali přípravě na další den. Žáci zlepšovali své schopnosti komunikovat. Den byl uzavřen hodnocením.

³³⁷ *Figurky ze šmantů*, režie: Faltýn Martin; Kubišta, Jan; Urban Radovan, Československo, 1987.

1. Aktivita – prohlídka skanzenu

První částí prohlídky byl film *Cestička k Mayrovce*. Krátký dokumentární film seznámil žáky s historií dolu Mayrau od jeho vzniku až ke dni ukončení těžby. V promítacím sále se nám představil i průvodce. Starší pán, který provedl žáky všemi částmi skanzenu, byl tím nej kvalifikovanějším průvodcem, jakého žáci mohli potkat. Nyní již v důchodu, ale většinu svého života strávil prací na šachtě. Z jeho vyprávění jsme se brzy dozvěděli, že pracoval nejdřív jako obyčejný horník a později jako záchranář. Žáci díky tomu dostali autentický výklad. kdykoli měli možnost se průvodce doptat a on jim téměř na cokoli odpovídal. Odpověďmi je vtahoval do pravého života horníka, neboť jeho znalosti nevycházeli ze studia, ale z vlastních zkušeností.

Následovala prohlídka expozice zkamenělin a geologie a poté především prohlídka expozice o důlním měřičství a mapování. Zde žáci viděli mapu kladensko-rakovnické pánve, kde jsou zakresleny jednotlivé doly. Následující místnost je věnována řadě přístrojů a nástrojů, které sloužili horníkům při práci. K vidění zde byly také hornické uniformy a uměle vytvořený průřez podzemní chodbou.

Následovala prohlídka jednotlivých prostor skanzenu. Základem expozice je model „posledního pracovního dne“. Ve skanzenu byl zachován stav, jakoby lidé, kteří zde pracovali, právě včera odešli a zanechali vše na svém místě. Expozice představuje hornictví v devadesátých letech 20. století. Průvodce žáky upozorňoval na vymoženosti techniky a změny v provozu dolu, které nastaly po válce. Žáci tak mohli srovnávat současnou podobu dolování s tím, jak se těžilo mezi válkami. Prohlídka je v souvislosti s modelem „poslední pracovního dne“ sestavena tak, jak horníci postupně během dne procházeli různými částmi dolu. Nejdříve se tak žáci podívali do šatny. Na žáky velmi zapůsobil prostor řetízkové šatny, v níž se havíři převlékali a kvůli úspoře místa vytahovali pracovní oděvy na řetězech ke stropu.

A pak už jsme navštívili lampárnu, pošli jsme místem, kde horníci vyfasovali svačinu, a dostali jsme se ke klecím, které spouštěli horníky do podzemí. Prošli jsme budovou dýmnice s expozicí báňského záchranářství. Následovala prohlídka strojovny, kde je těžní stroj Ringhofer, původně určený pro zaoceánský

parník. Největším zážitkem bylo, když průvodce stroj pustil. Další program pokračoval prohlídkou cvičné štoly, ve které trénovali bánští záchranáři. Žáci měli možnost vyzkoušet si, jak dobrými záchranáři by mohli být. Krásná je také venkovní expozice skanzenu, ve které kromě strojů a nástrojů, žáci viděli sochy ze všeho, co se kde válelo.

2. Aktivita – práce s písemnými prameny, četba regionální beletrie

Během prohlídky žáci pouze poslouchali výklad, proto byla druhá aktivita zaměřena na jejich samostatnou práci. Se žáky jsme se po skončení prohlídky přesunuli do prostor skanzenu, kde je vybudováno ohniště s posezením. Žáci byli rozdělení do tří skupin a každá dostala úryvek z knihy nebo z kroniky. Úkolem skupinky bylo úryvek přečíst, obsah stručně převyprávět spolužákům a vybrat důležité informace, které lze použít při zpracovávání projektu.

Po dvouhodinové prohlídce skanzenu, byli žáci rádi, že se mohou posadit a pracovat v klidu. Úryvky pocházely z knih Františka Stavinohy³³⁸ a Marie Majerové.³³⁹ Žáci se tak seznámili s regionální literaturou o hornictví. Úryvek z kroniky se týkal útěku lva z cirkusu. Na zadaném úkolu žáci pracovali soustředěně a i jejich vyprávění obsahu bylo jasné a srozumitelné. Cestou do školy jsme diskutovali o prohlídce skanzenu. Celková reflexe, tak jako každý den, proběhla až na konci projektového dne.

4. Aktivita – komunikační hry

Po návratu do školy následovala jednoduchá hra, při níž si žáci vyzkoušeli důležitost správného vnímání při komunikaci s druhými. Žáci utvořili řadu. Prvnímu žákovi v řadě učitel ukázal na papírku napsanou číslici. Žák měl za úkol přejít k žákovi, který k němu byl otočen zády a vyťukal mu číslo na záda. Ten pak vyťukal tuto hodnotu na záda dalšímu, až přišel na řadu poslední, který číslo napsal na tabuli. Takto učitel žákům poslal čtyři čísla. Tři čísla si žáci poslali správně a v jednom udělali chybu. Následoval rozbor činnosti. Žáci říkali, kdy pro ně hra byla lehká a kdy naopak těžká. Hledali příčiny a důvody, proč udělali chybu.

³³⁸ STAVINOHA, František: *Komu patří čas*, Československý spisovatel, Praha 1979, str. 12 - 17.

³³⁹ MAJEROVÁ, Marie: *Siréna*, Melantrich, Praha 1949, str. 345 - 349.

Ve chvíli položení otázky po chybě se rozpoutala živá diskuze. Jeden žák tvrdil, že mu druhý špatně vyřukal číslo a naopak další tvrdil, že on řukal správně, ale dotyčný nedával pozor, kolikrát řuká. Dalo velkou práci přesvědčit žáky, že právě tato diskuze byla cílem činnosti. Trvalo dlouhou dobu, než žáci zformulovali tezi, že komunikace vyžaduje od jednoho náležitě vnímat a od druhého jasně a zřetelně se vyjadřovat.³⁴⁰

Den třetí – rozhovory s pamětníky

Cíle:

- Žák rozvíjí svoji schopnost komunikovat.
- Žák si buduje vztah ke starším lidem.
- Žák poznává hodnoty jiné generace.
- Žák získává informace z mluveného projevu.
- Žák dokáže popsat jeden den života horníka.
- Žák se podílí na práci ve skupině.

Charakteristika:

V závěrečné reflexi z předchozího dne si žáci stanovili za cíl zjistit, jak se žilo lidem v Libušíně v době rozvoje hornictví. Jaký vliv mělo hornictví nejen na vzhled města, ale i na jeho občany? Co znamenalo žít v hornické rodině? Aby žáci získali odpovědi na tyto a další otázky, měli navštívit pamětníky. Než by se vypravili po skupinkách k pamětníkům, bylo by nutné sestavit soubor otázek, na které by se pamětníků posléze vyptávali. Nutné by bylo také nacvičit si rozhovory ve škole mezi sebou a seznámit se s metodou orální historie.

³⁴⁰ Tato činnost měla být na programu již předchozího dne, kdy jsme ji z časových důvodů nestihli. Podle plánu druhý projektový den měli žáci absolvovat činnost „Rozhovor pro noviny,“ která vypadá následovně: dvojice žáků si vylosuje papírek, na kterém je uvedena dvojice, mezi níž probíhá rozhovor (pacient-lékař, ředitel školy – neposlušný žák, revizor – cestující bez lístku, matka – dcera, atd.). Každá dvojici předvede svůj rozhovor.

1. Aktivita – seznámení s metodou orální historie

Vyučování začne výkladem učitele o komunikaci, její funkci a druzích. A následuje další krátká komunikační hra. Žáci si sesednou do kruhu. Uprostřed sedí jeden ze žáků a odpovídá na tři otázky. Vybere si z těch, kdo se hlásí jako tazatelé. Každý účastník může položit jen jeden dotaz. Otázky se týkají údajů ze života, zájmů, vlastností apod.³⁴¹

Vzápětí učitel vysvětlí žákům, že i rozhovor může být historickým pramenem. A podá stručný výklad o orální historii.³⁴² Po objasnění možností a úskalí orální historie žáky seznámí s náplní třetího projektového dne. Jejich prvním samostatným úkolem je vytvoření seznamu otázek pro pamětníky. Žáci nejdříve ve dvojicích sestaví seznam 10 otázek. Poté ve čtveřicích srovnávají otázky a poupravují seznam. Následně každá čtveřice přečte svůj návrh otázek a ve společné diskuzi žáci společně s učitelem vytvoří konečný seznam zhruba 10 otázek. Následuje vyzkoušení rozhovorů. Učitel předvádí pamětníka a žáci zkusí vést rozhovor. Společně si ukazují chyby, kterých se mají žáci vyvarovat.

2. Aktivita – rozhovory s pamětníky

Po ranním úvodu se žáci vypraví za pamětníky. Žáci se rozdělí do tří skupin. Každá skupina se vypraví za vybraným pamětníkem. Jejím cílem je provést rozhovor s pamětníkem podle připraveného seznamu otázek, rozhovor si nahrát na diktafon a pokud je pamětník ochotný, ofotografovat si od něj staré pohlednice nebo fotografie či jiné dobové dokumenty nebo předměty.

3. Aktivita – reflexe a přepis rozhovorů

Také další aktivita je pro žáky novinkou, v běžném vyučování neobvyklou. Důležitou částí dne je hlubší reflexe návštěvy u pamětníků a rozhovoru s nimi. Po slovním rozboru by se měli žáci pustit do přepisování rozhovorů. Protože přepsat celý rozhovor je časově náročné, žáci by pouze vybírali z rozhovorů hlavní

³⁴¹ ZELINOVÁ, Milota: *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*, Portál, Praha 2007, str. 70.

³⁴² Učitel svůj výklad připraví dle odborné literatury. Využít může například: VANĚK, Miroslav a kol.: *Orální historie*, FF Univerzity Palackého, Olomouc 2003 nebo MUCKLE, Pavel; PELIKÁNOVÁ, Hana; VANĚK, Miroslav: *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*, Ústav pro soudobé dějiny, Praha 2007.

informace. Podle slov pamětníků by ke každé otázce ze seznamu připsali odpověď, kterou zaznamenali na diktafon.

Den čtvrtý – tvorba prezentace

Cíle:

- Žák vyjádří vlastními slovy hlavní momenty vývoje Libušína od objevu uhlí do druhé světové války.
- Žák interpretuje získané informace.
- Žák vytváří powerpointovou prezentaci.

Charakteristika:

Čtvrtý den by proběhl ve škole. V první části dne si žáci mají doplnit znalosti o historii Libušína. Následně se věnují vyhodnocování a zpracovávání informací. Nutný je přístup žáků k počítačům a internetu. Jejich hlavní úkol představuje tvorba prezentace.

1. Aktivita – přednáška učitele na téma hornictví v Libušíně

První část dne je naplánována tak, aby si žáci doplnili informace o důležitých momentech historie Libušína v souvislosti s hornictvím v době před druhou světovou válkou. Na toto téma učitel promítne žákům prezentaci³⁴³ spojenou s výkladem.³⁴⁴ Žáci jsou rozděleni do již známých skupinek. Každá skupinka sleduje prezentaci v návaznosti na aktivitu objevování zmizelých míst. Jejich úkolem tedy je, aby vyhledali takové informace, které mohou doplnit k fotografiím, které pořídili během prvního dne.

³⁴³ Prezentace vychází z pasáží „Dějiny Libušína spjaté s objevem uhlí“ a „Poválečné změny a vývoj za první republiky“ v pojednání o dějinách Libušín, viz výše.

³⁴⁴ Výklad spojený s prezentací je důležitý, protože žáci se zatím v průběhu své školní docházky nesetkali s tímto typem výuky a nevědí, jakým způsobem se s prezentací pracuje. Prezentace první projektový den nesloužila jen k motivaci a ani účel prezentace čtvrtý den nespočívá jen v usnadnění předání znalostí. Důležitým momentem je, aby se žáci seznámili s podobou prezentace tak, aby následný den byli sami schopni odprezentovat výsledky projektu.

2. Aktivita - dlažební kostka vyprávěla

V této části projektu již žáci mají všechny dostupné informace, aby mohli zpracovat svou prezentaci. Než se však pustí do samotné přípravy powerpointové prezentace je zařazena aktivita, díky které si mají ujasnit své předchozí činnosti a zamyslet se nad nimi. Úkolem žáků je napsat vyprávění s názvem: „Dlažební kostka vyprávěla...“ Na základě reflexe dosud získaných informací mají rozvinout svou fantazii a napsat vyprávění toho, co mohla spatřit dlažební kostka v Libušíně. Záleží na jejich výběru, zda zasadí vyprávění do jednoho dne nebo do delšího časového úseku v době shodující se s tématem projektu.

3. Aktivita – tvorba prezentace

Zbytek dne je věnován tvorbě prezentace, která je konečným výstupem projektu. Každá skupinka má za úkol vytvořit vlastní prezentaci skládající se ze dvou částí. První část má být tvořena srovnáním historických fotografií se současnou podobou některých míst v Libušíně. Každé dvě fotografie jsou doplněny popisem a po nich následují v prezentaci snímky upřesňující historické souvislosti daných míst vyobrazených na fotografiích. Druhá část prezentace je zhodnocením rozhovoru s pamětníkem. Sloučením prezentací všech skupinek se vytvoří obraz historie obce Libušín. Společně celá třída prezentaci uzavře zhodnocením projektu a odpovědí na otázku: „Jak ovlivnilo hornictví naše město a jeho občany?“

Den pátý – prezentace

Cíle:

- Žák jasně a srozumitelně interpretuje výsledky své práce před větším publikem.
- Žák hodnotí svou vlastní práci.

Charakteristika:

Poslední závěrečný den by měla proběhnout především prezentace výsledků projektu. Před samotnou prezentací bude vyčleněn prostor pro případné dokončení a nacvičení prezentace. Výsledky projektu by měly být prezentovány v prostorách školy. Prezentace je primárně určena ostatním žákům základní školy, ale měla by být přístupná i dalším zájemcům. Zvláště jsou na ni zváni pamětníci, se kterými žáci vedli rozhovor.

1. Aktivita - dokončení prezentace, nácvik prezentace a vyhodnocení

Žáci dodělávají počítačovou prezentaci a zároveň si vyzkouší svůj přednes. Poté se žáci přesunou do vlastní třídy, kde proběhne sebehodnocení. Následně vyhodnotím jejich práci já.

2. Aktivita – prezentace

Samotná prezentace začne v deset hodin. Po ukončení prezentace ještě před diváky budou žáci hodnoceni ředitelkou školy za svou práci.

PŘEHLED JEDNOTLIVÝCH ČINNOSTÍ

Tabulka znázorňuje přehled činnosti a jejich návaznost na Rámcový vzdělávací program a průřezová témata. Je doplněna o mezipředmětové vztahy.

Aktivita	Návaznost na RVP, průřezová témata a mezipředmětové vztahy
Den první - Přípravný den	
1) prezentace	DĚJ - žák vysvětlí podstatné ekonomické, sociální a kulturní změny u nás na přelomu 19. a 20. st., zhodnotí sociální, hospodářskou a kulturní situaci v ČSR ČJ - žák se zapojuje do diskuze
2) objevování zmizelých míst	VV - žák užívá prostředky pro zachycení jevů a procesů v proměnách a vztazích; k tvorbě užívá některé metody uplatňované v současném výtvarném umění a digitálních médiích (počítačová grafika, fotografie, video, animace)
3) figurky ze šmantů	MV - kritické vnímání mediálních sdělení
Den druhý - Návštěva skanzenu	
1) prohlídka skanzenu	DĚJ - žák objasní industrializaci a její důsledky pro společnost ČJ - žák odlišuje ve slyšeném textu fakta od názorů a hodnocení, ověřuje fakta pomocí otázek nebo porovnáváním s dostupnými informačními zdroji
2) práce s písmenými prameny, četba regionální beletrie	DĚJ - žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti ČJ - žák využívá základy studijního čtení – vyhledá klíčová slova, formuluje hlavní myšlenky textu, vytvoří otázky a stručné poznámky, výpisky nebo výtah z přečteného textu
3) komunikační hry	OSV - mezilidské vztahy, komunikace
Den třetí - Rozhovory s pamětníky	
1) seznámení s metodou orální historie	DĚJ - žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti OSV - komunikace, mezilidské vztahy, spolupráce
2) rozhovory s pamětníky	VkO - žák uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích, případné neshody či konflikty s druhými lidmi řeší nenásilným způsobem; zaujímá postoj k obci a místním tradicím MKV - kulturní odlišnosti, mezilidské vztahy OSV - poznávání lidí, praktická etika
3) reflexe a přepis rozhovorů	ČJ - žák odlišuje ve slyšeném textu fakta od názorů a hodnocení MV - vnímání autora sdělení, kritické vnímání sdělení
Den čtvrtý - Tvorba prezentace	
1) přednáška učitele na téma hornictví v Libušíně	VkO - žák posoudí a na příkladech doloží vývoj obce
2) dlažební kostka vyprávěla	ČJ - žák využívá poznatků o jazyce a stylu ke gramaticky i věcně správnému písemnému projevu a k tvořivé práci s textem nebo i k vlastnímu tvořivému psaní na základě svých dispozic a osobních zájmů OSV - kreativita
3) tvorba prezentace	IKT - žák pracuje s textem a obrázkem v textovém a grafickém editoru MV - práce v realizačním týmu, praktická tvorba mediálních sdělení
Den pátý - Prezentace	
1) dodělávání prezentace a prezentace	ČJ - žák v mluveném projevu vhodně využívá prostředků řeči, dorozumívá se kultivovaně, výstižně, jazykovými prostředky vhodnými pro danou komunikační situaci

2) vyhodnocení	Vko - žák posoudí vliv osobních vlastností na dosahování individuálních i společných cílů, objasní význam vůle při dosahování cílů a překonávání překážek; rozpoznává projevy záporných charakterových vlastností u sebe i u druhých lidí, kriticky hodnotí a vhodně koriguje své chování a jednání OSV - sebepoznání a sebepojetí; seberegulace a sebeorganizace

HODNOCENÍ

Hodnocení probíhá na různých úrovních a v různých formách. Na závěr každého dne probíhá krátké hodnocení ústní formou. Žáci hodnotí, které činnosti je bavily a které ne. Udávají důvody, proč tomu tak bylo. Vybírají ty činnosti, které úspěšně zvládli. Vyjadřují důvody, proč některé činnosti nezvládli. Následně měli vyčleněno 15 minut na doplnění hodnotící tabulky.³⁴⁵ Tabulka naplňovala několik cílů. Žáci s tabulkou pracují nejen na konci dne, ale i v jeho průběhu. Zapisují si do ní úkoly, které musí splnit. Na závěr dne pak hodnotí, jak dané úkoly zvládli. Nejdříve žáci odpovídají na otázku, zda úkol splnili (zda se na úkolu podíleli). Vybírají z odpovědí „ano“, „částečně ano“, „částečně ne“, „ne“. Poté doplní svůj komentář. Každý den také učitel doplní do tabulky své hodnocení úkolů.³⁴⁶ Hodnotící tabulka tak plní dva cíle. Žáci díky ní plánují práci a vytyčují si cíle a následně se učí svou práci hodnotit.

Závěrečné hodnocení celého projektu proběhne po prezentaci výsledků projektu poslední den. Nejdříve formou diskuze proběhne reflexe prezentace. Prostor je ponechán především žákům na vyjádření jejich pocitů. Následně proběhne konstruktivní hodnocení prezentace každé skupiny i ústního projevu jednotlivých žáků. Podle daných kritérií, s kterými žáci jsou seznámeni na začátku projektu. Hodnotí se obsah prezentace – zařadila-li skupina do prezentace všechny dostupné informace, které mohli během týdne získat a zda dodrželi požadovanou strukturu prezentace. Další bod hodnocení je názornost prezentace, kde se hodnotí přehlednost powerpointové prezentace a její návaznost ústní prezentací žáků. Následně se posuzuje úroveň ústního projevu podle následující tabulky:

³⁴⁵ Hodnotící tabulka, viz příloha č. 81.

³⁴⁶ Průběžnou konfrontaci žákova hodnocení s hodnocením učitele jsem do tabulky doplnila, až po uskutečnění prvního projektu. Zkušenost, kdy se závěrečné hodnocení žáků šesté třídy a mé hodnocení jejich práce značně lišilo, jsem došla k závěru, že je nutné žáky vést k objektivnímu hodnocení průběžně.

Výborný výkon	Průměrný výkon	Podprůměrný výkon
projev je přiměřeně dlouhý	projev je mírně kratší	projev je krátký
žák mluví většinou z paměti, pokud text zapomene, umí správně reagovat (práce s konceptem)	žák používá častěji připravený koncept	projev je nepřipravený (koncept chybí nebo je pouze přečten)
žák srozumitelně vyslovuje, náležitě intonuje, užívá přiměřené tempo řeči, volí vhodnou sílu hlasu	žák se dopouští drobných chyb, projev je však celkově srozumitelný	projevu není rozumět
projev je spisovný	v projevu se občas objeví nenáležitý výraz (hovorové slovo, chybný slovní tvar)	projev je hodně nespisovný
text ve všech částech odpovídá tématu, je obsahově srozumitelný	text s výjimkou drobných odchylek odpovídá tématu, je většinou obsahově srozumitelný	projev neodpovídá tématu, je obsahově zmatený a nesrozumitelný
žák volí vhodné mimořečové projevy (postoj, mimika, gesta)	žák se místy dopouští nevhodných mimořečových projevů (reakce na posluchače, viditelná tréma)	žák se při projevu nevhodně chová

Kritéria jsou umístěna na nástěnku ve třídě tak, aby je žáci měli neustále na očích. Nakonec proběhne žákovské sebehodnocení a hodnocení projektu formou volného psaní. Nejdříve jsou žáci motivováni, aby začali přemýšlet o projektu. Učitel pokládá otázky typu: Co nového jsi se při své práci naučil? Co bylo na tématu nejzajímavější? Co jsi pochopil? Co bys raději vynechal? Plnil jsi své úkoly? Pomáhal jsi ostatním? Zapojoval jsi se do diskuze? Jak můžeš příště zlepšit svou práci? Nevyžaduje na ně v tuto chvíli odpověď. Následně zadá žákům úkol písemně okomentovat projekt. Žáci mají využít metodu volného psaní, tedy psát celé věty, ale nevracet se, neopravovat, neškrtat, jen psát, co je napadne. V době, kdy žáci pracují na svém hodnocení, učitel vytvoří na základě průběžné hodnotící tabulky a hodnocení prezentace slovní hodnocení každého žáka.

REFLEXE

Přístup žáků deváté třídy byl k projektové výuce značně odlišný od mého očekávání. Jejich prvotní představa byla, že projekt znamená nicnedělání oproti běžné výuce. Bylo nutné je z jejich omylu vyvést a představit jim projekt jako práci, za kterou jsou daleko více odpovědní žáci sami než učitel, dovést je k uvědomění si, že projekt představuje více úsilí jejich než učitele. V první řadě byla nutná motivace. Pro žáky byla důležitá nejen emoční složka motivace, ale také předložení racionálních důvodů, proč mají na projektu pracovat a z jakého důvodu se mají snažit

a aktivně se zapojit. Mohu říci, že podle práce žáků během prvních dvou dnů, jsem motivační fázi zvládla. Bohužel nemohu zhodnotit projekt jako celek, protože nebyl celý realizován. Nicméně první a druhý projektový den se podařil. Žáci pracovali na zadaných úkolech, spolupráce skupinách fungovala bez potíží. Žáci byli schopni pracovat samostatně. Problém však vyvstal, kdykoli museli překonat určitou překážku. V tu chvíli jejich zájem o práci značně opadl, práce jim v tu chvíli připadala zbytečná, komplikovaná a nehodna jejich úsilí. Mým úkolem pak bylo přesvědčit žáky, že přesto, že jsou již v deváté třídě a cítí se být dostatečně rozumnými, velkými a vzdělanými, není chybou nevědět, neznat nebo neumět. Bylo třeba je vést k tomu, aby se snažili vzniklé překážky překonávat a necítili se špatně, pokud něco neznají nebo neumějí.

Oproti žákům šesté třídy probíhaly daleko snázeji fáze hodnocení. Od žáků jsem získávala zpětnou vazbu průběžně. Žáci obvykle vyjadřovali své názory na probíhající činnosti značně spontánně. Nejtěžší bylo usměrnit je v jejich projevech tak, aby jejich hodnocení bylo konstruktivní.

3.3. Hodnocení a doporučení

Oba projekty postupně naplňovaly požadované cíle, což se dařilo především díky naplnění obou projektů. Z mého pohledu je plánovací fáze velmi důležitou, spíše nepostradatelnou k tomu, aby projekt mohl být úspěšný. V žádném případě se nesmí tato fáze podcenit, jak se tomu stalo například při projektu „Místo, kde žijeme“. Přesto je důležité mít stále na paměti, že odpovědnost za projekt leží na žácích, a proto ne vše se podaří přesně podle našich představ. Učitel proto musí být připraven improvizovat.

Při plánování projektů je důležité vyjít ze znalostí a schopností žáků. Projekt musí být připraven tak, aby žáci byli schopni ho zvládnout. Nepřeceňovat žáky, ale také nepřecenit vlastní možnosti učitele jsou důležitými podmínkami pro úspěšnost projektu. Ačkoli jsem plánování projektů věnovala velké množství času, nevyvarovala jsem se výše zmíněných chyb úplně. V projektu se šestou třídou jsem přecenila dovednost žáků hodnotit a vyjadřovat své myšlenky a pocity. Další chybou byl předpoklad, že žáci deváté třídy budou bez potíží pracovat s textovými

a grafickými editory. Oběma chybám se lze vyvarovat včasnou přípravou žáků na projektové vyučování. Pro další případné projekty by bylo vhodné projekty připravit dříve a postupně seznamovat žáky s některými metodami práce průběžně během školního roku tak, aby v projektovém týdnu žáci neměli problém pracovat daným způsobem. V tomto ohledu je nutné projekty začleňovat soustavně tak, jak jsem to navrhla výše. Při přípravě projektu se nelze obejít bez komunikace s ostatními učiteli. Nejen učitel, který projekt připravuje, ale i ostatní členové pedagogického sboru by měli znát téma a cíle projektové výuky, zvláště na tak malé škole, jakou libušínská základní škola bezpochyby je.

Zkvalitnění projektů oproti prvnímu mnou navrženému projektu umožnil i vypracovaný systém hodnocení. Žáci od první chvíle věděli, co se od nich očekává a jakým způsobem budou hodnoceni za svou práci. Žáci byli seznámeni i s výstupem projektu. Tato skutečnost především dodala žákům vědomí smysluplnosti práce na projektu.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo ukázat možnosti, jakými lze s tematikou regionálních dějin pracovat na základní škole při výuce dějepisu. V práci jsem na základě teoretických východisek i vlastních zkušeností navrhla způsob začlenění dějin města Libušína do výuky dějepisu na Základní škole Libušín. Navrhla jsem koncept, ve kterém mají být regionální dějiny členěny soustavně. Pravidelné setkávání žáků s dějinami regionu doplněné o projektovou metodu jim pomůže vytvářet si vztah k místu, kde žijí. Ve vědomí žáků stoupá jejich důležitost a uvědomují si dějiny nejen jako izolované momenty, ale jako příběh nebo vývoj, který má své příčiny a důsledky. Nutnou podmínkou je využití efektivních metod. Hlavním momentem integrace regionálních dějin se tak stává projektová výuka. Pro výuku regionálních dějin na Základní škole Libušín jsem navrhla dva výchovně vzdělávací regionálně historické projekty pro šestou a devátou třídu. Svůj teoretický návrh jsem ověřila případovými studii. Realizace mnou připravených projektů pro začlenění regionálních dějin do výuky formou projektové výuky proběhla v červnu 2010 na Základní škole Libušín se žáky šestého a devátého ročníku.

V těchto projektech jsem ověřila efektivnost projektové výuky. Projektová výuka se mi jeví jako zvláště vhodná při začleňování regionálních dějin do výuky. Při správném zavedení projektové výuky umožňuje rozvinout potenciál regionálních dějin v celé jeho šíři. Projektová výuka je pak velmi přínosná z hlediska vedení žáků k samostatnosti a aktivnímu učení. Jistou překážkou by mohla být časová náročnost projektové výuky, nejen pro učitele a nároky na jeho přípravu, ale i pro samotný průběh projektu. Projektová výuka musí být proto zařazována v souvislosti s celkovou koncepcí výuky dějepisu na základní škole.

Podarilo se mi tak navrhnout, jakým způsobem mohou učitelé na Základní škole v Libušíně pracovat s tematikou regionálních dějin. Navrhla jsem jednotlivé metody i formy vyučování, které lze efektivně využít.

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

Prameny

- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, I. díl, ed. G. Friedrich, 1904 – 1907.
Decem registra censum Bohemica, ed. J. Emler, Praha 1881.
Kosmova kronika česká, Paseka, Praha 2005.
Kronika města Libušín, 1929 (uloženo: Městský úřad Libušín).
Kronika skautů v Libušíně (v soukromém držení).
Národní archiv Praha: *mapa stabilního katastru 1841*, Rakovnicko, Libušín.
Národní archiv Praha: *Tereziánský katastr*, Rakovnicko, panství Smečno.
Pamětní kniha SK Libušín (v soukromém držení).
Protokol o povýšení Libušína na město, 28. 12. 1919.
Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae at Moraviae, I. díl, ed. K. J. Erben, Praha 1855.
Ščitací operáty z roku 1921, uloženo: SOA Praha – Státní okresní archiv Kladno.
Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno *Pamětní kniha* (kronika školy chlapecké), školní rok 1926 / 1927 a 1927/1928 (nezpracovaný fond).
Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno, fond Města Libušín: *Hlavní kniha chudinská 1927* (110/93).
Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno, fond Města Libušín: *Hlavní kniha obecní* (74/57).
Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno, fond Města Libušín: *Kniha zápisů ze schůzí městského výboru 1923 – 1928* (4).
Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno, fond Města Libušín: *Protokol o povýšení Libušína na město*, 28. 12. 1919 (52/1).
Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno, fond Města Libušín: *Slavnost odhalení pomníku padlým* (61/2).
Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno: *Školní kronika Libušína z let 1915, 1916, 1917* (nezpracovaný fond).
Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Kladno: *Školní kronika Libušína*, školní rok 1926/ 1927 a 1927/1928 (nezpracovaný fond).

Monografie

- BARTOŠ, Josef; SCHULZ, Jindřich; TRAPL, Miloš: *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*, Filosofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 2004, str. 22 - 24.
BARTOŠ, Josef; SCHULZ, Jindřich; TRAPL, Miloš: *Regionální dějiny. Stav, problémy a výhledy* in: Acta universitatis Palackianae Olomucensis. Historica 29, Univerzita Palackého, Filosofická fakulta, Olomouc 2000, str. 24.
BENEŠ, Zdeněk: *Regionální historiografie a školní dějepis*, str. 9 - 19 in: Regionální dějiny v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách, Filosofická fakulta Univerzity J.E. Purkyně, Ústí nad Labem 2006, str. 10.
BÖHM, Jaroslav; WAGNER, Václav: *Hradiště nad Libušínem*, Libušín, 1935.
BRABCOVÁ, Alexandra: *Brána muzea otevřená*, Juko, Náchod 2003.
ČÁP, Jan; Mareš, Jiří: *Psychologie pro učitele*, Portál, Praha 2007, str. 393.
ČTVERÁK, Vladimír a kol.: *Encyklopedie hradišť v Čechách*, Libri, Praha 2003.
DVOŘÁKOVÁ, Zora a kol.: *Kniha o Slaném*, Městský úřad ve Slaném, Slaný 1994.
FILOVÁ, Hana; ŠIMONÍK, Oldřich; ŠVEC, Vlastimil: *Praktikum didaktických dovedností*, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2004.

- FOLTÝN, Dušan a kol.: *Prameny paměti. Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe*, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008.
- GRECMANOVÁ, Hana; URBANOVSKÁ, Eva; NOVOVTNÝ, Petr: *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků*. Olomouc 2000.
- JAGOŠOVÁ, Lucie; MRÁZOVÁ, Lenka: Objektové učení jako základ muzejní didaktiky in: *Muzejní pedagogika dnes*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008.
- JULÍNEK, Stanislav a kol.: *Základy oborové didaktiky dějepisu*, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Brno 2004.
- KÁRNÍK, Stanislav; POSPÍŠIL, Zdeněk: *Kladensko*, Středočeské nakladatelství a knihkupectví, Praha 1985.
- KASÍKOVÁ, Hana; VALENTA, Josef: *Reformu dělá učitel aneb diferenciaci, individualizaci a kooperaci ve vyučování*. STD, Praha 1994.
- Kol. autorů: *Dobývání uhlí na Kladensku: historie kladensko-slánsko-rakovnické pánve*, OKD, Ostrava 2006.
- Kol. autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, VÚP, Praha 2007.
- Kol. autorů: *Zvonice našeho kraje. Slánsko a Kladensko*, Referát kultury OÚ Kladno, Kladno 1992.
- KOLLER, Rudolf: *Nástin regionálních dějin*, Okresní pedagogické středisko, Kladno 1968.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Jana: *Teorie a praxe projektové výuky*, Masarykova univerzita, Brno 2006.
- KUBÍNOVÁ, Marie: *Projekty ve vyučování matematice, cesta k tvořivosti a samostatnosti*, Pedagogická fakulta UK, Praha 2002.
- KUČA, Karel: *České, moravské a slezské zvonice*, Libri, Praha 1995.
- KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, díl III., Libri, Praha 1998.
- KUCHYŇKA, Zdeněk: *Svatojiřská pouť* in: *Kladenské noviny*, 24. 4. 1991.
- LABISCHOVÁ, Denisa; GRACOVÁ, Blažena: *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostravská univerzita, Ostrava 2008, str. 26.
- LANDOVÁ, Hana: *Archiv města Libušín (1848) 1850 - 1945 (1949)*, inventář, 2003.
- LUKEŠ, Jan; GROB, Rudolf: *Stručná historie hornického průmyslu v Libušíně*.
- MAJEROVÁ, Marie: *Siréna*, Melantrich, Praha 1949.
- MALÝ, Karel: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Linde, Praha 2003.
- MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil: *Výukové metody*, PAIDO, Praha 2003.
- MUCKLE, Pavel; Pelikánová, Hana; Vaněk, Miroslav: *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*, Ústav pro soudobé dějiny, Praha 2007.
- PASCH, Marvin a kol.: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*, Portál, Praha 1998.
- PETTY, Geoffrey: *Moderní vyučování*, Portál, Praha 1996.
- PODLAHA, Antonín: *Posvátná místa království českého*, Dědictví sv. Jana Nepomuckého, Praha 1913.
- PODMELOVÁ, Jarmila: *Libušín 1979, v roce stého výročí malé školní budovy v ul. 5. května*, rada MNV v Libušíně.
- POLÁNEK, Karel Alois: *Kytice bájí, pověstí a příběhů z okresu kladenského*, Okresní osvětový sbor, Kladno 1941.
- PŘIBYL, Vladimír: *Kostel sv. Jiří v Libušíně*, referát kultury Okresního úřadu Kladno, Kladno 1992.
- PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny*, sv. 2, Česká akademie věd a umění, Praha 1949.
- ŘACH, Jaroslav: *Než vyrostly haldy*, SKNV, Praha 1967.
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970*, díl I./1, Praha 1978.
- ŠAROCHOVÁ, Gabriela: *České země v evropských dějinách*, Paseka, Praha 2006.
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, 8. díl, Argo, Praha 1996.
- SEIFERT, Josef: *Konec kladenského uhelného revíru*, Českomoravské doly, Kladno 2002.
- ŠILHÁN, Otto: *Z pistole gest zastrzelen...* in: *Vlastivědný sborník školního okresu slánského a kladenského*, roč. XVI (1938 – 1939), Slaný 1939.
- ŠIMRAL, Adolf: *Školství v Libušíně* in: *Pamětní kniha*, Libušín 1927.
- SKALCOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*, Grada, Praha 2007.

- SLÁMA, Jiří: *Střední Čechy v raném středověku, archeologie o počátcích přemyslovského státu*, Univerzita Karlova v Praze, Praha 1998.
- SLAVÍK, Jan: *Hodnocení v současné škole*, Portál, Praha 1999.
- ŠMÍD, Josef: *Živnostnictvo v Libušíně* in: Pamětní kniha, Libušín 1927.
- ŠOLLE, Miloš: *Staroslovanské hradisko*, Vyšehrad, Praha 1984.
- Statistický lexikon obcí 1934*, Státní statistický úřad Praha.
- STAVINOHA, František: *Komu patří čas*, Československý spisovatel, Praha 1979.
- STEELE, Jeannie a kol.: *Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Příručka III, Další strategie k rozvíjení kritického myšlení*. Kritické myšlení, Praha 2007.
- ŠVEJDA, Josef: *Pozemková reforma v našem okrese* in: Vlastivědný sborník školního okresu slánského, roč. XI.(1933 – 1934), Slaný 1934.
- SVOBODA, Lubomír: *Regionální dějiny ve vyučování dějepisu*, Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, České Budějovice 1986.
- TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta: *Učíme v projektech*, Portál, Praha 2009.
- TŘEŠTÍK, Dušan: *Mýty kmene Čechů*, NLN, Praha 2003.
- VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, Akademie, Praha 1973.
- VANĚK, Miroslav: *Orální historie. Metodické a "technické" postupy*, FF Univerzity Palackého, Olomouc 2003.
- VELC, Ferdinand: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese slánském*, Česká akademie císaře Fr. Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1907.
- VOREL, Pavel: *Základy historické regionalistiky*, Univerzita Pardubice, Fakulta humanitních studií, Pardubice 2005.
- ZELINOVÁ, Milota: *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*, Portál, Praha 2007.
- ZUBROVÁ, Anna: *Poklady našeho kraje, Výbor z nejhezčích legend ze slánského kraje*, Felt technika, Praha 1994.

Ostatní zdroje – články z periodik, internetové zdroje

- Kladenský republikán*, ročník VIII., Kladno, čísla: 32 (12. 8. 1927), 33 (19. 8. 1927), 34 (26. 8. 1927).
- MELICHAR, Karel: *57. Pomocný technický prapor (PTP Libušín, okres Slaný pro Kladenský kamenouhelný revír* in: Hornický zpravodaj 4/2008.
- MELICHAR, Karel: *Důl Max v Libušíně* in: Hornický zpravodaj 2/2008, Klub přátel hornických tradic, Kladno 2008, str. 2 - 5.
- MELICHAR, Karel: *Důl Schoeller v Libušíně* in: Hornický zpravodaj 4/2008, str. 8 - 10.
- Metodický portál RVP: MAZÁČOVÁ, Nataša: *Možnosti a meze projektové výuky v současné škole; RVP, metodický portál*. 25. duben 2010. <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1288/moznosti-a-meze-projektove-vyuky-v-soucasne-skole.html> (přístup získán 25. duben 2010).
- SCHMIDT, Václav: *Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí* in: Památky archeologické a místopisné, roč. XVI., Archeologický sbor Národního musea a Historický spolek, Praha 1983.
- Slánské rozhledy*, roč. XX, Slaný 1927, č. 42 (20. 10. 1927).
- Slánské rozhledy*, roč. XXII., Slaný 1929.
- VEVERKOVÁ, Irena: *Mlýny svatojiřského potoka* in: Slánský obzor, roč. 3, Slaný 1995.
- ŽABERA, Karel: *Libušínské údolí, sídliště pravěkého člověka* in: Vlastivědný sborník školního okresu slánského a kladenského, roč. XII., Slaný 1935.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 Kostel sv. Jiří – průčelí
Příloha č. 2 Kostel sv. Jiří – pohled z boku
Příloha č. 3 Letecký pohled na současný Libušín I
Příloha č. 4 Letecký pohled na současný Libušín II
Příloha č. 5 Letecký pohled na současný Libušín III
Příloha č. 6 Plán hradiště
Příloha č. 7 Vzhled prostoru akropole při vykopávkách Jaroslava Böhma
Příloha č. 8 Přední stěna hradby
Příloha č. 9 Jihovýchodní brána
Příloha č. 10 Opevnění studánky
Příloha č. 11 Rekonstruovaná nádoba keramiky pražského typu
Příloha č. 12 Rekonstruovaný ručně vyrobený pohárek
Příloha č. 13 Hliněný kotouč s vypíchaným slunečním symbolem
Příloha č. 14 Nálezy železných nástrojů
Příloha č. 15 Kámen s rytinou koně
Příloha č. 16 Kámen s rytinou koně
Příloha č. 17 Čechy na přelomu 9.-10. stol. s vyznačenou přemyslovskou doménou
Příloha č. 18 Přemyslovká doména na přelomu 9.-10. stol.
Příloha č. 19 Půdorys kostela sv. Jiří
Příloha č. 20 Nejstarší náhrobní kámen
Příloha č. 21 Dřevěná zvonice
Příloha č. 22 Mapa stabilního katastru z roku 1841
Příloha č. 23 Výřez z mapy stabilního katastru z roku 1841
Příloha č. 24 Pohled na důl Jan – 20. léta 20. století – foto 1
Příloha č. 25 Pohled na důl Jan – 20. léta 20. století – foto 2
Příloha č. 26 Pohled na důl Schoeller – pohled z roku 1910
Příloha č. 27 Vývoj počtu obyvatel
Příloha č. 28 Porovnání informací ze sčítání lidu z let 1921 a 1930
Příloha č. 29 Vzhled obce – prostor před kostelem
Příloha č. 30 Vzhled obce – nábřeží
Příloha č. 31 Vzhled obce – Přemyslova ulice
Příloha č. 32 Vzhled obce – náměstí
Příloha č. 33 Epidemická nemocnice
Příloha č. 34 Hasičské kůlny
Příloha č. 35 Dívčí škola
Příloha č. 36 Chlapecká škola
Příloha č. 37 Kostel sv. Prokopa
Příloha č. 38 Rozpočty města
Příloha č. 39 Vývoj živností v Libušíně
Příloha č. 40 Potravní spolek Svornost – pohled odeslaný roku 1938
Příloha č. 41 Pohled na Libušín ze Závině – pohled odeslaný 5. října 1924
Příloha č. 42 Pomník padlým, zemřelým a nezvěstným vojínům ve světové válce
Příloha č. 43 Stavba elektrárny na dole Max
Příloha č. 44 Šmantový rybník před radnicí
Příloha č. 45 Pouť u sv. Jiří
Příloha č. 46 Výstava – foto I
Příloha č. 47 Výstava – foto II
Příloha č. 48 Výstava – foto III
Příloha č. 49 Výstava – foto IV
Příloha č. 50 Výstava – foto V
Příloha č. 51 Výstava – foto VI
Příloha č. 52 Výstava – foto VII
Příloha č. 53 Výstava – foto VIII
Příloha č. 54 Slavnostní zahájení
Příloha č. 55 Slavnostní zahájení – pan starosta otvírá výstavu
Příloha č. 56 Slavnostní zahájení – vystoupení pěveckého kroužku I
Příloha č. 57 Slavnostní zahájení – vystoupení pěveckého – foto II

Příloha č. 58	Beseda – foto I
Příloha č. 59	Beseda – foto II
Příloha č. 60	Beseda – foto III
Příloha č. 61	Beseda – foto IV
Příloha č. 62	Beseda – foto V
Příloha č. 63	Beseda – foto VI
Příloha č. 64	Závěrečná zpráva o archeologické akci
Příloha č. 65	Výstup z hodiny českého jazyka – vypravování
Příloha č. 66	Pracovní list z matematiky
Příloha č. 67	Pracovní list z anglického jazyka – křížovky
Příloha č. 68	Pracovní list z anglického jazyka – co je to galerie
Příloha č. 69	Pracovní list z anglického jazyka – regionální muzea
Příloha č. 70	Pracovní list – historické prameny
Příloha č. 71	Pracovní list – mapa libušínského hradiště
Příloha č. 72	Obrázky nálezů
Příloha č. 73	Výprava na hradiště – foto I
Příloha č. 74	Výprava na hradiště – foto II
Příloha č. 75	Výprava na hradiště – foto III
Příloha č. 76	Výprava na hradiště – foto IV
Příloha č. 77	Výstup aktivity “Co to je?”
Příloha č. 78	Ukázka vypracované Závěrečné zprávy o archeologické akci
Příloha č. 79	Závěrečné hodnocení
Příloha č. 80	První projektový den s devátou třídou
Příloha č. 81	Hodnotící tabulka

Příloha č. 1 - Kostel sv. Jiří - průčelí (vlastní foto, 2008)

Příloha č. 2 - Kostel sv. Jiří - pohled z boku (vlastní foto, 2008)

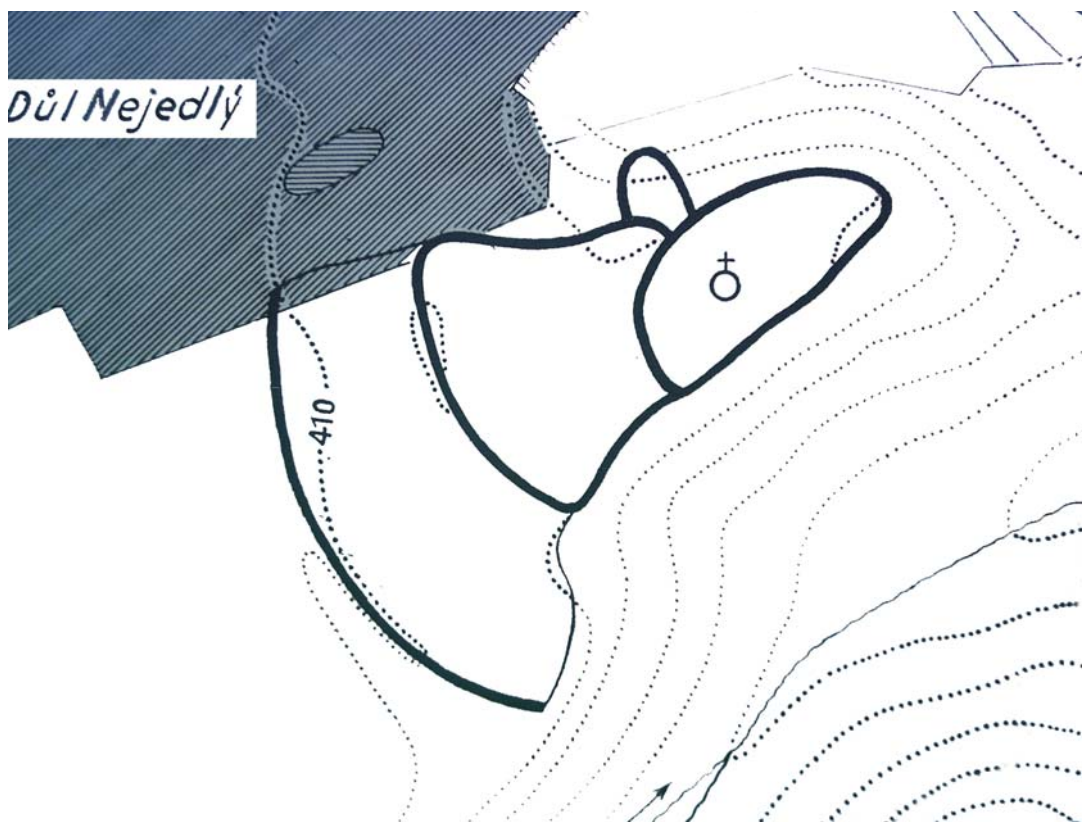
Příloha č. 3 - Letecký pohled na současný Libušín I (Městský úřad Libušín, 2009)

Příloha č. 4 - Letecký pohled na současný Libušín II (Městský úřad Libušín, 2009)

Příloha č. 5 - Letecký pohled na současný Libušín III (Městský úřad Libušín, 2009)

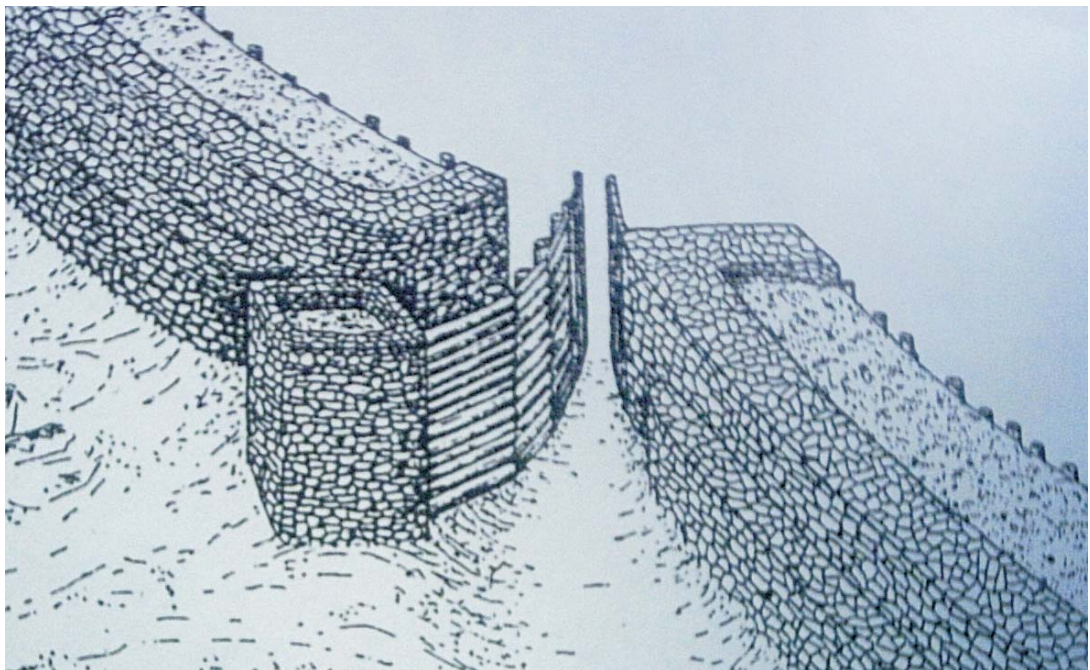
Příloha č. 6 - Plán hradiště
(ČTVERÁK, Vladimír + kol.: *Encyklopedie hradišť v Čechách*, Praha 2003, str. 181)

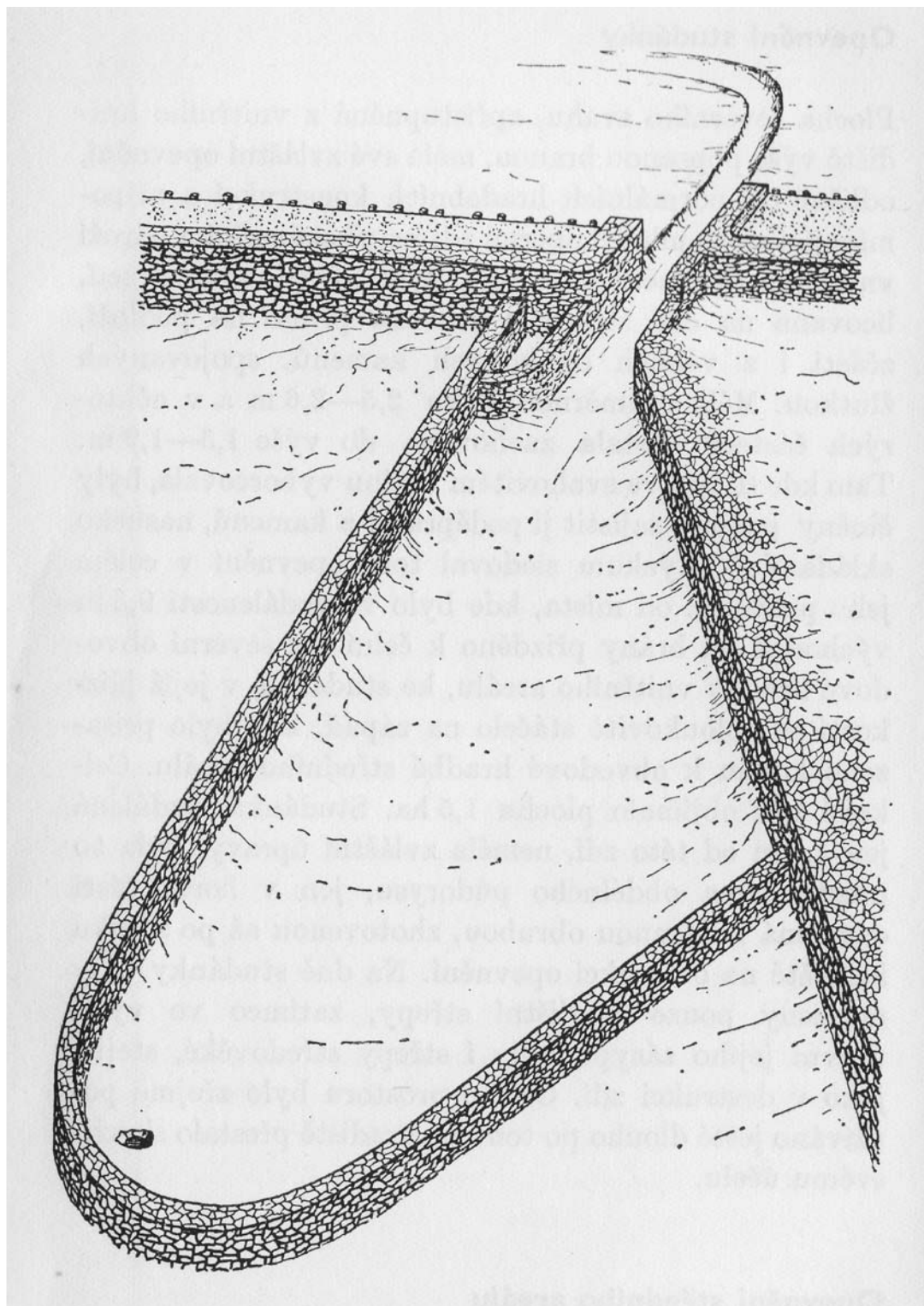
Příloha č. 7 - Vzhled prostoru akropole při vykopávkách Jar. Böhma
(BÖHM, Jaroslav; WÁGNER, Václav: *Hradiště nad Libušínem*, Libušín 1935, str. 13)

Příloha č. 8 - Přední stěna hradby
(VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, Praha 1973, obr. 15)

Příloha č. 9 - Jihovýchodní brána
(VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, Praha 1973, str. 28)

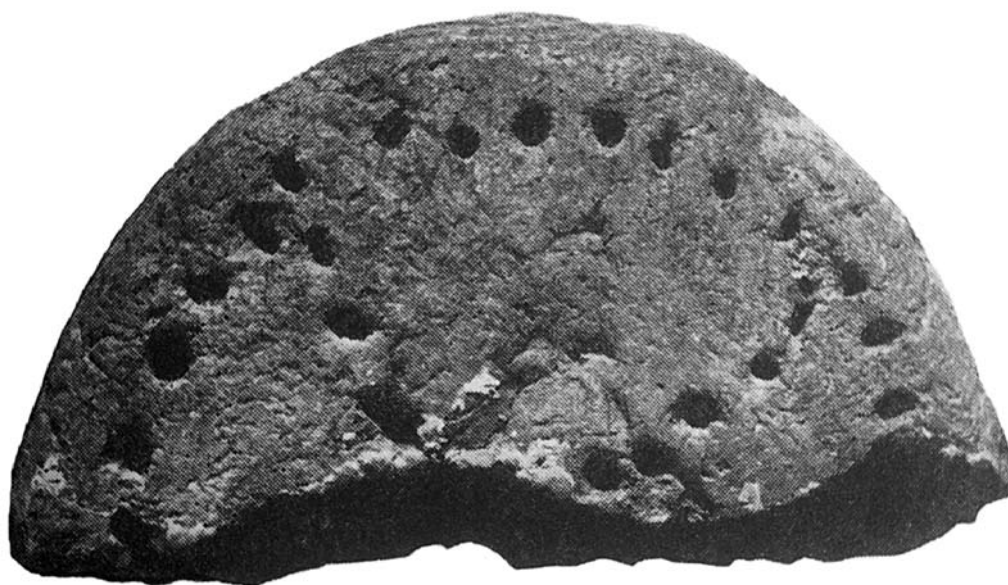
Příloha č. 10 - Opevnění studánky
(VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, Praha 1973, str. 31)

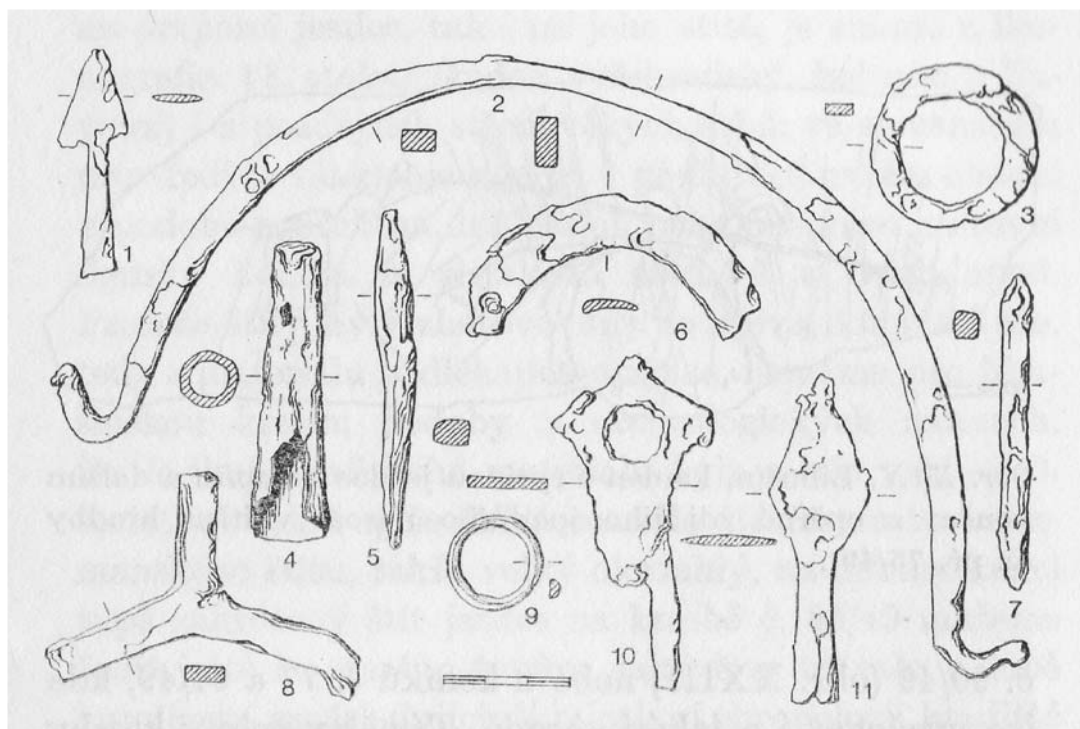
Příloha č. 11 - Rekonstruovaná nádoba keramiky pražského typu
(VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, Praha 1973, obr. 34)

Příloha č. 12 - Rekonstruovaný ručně vyrobený pohárek
(VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, Praha 1973, obr. 32)

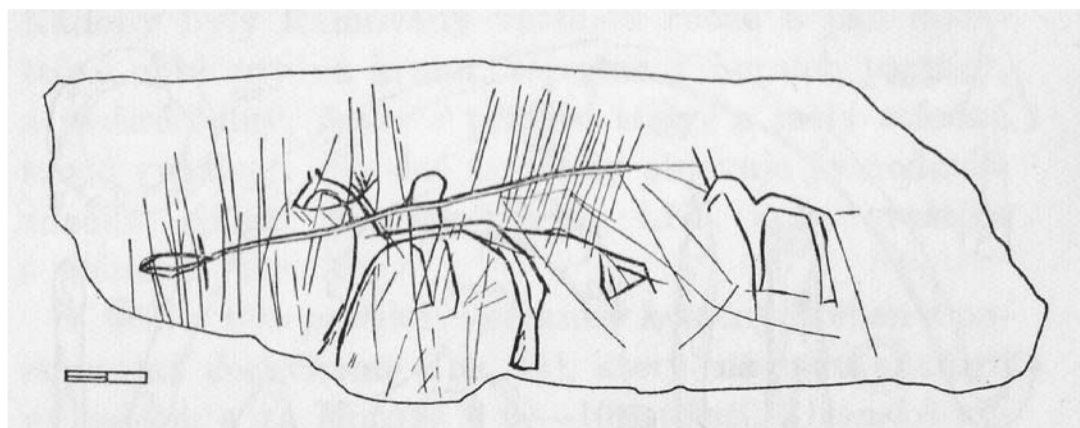
Příloha č. 13 - Hliněný kotouč s vypíchaným slunečním symbolem
(VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, Praha 1973, obr. 39)

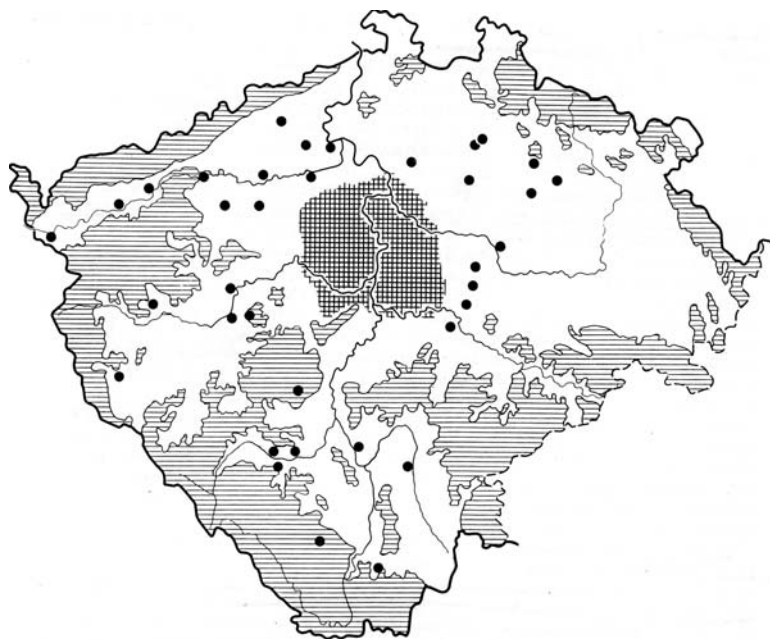
Příloha č. 14 - Nálezy železných nástrojů
(VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, Praha 1973, obr. 59)

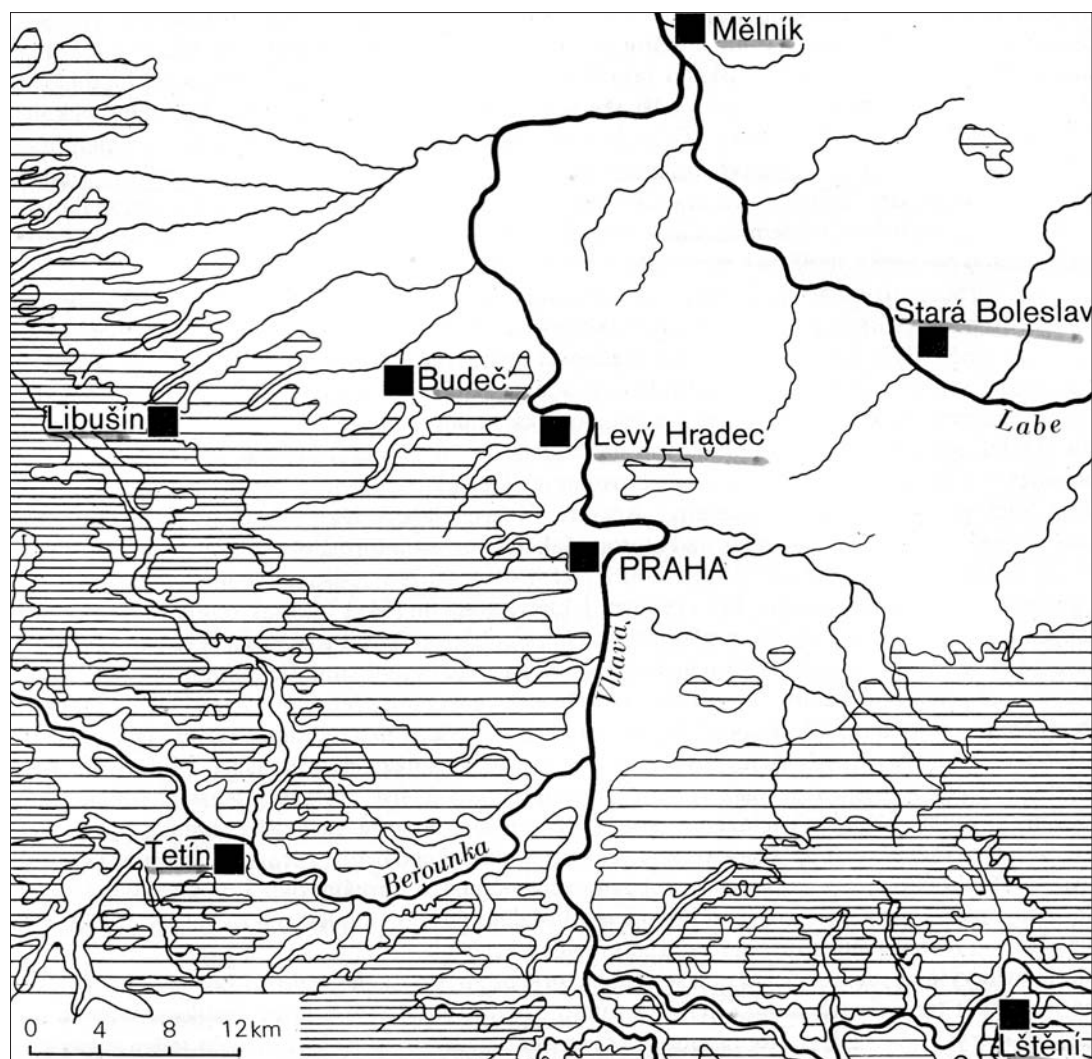
Příloha č. 15 - Kámen s rytinou koně
(VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, Praha 1973, obr. 42)

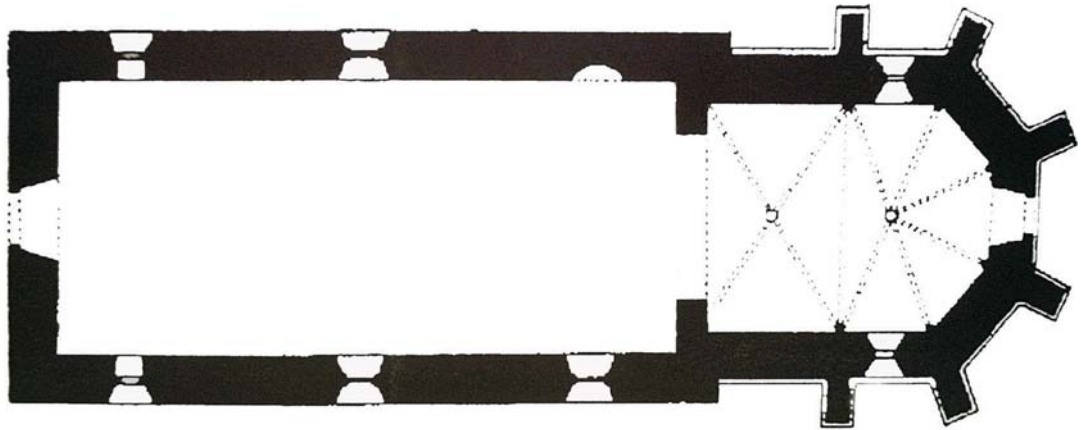
Příloha č. 16 - Kámen s rytinou koně
(VÁŇA, Zdeněk: *Přemyslovský Libušín*, Praha 1973, obr. 60)

Příloha č. 17 - Čechy na přelomu 9-10 stol. S vyznačenou přemyslovskou doménou
(SLÁMA, Jiří: *Střední Čechy v raném středověku. III*, Praha 1989, str. 81)

Příloha č. 18 - Přemyslovská doména na přelomu 9-10 stol.
(SLÁMA, Jiří: *Střední Čechy v raném středověku. III*, Praha 1989, str. 73)

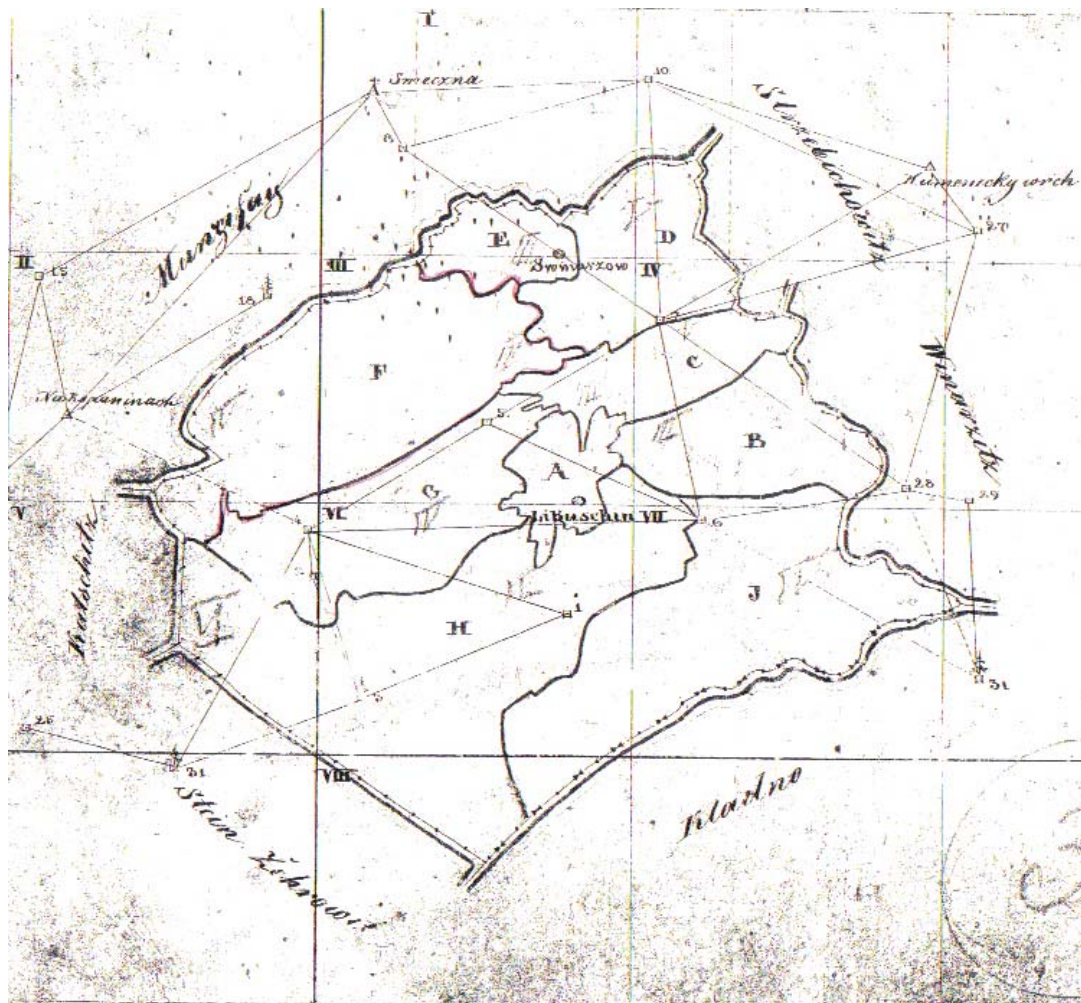
Příloha č. 19 - Půdorys kostela sv. Jiří
(VELC, Ferdinand: *Soupis památek historických*, Praha 1907, str. 117)

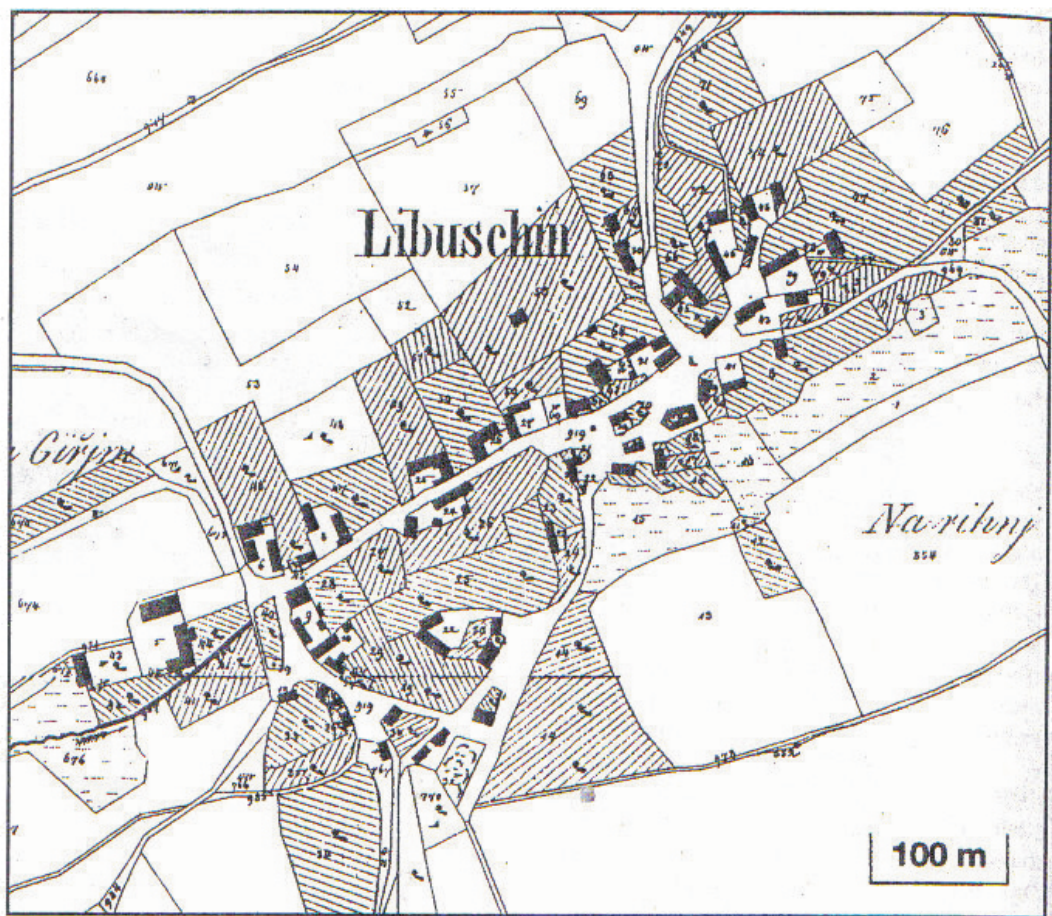
Příloha č. 20 - Nejstarší náhrobní kámen
(vlastní foto, 2008)

Příloha č. 21- Dřevěná zvonice
(vlastní foto, 2008)

Příloha č. 22 - Mapa stabilního katastru z roku 1841
(Národní archiv Praha)

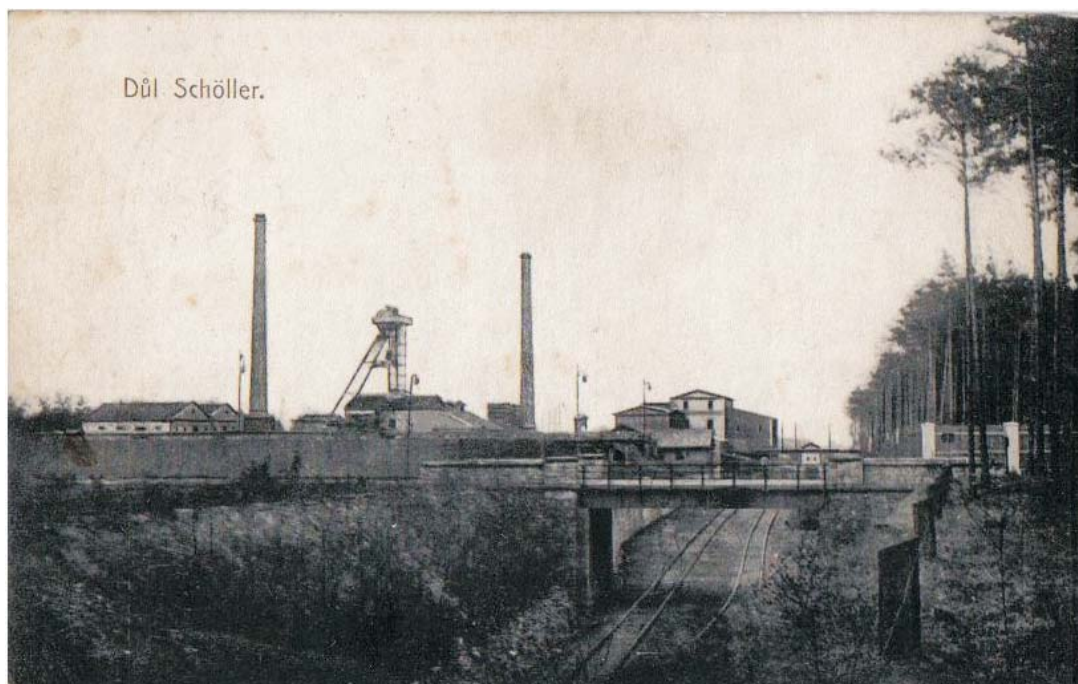
Příloha č. 23 - Výřez z mapy stabilního katastru z roku 1841 - střed Libušína
(Národní archiv Praha)

Příloha č. 24 - Pohled na Důl Jan 20. léta 20. st - foto 1
(Foto od pana Thona)

Příloha č. 25 - Pohled na Důl Jan 20. léta 20. st - foto 2
(Foto od pana Thona)

Příloha č. 26 - Pohled na Důl Schoeller - pohled z roku 1910
 (Foto od pana Thona)

sčítání lidu	1850	1896	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970
obyv.	596	501	855	2339	4087	4682	4146	4106	4025	3574	3015
domy	-	53	90	184	275	344	390	529	614	694	682

Příloha č. 27 - Vývoj počtu obyvatel
 (Retrospektivní lexikon obcí ČSSR díl I./I, Praha 1978)

sčítání lidu	1921	1930
přítomné obyvatelstvo	4 146	4 106
v místě	pošta, telefon, telegraf	pošta, telefon, telegraf
železniční stanice	Třebechovice-Vinařice Smečno-Šternberk	Třebechovice-Vinařice Libušín*
vybavenost	obecná škola četnická stanice zdrav. Středisko fara – Smečno	
náboženství		římskokatol. 1724 evangelické 116 československé 124 izraelské 5 jiné a neuvad. 3 bez 2134
výměra a počet domů		529 domů 952 ha
zdroj	Administrativní lexikon obcí 1927	Statistický lexikon obcí 1324

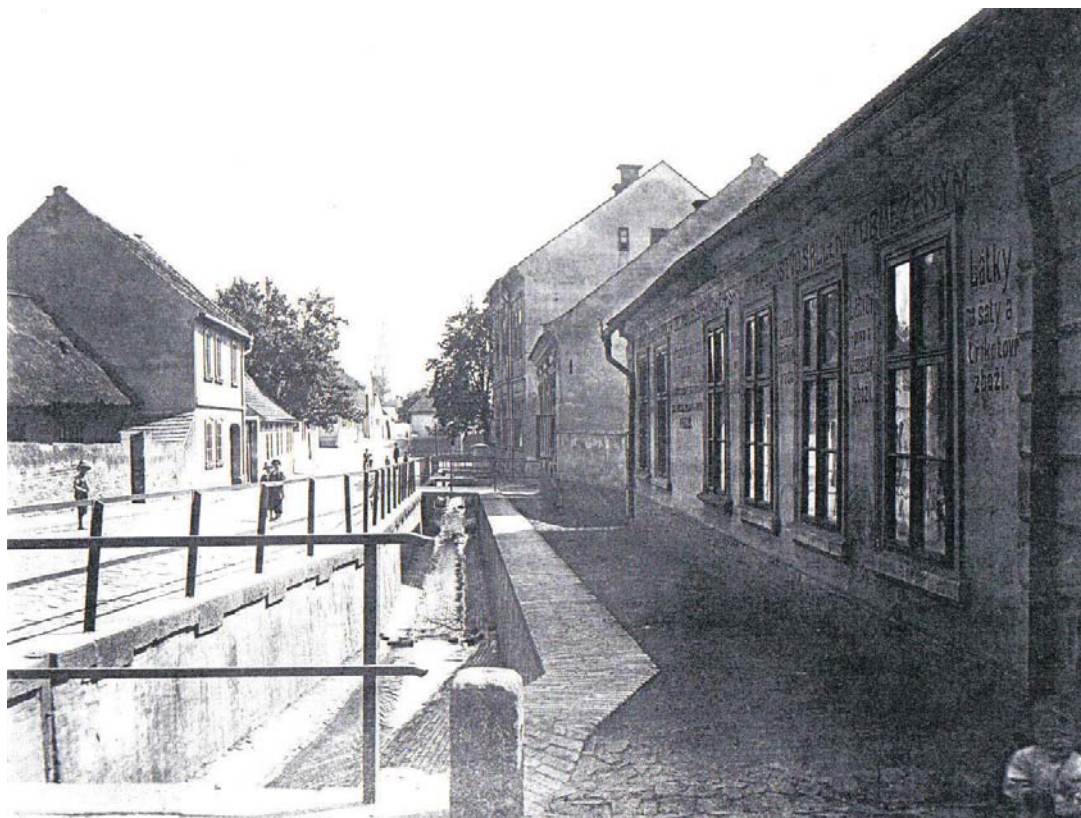
Příloha č. 28 - Porovnání informací ze sčítání lidu z let 1921 a 1930

Příloha č. 29 - Vzhled obce - prostor před kostelem
(Městský úřad Libušín)

Příloha č. 30 - Vzhled obce - nábřeží
(Městský úřad Libušín)

Příloha č. 31 - Vzhled obce - Přemyslova ulice
(Městský úřad Libušín)

Příloha č. 32 - Vzhled obce - náměstí
(Městský úřad Libušín)

Příloha č. 33 - Epidemická nemocnice
(Pan Thon)

Příloha č. 34 - Hasičské kůlny
(Pan Thon)

Příloha č. 35 - Dívčí škola
(Městský úřad Libušín)

Příloha č. 36 - Chlapecká škola
(Městský úřad Libušín)

Příloha č. 37 - Kostel sv. Prokopa
(Městský úřad Libušín)

	rozpočet na r. 1927		rozpočet na r. 1928	
rozpočet chudinský	<i>potřeba:</i>	43 523 Kč	<i>potřeba:</i>	46 602 Kč
	<i>úhrada:</i>	14 116, 63 Kč	<i>úhrada:</i>	14 616, 60 Kč
	<i>schodek:</i>	29 407 Kč	<i>schodek:</i>	31 985, 40 Kč
rozpočet podniku elektrického	<i>potřeba:</i>	158 600 Kč	<i>potřeba:</i>	135 900 Kč
	<i>úhrada:</i>	160 403, 20 Kč	<i>úhrada:</i>	140 200 Kč
	<i>přebytek:</i>	1 803, 20 Kč	<i>přebytek:</i>	4 300 Kč
rozpočet obecní	<i>potřeba:</i>	801 365, 39 Kč	<i>potřeba:</i>	1 023 463, 57 Kč
	<i>úhrada:</i>	453 350, 08 Kč	<i>úhrada:</i>	437 484, 09 Kč
	<i>schodek:</i>	348 015, 31 Kč	<i>schodek:</i>	585 979, 48 Kč

Příloha č. 38 - Rozpočty města
(fond města Libušín: *Protokoly ze schůzí městské rady ze dne 22.2.1927 a 20.10.1927*,
SOA Praha - SOKA Kladno)

	1877	Rok 1898 31./XII.	Rok	Rok	Rok	celk.	Stav živn. 3./XII. 1926	Počet zruš. živností
			1899- 1914	1915- 1918	1919- 1926			
Obchod. a hokynáři	2	28	88	12	69	197	58	139
Řezníci	—	7	7	—	6	20	6	14
Hodináři	—	1	3	—	—	4	1	3
Klempíři	—	1	3	—	1	5	1	4
Truhláři	—	3	—	—	3	6	4	2
Různě živnosti	—	34	65	3	62	164	27	137
Hostinští	2	14	17	1	—	32	14	18
Obuvníci	2	10	16	3	7	36	9	27
Holiči	—	2	6	—	2	10	5	5
Krejčí	1	2	10	1	4	17	6	11
	7	102	215	20	154	491	131	360

Odbor	Počet	Odbor	Počet
Obuvníci	126	Zámečníci	10
Zedníci	69	Sedláři	9
Obchodníci	52	Pokrývači	8
Krejčí	47	Hodináři	6
Holiči	44	Zahradníci	6
Truhláři	39	Kniháři	6
Řezníci	29	Kováři	4
Pekaři	27	Elektrotechnici	3
Malíři	26	Modistky	3
Tesaři	23	Strojníci	2
Klempíři	16	Koláři	1
Čišníci	14		
		Celkem	570

Příloha č. 39 - Vývoj živností v Libušíně
(Pamětní kniha města Libušín, Libušín 1927, str. 20)

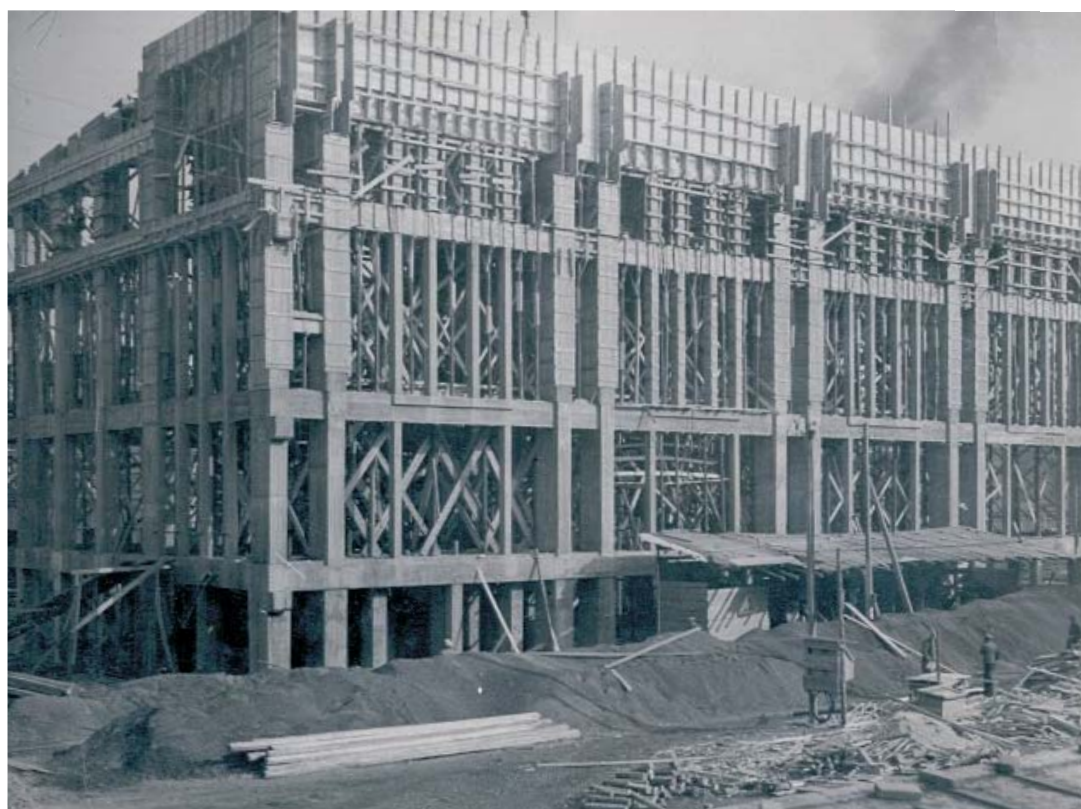
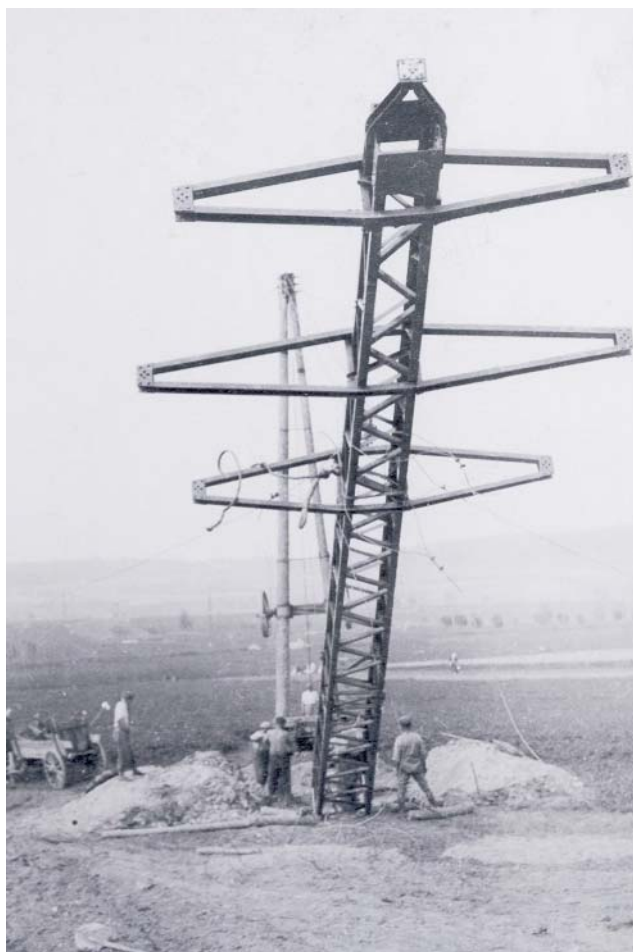
Příloha č. 40 - Potravní spolek Svornost - pohled odeslaný r. 1938
(Pan Thon)

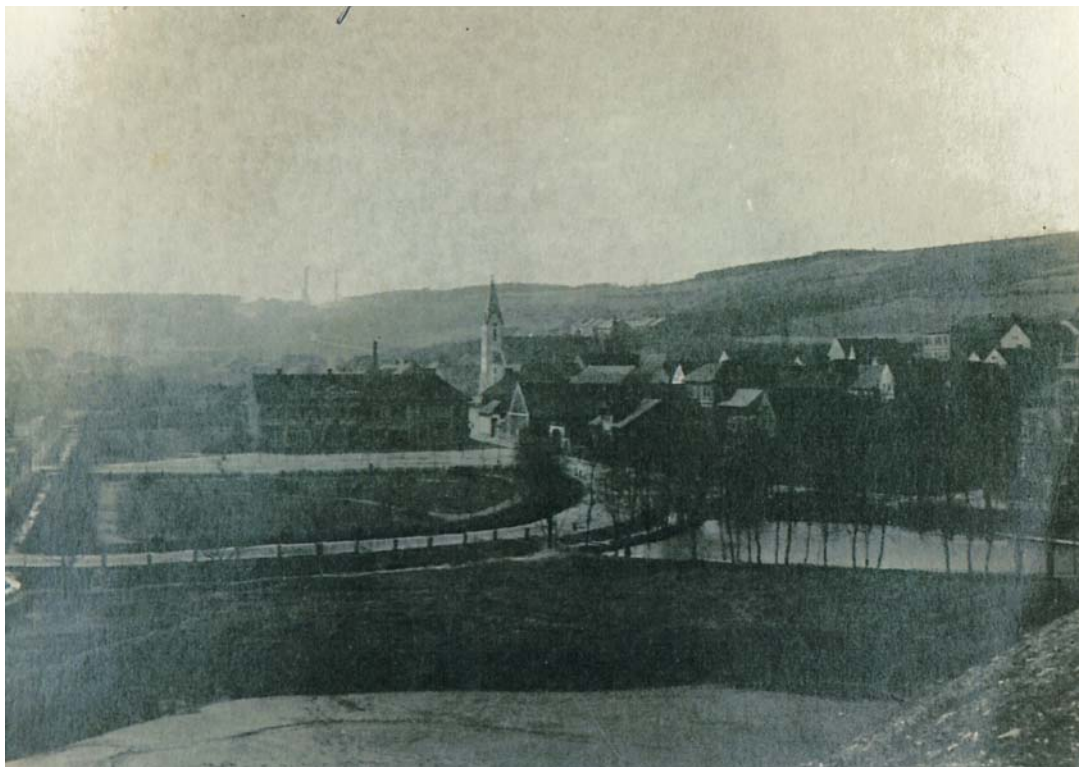
Příloha č. 41 - Pohled na Libušín ze Závině - pohled odeslaný 5.10. 1924
(Pan Krček)

Příloha č. 42 - Pomník padlým, zemřelým a nezvěstným vojákům ve světové válce
(Pamětní kniha města Libušín, Libušín 1927, str. 27)

Příloha č. 43 - Stavba Elektrárny na dole Max
(Pan Thon)

Příloha č. 44 - Šmantový rybník před radnicí
(Pan Thon)

Příloha č. 45 - Pout' u sv. Jíří
(Pan Thon)

Příloha č. 46 - Výstava - foto I
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 47 - Výstava - foto II
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 48 - Výstava - foto III
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 49 - Výstava - foto IV
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 50 - Výstava - foto V
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 51 - Výstava - foto VI
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 52 - Výstava - foto VII
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 53 - Výstava - foto VIII
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 54 - slavnostní zahájení - pan starosta otevírá výstavu
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 55 - slavnostní zahájení
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 56 - slavnostní zahájení - vystoupení pěveckého kroužku - foto I
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 57 - slavnostní zahájení - vystoupení pěveckého kroužku - foto II
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 58 - Beseda - foto I
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 59 - Beseda - foto II
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 60 - Beseda - foto III
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 61 - Beseda - foto IV
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 62 - Beseda - foto V
(Vlastní foto, 2009)

Příloha č. 63 - Beseda - foto VI
(Vlastní foto, 2009)

Závěrečná zpráva o archeologické akci

jméno archeologa:

1. POPIS VÝZKUMU

Doba trvání výzkumu: kdy jsme pracovali na projektu...	
Místo výzkumu: kam jsme se v rámci projektu podívali...	
Cíle výzkumu: co jsme zjišťovali...	

2. POPIS HLAVNÍHO NÁLEZU

Velikost:	
Tvar:	
Materiál:	

3. LOKALIZACE NÁLEZU

Stát:	
Město:	
Souřadnice a místní název naleziště:	

Popis zeměpisné a krajinné polohy naleziště:	

4. HISTORIE NALEZIŠTĚ

Popis pravěké podoby naleziště a jeho funkce:	
Popis středověké podoby naleziště a jeho funkce:	
Popis novověké podoby naleziště a jeho funkce:	
Popis dnešní podoby a jeho funkce:	

Vyprávění

Jezelec na koni

Jednoho dne se vypravil jezelec na lov koč.
 Sedl na koně, vzal si kopí a píl.
 Jel kolem vody s rábory, všude bylo něco
 jinom nejdrau tom púšla divoká hora a porla
 se v tom rábory. Jezelec nic nechtěl ani
 nejdrau jí uvidět, jel se pose v rábory.
 Byla to už dospělá hora a proto se jí trochu
 bál, hora mu to kopí svou rotou odhodila
 a ročala to kral, až jezdil se koně.
 A jedrou to krala a on spole na lomen
 a ročala mu byl krev se rorene otal, otahal
 koně do ronice a otál si tak svoje rorene.
 Druhy den rore nezdel na tu divokou horu
 kol si rore pohl na koně vzal si to kopí a píl,
 ta hora se tom rore porla v robori kol jí chýl

Tu horu otál nejdrau robit, aby se něco
 k jedru ale rorene jí byl vůle do roby a púřil
 jí na rorodu, to roby k rore chýla až mu dola
 měla a on jí dal roto mibo rore rořil
 a kol to bylo rody, dor ot brodal rore do rořra
 a hora se rita rorene rúřtala na porád a měli
 se rodi. Udělaf jí robori i ~~robori~~ robori
 otrodu a chýl tom pořil rore se proto na tu
 horu otál roft kuli tom robor a měl s tím roborol
 na rel a ldy o otrovil udělou se toto dořil kopí.

Jak jsi na tom v matematice?

Počítání s desetinnými čísly je tak jednoduché....

V každé skupině příkladů je schované jedno slovo. Vypočítej příklady a pomocí šifrovací tabulky vylušti dané slovo.

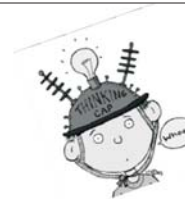
0,3 + 0,4 =	0,21 + 0,79 =	0,45 - 0,12 =	2 - 1,25 =
0,06 + 0,03 =	0,21 + 0,99 =	1,29 - 1,2 =	2 - 0,9 =
0,3 + 0,02 =	0,21 - 0,12 =	0,76 - 0,06 =	2 - 1,3 =
0,5 + 0,7 =	0,21 + 0,39 =	0,15 - 0,06 =	2 - 1,76 =
0,05 + 0,08 =	0,21 + 0,49 =	1,7 - 1 =	2 - 1,4 =
0,6 + 0,15 =	0,21 + 0,11 =	1,65 - 0,65 =	2 - 1,0 =
0,1 + 0,9 =	0,21 + 0,03 =	0,48 - 0,24 =	
0,15 + 0,09 =	0,21 + 0,54 =		
0,5 + 0,50 =			

Šifrovací tabulka

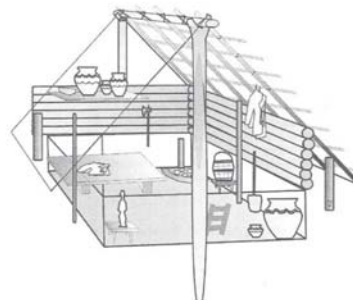
A	B	C	D	E	F	G	H	CH
0,6	2,5	0,14	0,13	1	0,08	0,89	0,23	0,01
I	J	K	L	M	N	O	P	R
3	1,9	0,24	0,71	0,4	0,33	0,09	1,1	0,75
S	T	U	V	W	X	Y	Z	
1,2	0,32	0,5	0,7	3,3	0,05	0,42	1,22	

Zapiš výsledky chronologicky správně

Slovní úloha...to je přeci hračka....

I Na obrázcích vidíte rekonstrukci obydlí Slovanů, tzv. polozemnice. Polozemnice byly obvykle čtvercového půdorysu o rozměrech 3x3m a byly zahlobeny půl metru do země. Střecha se dotýkala země a byla došková. Vnitřní vybavení nebylo nijak složité. Podlaha byla obvykle tvořena pouze udusanou hlinou, nacházelo se zde ohniště a několik polic.

**Narýsuj podlahu
polozemnice (1 m = 1 cm)
a vypočítej její plochu:**

Načrtni geometrické obrazce, které na obrázku můžeš najít, pojmenuj je a napiš vzorce pro výpočet jejich obvodu a obsahu.

Tam a zase zpátky po číselné ose... ..anebo časové

Každý z vás dostane kartičku, na které je příklad. Po jeho vypočítání zjistíš letopočet, ve kterém se odehrála událost, kterou máš na kartičce popsanou.

$$(LII - XXV) : VII + IV - II =$$

století

Příchod Slovanů do české kotliny z jejich pravlasti, která se pravděpodobně nacházela někde mezi Vislou a Karpaty

Na časové ose zakresli událost, kterou máš na kartičce. Dále vyznač na časové ose rok svého narození a dnešní datum. Barevně označ a vypočítej, kolik let oběhlo:

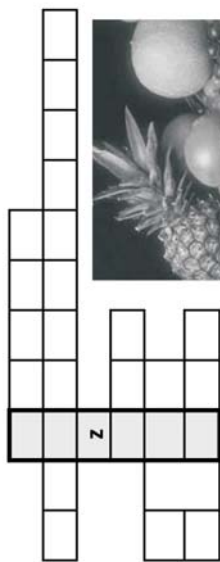
- a) od tvého narození do dnešního dne _____
- b) od historické události do dnešního dne _____
- c) od historické události do tvého narození _____

Nyní utvoř se svými spolužáky řadu tak, abyste vytvořili časovou osu. Poté postupně přečtete jednotlivé události tak, jak se odehrály za sebou a nalepujte je na časovou osu ve třídě.

Where are historical sources placed?

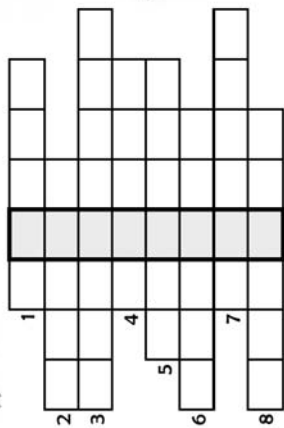
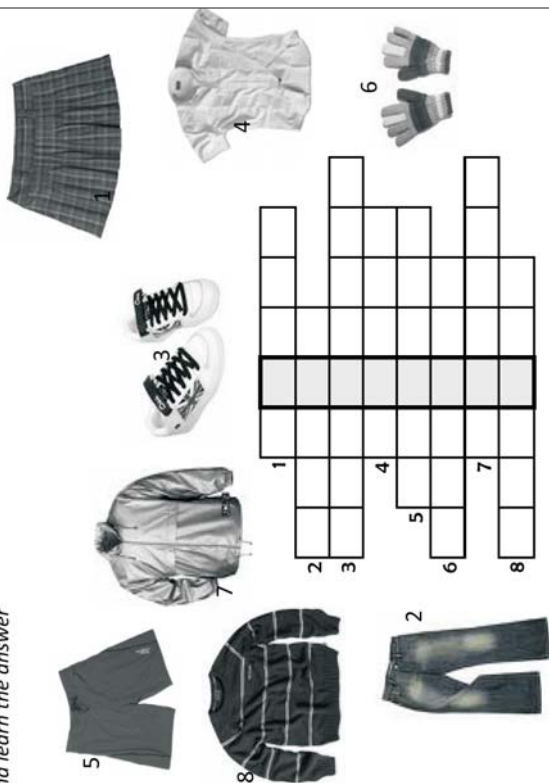
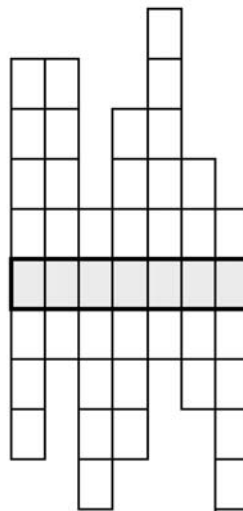
Puzzle out following puzzles and learn the answer

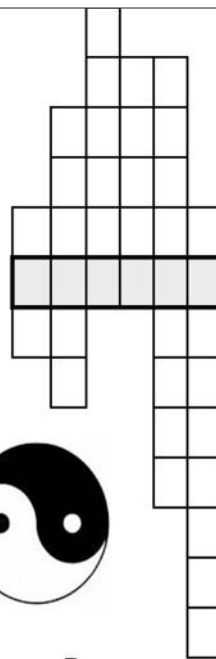
1. meloun
2. borůvky
4. hruška
5. švestka
6. citron

1. a female child, a girl
2. a man who has a child
3. a group of people who are related to each other
4. the mother and the father
5. a boy or a man who has the same parents as somebody
6. a son or a daughter, a very young person
7. the mother of one of your parents

- good
- interesting
- stupid
- sad
- easy
- cheap

Invitation to see gallery...

Read the dialogue and answer questions

1. Where Andy wals to go?
2. Where is the largem gallery in the Czech Republic?
3. Where is the nearest gallery?
4. What can you see in the gallery?

Andy: Hi, How are you?

Kate: Hi, I 'm fine thanks. And you?

Andy: Fine, thanks. What are you going to do this weekend?

Kate: I don 't know. Why.

Andy: I want to visit a gallery. Can you go with me?

Kate: What is gallery?

Andy: Art gallery or art museum is a place for exhibitions of works of art, usually visual art. There are exhibited such as paintings, sculptures, photographs, illustrations, and objects of decorative art.

Kate: And where is the gallery?

Andy: There are many galleries. The most famous is in Prague, and is called the National Gallery. There are exhibited the most significant artistic monuments in Bohemia.

Kate: How interesting! But I don 't want to go to Prague, I was there last weekend.

Andy: Never mind. We can go see the gallery in Kladno.

Kate: Really? I did not know that the gallery is so near? Where is it?

Andy: It is located in the castle. Do you want to go with me?

Kate: Yes, we meet on Saturday at ten o'clock.

Andy: Well, I look forward to and I wonder what we'll see.

Kate: Me, too. Bye

Andy: Goodbye.

WHICH MUSEUM DO YOU LIKE AND WHY?

MUSEUM OF NATIONAL HISTORY AND GEOGRAPHY IN SLANÝ

Regional museum of history and ethnography.

address: Slaný, Masarykovo náměstí 159

e-mail: muzeum@slansko.cz
www.muzeum.slansko.cz

Openig hours: Monday - close, Tuesday - Friday 09 - 16, Saturday, Sunday, feastes 09 – 12; Juni - September on Saturday 09 - 16

Ethnographic Museum was founded in 1885 and since inception has been built as a homeland. Override it archaeological collections, historical and ethnographic.

SLÁDEČEK MUSEUM OF LOCAL HISTORY IN KLADNO

Museum of regional character.

E-mail: muzeum@omk.cz;
<http://www.omk.cz>

Opening hours: Tuesday - Sunday 9 a.m. - 12 a.m., 1 p.m. - 5 p.m.,

The Budeč hill fort near Zákolany with St. Peter and Paul's rotunda

Opening hours: Saturday and Sunday from the end of May to the end of September 9 a.m. - 4 p.m.

The foundation of the museum's collections consisted in objects from the Church of the Assumption of the Virgin in Kladno, which was demolished in 1899. Today the museum's collections include objects from various fields - ranging from archeology, paleontology or petrography to fine art, ethnography and numismatics.

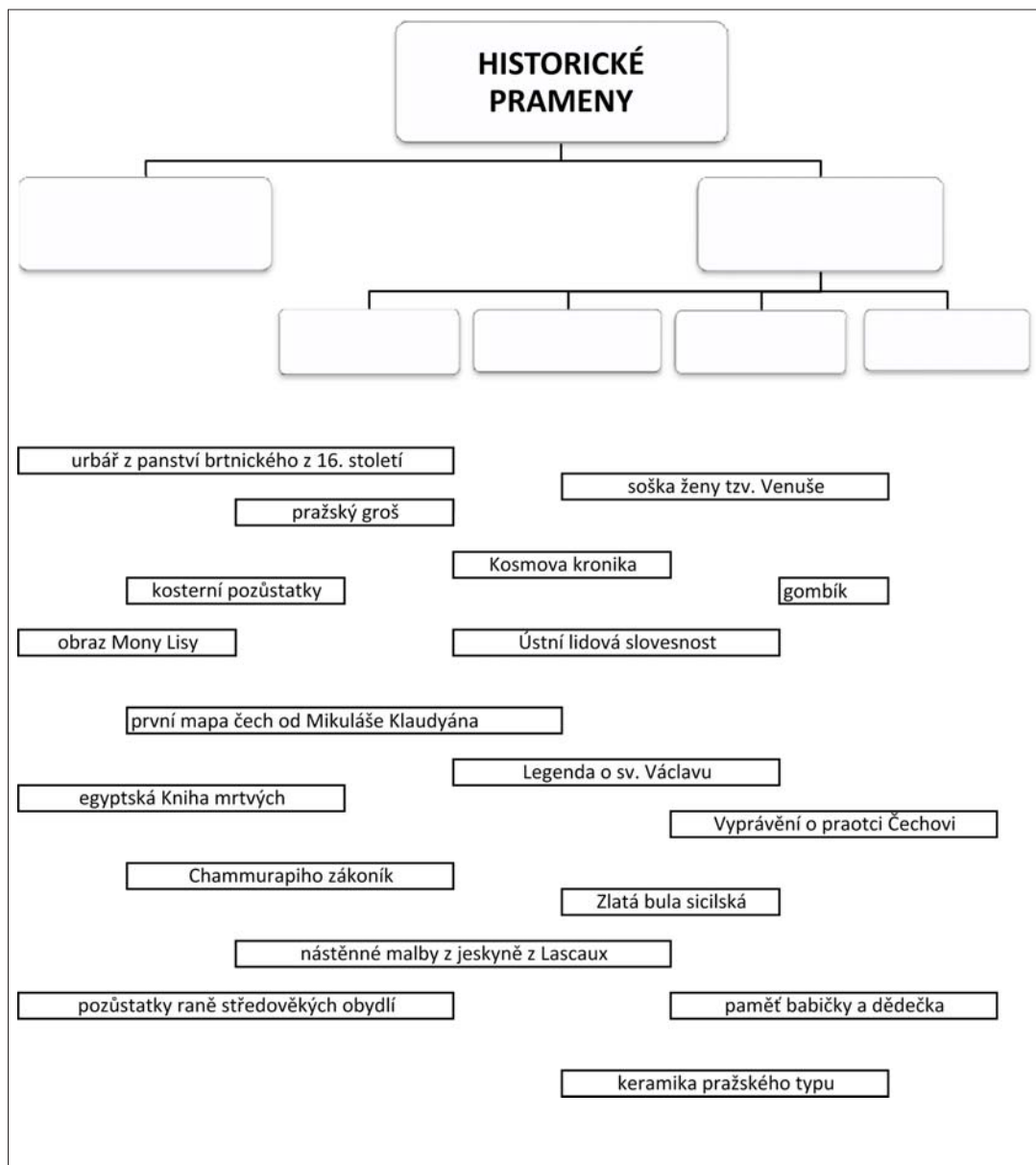
MELICHAROVO VLASTIVĚDNÉ MUZEUM IN UNHOŠŤI

e-mail: muzeum@muunhost.cz
www.muzeumunhost.wz.cz

opening hours: Tuesday – Sunday 9 – 11 and 13 – 17; Monday - closed

Melicharova Ethnographic Museum is housed in the former town hall No. 1st His collection consists of archeological finds from Unhošť and the adjacent region, guild monuments and articles on the history of crafts, history and literature, theater, painting gallery of regional artists and documents the history of the city.

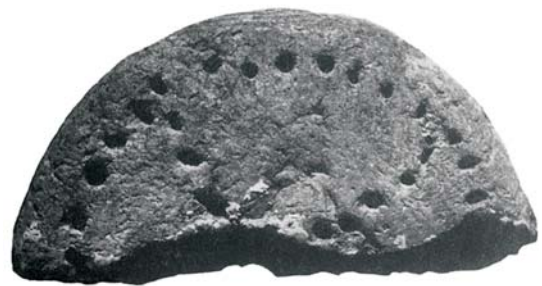
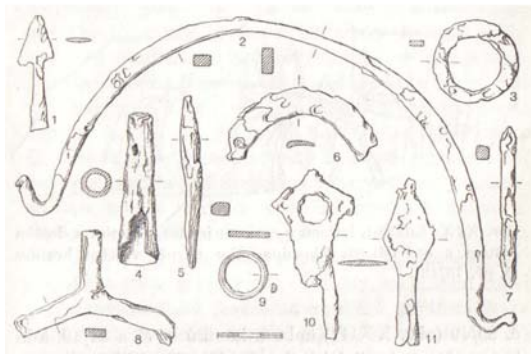
Příloha č. 70 - Pracovní list - historické prameny

MAPA LIBUŠÍNSKÉHO HRADIŠTĚ

Před sebou vidíš schematický plán hradiště, který však není kompletní. Tvým úkolem je rozhlédnout se kolem sebe, prozkoumat okolí a poté v plánu:

- > znakem ☙ označ místo, kde se nachází kostel sv. Jiří
- > hnědou pastelkou zakresli současné cesty ke kostelu (cestu od dolu Schoeller označ číslem 1, cestu od Libušína označ číslem 2)
- > šipkou (→) označ směr Libušín
- > nakresli správně směrovou růžici
- > červeně vyšrafuj akropoli hradiště
- > modře vyšrafuj předhradí
- > vlnovkou označ místa, kde se dodnes zachovaly pozůstatky hradeb
- > vyznač značkou * místo, kde se nacházela studánka

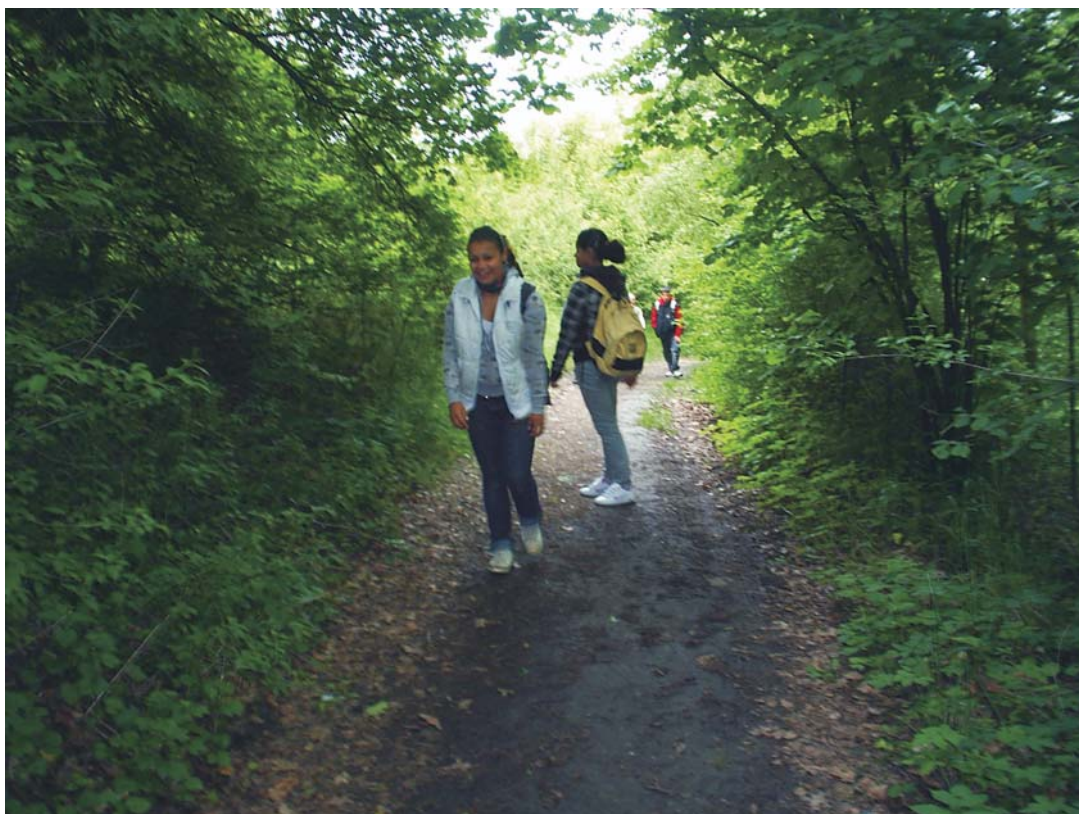

Příloha č. 72 - Obrázky nálezů

Příloha č. 73 - Výprava na hradiště - foto I

Příloha č. 74 - Výprava na hradiště - foto II

Příloha č. 75 - Výprava na hradiště - foto III

Příloha č. 76 - Výprava na hradiště - foto IV

Co stopách neznámých jezdců

Co jsem se dozvěděla:

Na obrázku je jezdec na koni a sova mím antilopa

Tento obrázek byl nryt do kamene v bradbě
hradisti Libušim. Braděpodobně ho nryt bojovník,
~~se~~ řemeslník nebo ohrašel hradisti Libušim.

Hradisti leželo na jihozápadní straně
ve výšce 400 m nad mořem.

Velikost obrázku je asi 20 x 40 cm materiál je
kámen, nepravidelý tvar. Na místě hradisti je
v dnešní době kostel sv. Jiří, Libušim a aronie.
~~je~~ jako první a kamba mlti psal kronikar
Kozmas. Zkoumal ho Zdeněk Vaňha který prováděl
výkopky.

Závěrečná zpráva o archeologické akci

Jméno archeologa:

MALÁKOVÁ

1. POPIS VÝZKUMU

Doba trvání výzkumu: kdy jsme pracovali na projektu...	4 dny 31.5 - 3.6.2010
Místo výzkumu: kam jsme se v rámci projektu podívali...	ŠKOLA, MUZEUM, KOSTEL SV. JÍŘÍ
Cíle výzkumu: co jsme zjišťovali...	ZJIŠTĚNO JE NA OBRÁZKU

2. POPIS HLAVNÍHO NÁLEZU

Velikost:	20x40 cm
Tvar:	
Materiál:	nepravidelný KÁMEN NA HRADBĚ- HRADIŠTĚ V LIBUŠÍNĚ nepravidelný tvar

3. LOKALIZACE NÁLEZU

Stát:	ČR
Město:	LIBUŠÍN
Souřadnice a místní název naleziště:	HRADBY KOSTEL SV. JÍŘÍ

Popis zeměpisné a krajinné polohy naleziště:	OKOLO JE POTOK U AKROPOLE STUDAŇKA 400m nad mořem JIHOZÁPADNÍ OSTROŽNA
4. HISTORIE NALEZIŠTĚ	
Popis pravěké podoby naleziště a jeho funkce:	OSTOLENÍ LIDÍ PRAVĚPODOB. UCTÍVAŇÍ SLUNCE
Popis středověké podoby naleziště a jeho funkce:	HRADIŠTĚ LIBUŠÍN VZNIK 10-M-10 stol. ŘEMESLA, POZEMNICE
Popis novověké podoby naleziště a jeho funkce:	KOSTEL, ZVONICE - POUTNÍ, HŘBITOV
Popis dnešní podoby a jeho funkce:	KOSTEL SV. JIŘÍ HŘBITOV, ZVONICE, POZŮSTATKY HRADEB

Příloha č. 78 - Ukázka vypracované Závěrečné zprávy o archeologické akci

ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

DRUH PRÁCE	Moje hodnocení	Hodnocení učitele
Na zadaných úkolech jsem pracoval samostatně, bez pomoci učitele nebo spolužáků		
Při práci ve skupinách nebo dvojicích jsem spolupracoval		
Zapojoval jsem se do diskuzí		
Moje portfolio je hezky upravené		
Informace v mém portfolio jsou správné		
Pomáhal jsem spolužákům, kteří požádali o pomoc		
Podářilo se mi splnit všechny úkoly		
Aktivně jsem pracoval na zadaných úkolech		
Úkoly jsem plnil ve stanoveném čase		
Podílel jsem se úspěšně na plnění společných úkolů		

1) Zhodnoť, jaké kroky ve tvé práci byly důvodem, že jsi obdržel takto vysoké hodnocení?

2) V jakých oblastech jsi byl silný, které části se ti dařily nejlépe?

3) V jakých oblastech jsi byl slabý, které části se ti příliš nedařily?

4) Jak můžeš pro příště zlepšit svou práci?

5) Tvůj komentář k celému projektu:

6) Komentář učitele:

Příloha č. 80 - První projektový den s 9. třídou

